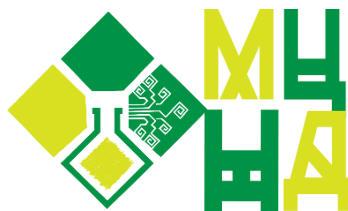

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

15 ЛИСТОПАДА 2019 РІК

4

ТОМ

Чернігів ♦ Україна

УДК 001(08)
Н 72

<http://eoi.citefactor.org/10.11232/15.11.2019.v4>

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Дудник Г.М.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Н 72 **Динаміка розвитку сучасної науки:** матеріали міжнародної наукової конференції (Т. 4), 15 листопада, 2019 рік. Чернігів, Україна: МЦНД.

ISBN 978-617-7171-80-4

EOI 10.11232/15.11.2019.v4

Викладено матеріали учасників міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції «Динаміка розвитку сучасної науки», яка відбулася у місті Чернігів 15 листопада 2019 року.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Бібліографічний опис матеріалів конференції доступний для завантаження та індексації в ORCID, Publons, Google Scholar тощо.

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-7171-80-4

© Колектив учасників конференції, 2019
© Міжнародний центр наукових досліджень, 2019

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ XII. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

МОДЕЛІ НАВЧАННЯ: E-LEARNING

Лук'янова Ю.М. 8

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Булатнікова В.В. 9

ОБҐРУНТУВАННІ СКЛАДУ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ
НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дзюба П.М. 12

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ

Шило О.І. 14

ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ
МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО
СТАНОВЛЕННЯ

Срмак К.В. 17

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-
ПЕРШОКУРСНИКІВ

Юськов Д.С. 20

ПРОБЛЕМА ВЧИТЕЛЯ І ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ У ТВОРЧІЙ
СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Батрун І.В. 23

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ
ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Кошкіна О.Ф. 24

ПСИХОЛОГО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ Й УПРАВЛІННЯ
САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
МАТЕМАТИКИ

Данильчук О.М. 26

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ НА ОСНОВІ
ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Прохорчук К.Р. 30

РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

ЗАСОБАМИ МАЛЮВАННЯ З НАТУРИ Базилевська О.О., Чигрина В.А.	32
РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЇ «РОМАШКА БЛУМА» Найдьон К.В.	34
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГА В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ Куляша О.П.	37
САМОПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ Прохорчук К.Р.	40
СУЧАСНА НАУКА І НАУКОВЕ ПІЗНАННЯ У ВІДОБРАЖЕННІ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ Сливко В.О.	44
ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗА ДОПОМОГОЮ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ «ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК» Селенкова Н.П.	48
ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ Марченко С.М.	50

СЕКЦІЯ XIII. **ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**

ESTABLISHMENT OF DISTANCE LEARNING SYSTEM IN HIGHER EDUCATION FACILITIES OF UKRAINE Bunin V.	53
THE USE OF MULTIMEDIA TOOLS FOR INTENSIFICATION OF LARGE VOCABULARY VOLUMES ACQUISITION Ovcharenko M.	54
АНТОНІМІЧНІ ЛЕКСЕМИ В ПОЕЗІЇ АННИ БАГРЯНОЇ Рибалко В.О.	55
НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ: ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ МЕТОДИ Григорян В.К.	57

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕДАЧИ НЕМЕЦКИХ КОМПАРАТИВНЫХ
 ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ НА РУССКИЙ ЯЗЫК
Кравчук М.И., Кот Н.С. 59

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ РОМАНУ Ю.КОСАЧА «ЕНЕЙ ТА
 ЖИТТЯ НШИХ»
Семенюк О.Л. 63

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ТА ПРАКТИЧНА ТРАНСКРИПЦІЯ: ОСНОВНІ
 ПРОБЛЕМИ ТА АСПЕКТИ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ,
 ЯПОНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ)
Маслова Л.О. 66

ФОРМУЛА УСПІШНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРИЧИН ЇЇ ЗАНЕПАДУ
 В РОМАНІ БОЛЕСЛАВА ПРУСА «ФАРАОН»
Липка В.В. 70

**СЕКЦІЯ XIV.
 ПОЛІТИЧНІ НАУКИ**

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ЯВИЩЕ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
Соколовська О.М. 77

НЕОЛІБЕРАЛЬНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ:
 ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
Зіскін О.С. 79

**СЕКЦІЯ XV.
 ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ**

АБСТРАГУВАННЯ І АБСТРАКЦІЇ В СТРУКТУРІ НАУКОВОГО
 ПІЗНАННЯ
Коваль Є.В. 84

**СЕКЦІЯ XVI.
 ЮРИДИЧНІ НАУКИ**

CROSS-BORDER FAMILY LAW
Лазарюк І.О. 87

NORME DE COORDONARE ÎN LEGEA CONSTITUȚIONALĂ A
 ROMÂNIEI
Maksurov A. 88

THE NATURE AND ORIGINS OF CYBERATTACKS AGAINST FINANCIAL INSTITUTIONS Lapinska E., Yafonkin A.	89
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН Верченко А.О., Кобрусєва Є.А.	91
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Оскерко-Рославєва А.Р.	93
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ФІНАНСОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ Палій Р.Р.	96
ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ Власенко М.В.	99
ВИЗНАЧЕННЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ» ТА «ГУМАНІТАРНА ІНТЕРВЕНЦІЯ» Ципищук К.В.	100
ГЕНЕЗА НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ Доля О.В.	103
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МИТНІЙ СФЕРІ ЯК КРОК ДО ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ Дудченко В.В.	106
ЗАХИСТ ВІД МОБІНГУ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ Орєхова Ю.В.	109
КЛЮЧОВІ ІНСТИТУЦІЙНІ ФАКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ Даниленко В.В.	111
КОНЦЕПЦІЯ «М'ЯКОГО ПРАВА»: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ Гердова К.О.	113
КОНЦЕПЦІЯ «ПРЯМОГО ЕФЕКТУ» В СИСТЕМІ ПРАВА СОТ ТА	

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СУДОВИЙ ЗАХИСТ Рашевська К.Є.	115
КРИМІНАЛІЗАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ Кривульський Д.С.	118
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ Каснер О.О.	120
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАЛУЧЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ДО ВЖИВАННЯ ДОПІНГУ Чепіга Д.О.	123
СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА НАЦІЇ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВ Верченко А.О., Ведькал В.А.	126

СЕКЦІЯ XII. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

МОДЕЛІ НАВЧАННЯ: E-LEARNING

Лук'янова Юлія Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8745-072X

викладач кафедри іноземних мов

Сумський національний аграрний університет, Україна

Нове століття - це період глобальних інноваційних процесів у всіх галузях науки, економіки та культури. Інновації змінюють усю систему взаємин людини зі світом. Інновація в педагогічній інтерпретації - це нововведення в педагогічній системі, що поліпшує розвиток і результати навчального процесу.

Ідея, в процесі засвоєння її викладачем, технологічно матеріалізується й набирає вигляду технології. Інноваційні технології спрямовано на підвищення якості освіти, зацікавленості студентів у навчанні. Вони дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання.

Успішне впровадження електронних засобів навчання залежить від наявності чітко продуманої методичної системи навчання всіх без виключення осіб навчального колективу сучасним інформаційним технологіям з переорієнтацією на формування навичок використання інформаційних та комунікаційних технологій у своїй професійній діяльності, освоєнням нових інноваційних технологій, розвитку інтелектуального та творчого потенціалу викладача.

Розвиток сучасної освіти в Україні характеризується широкомасштабним використанням комп'ютерної техніки, комп'ютерних комунікацій та інформаційних технологій у навчальному процесі. Перед освітою висувається завдання – формування особистості, конкурентоспроможної, успішної в електронному середовищі. Це зумовило необхідність створення нових моделей навчання, що базуються на використанні мережових та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Такий значний інтерес до електронного навчання пояснюється тим, що в останнє десятиріччя відбулися значні зміни на ринку праці: зросли вимоги до персоналу, практично в усі сфери діяльності почали широко впроваджуватися ІКТ, а сам персонал став мобільним.

Створення середовища електронного навчання у ВНЗ дозволяє кардинально змінити парадигму трансляції знань. Упровадження електронного навчання (e-learning) в українську систему освіти є актуальним, дозволяє здійснювати освіту на відстані, в будь-який час, експортувати вітчизняні освітні послуги тощо.

Електронне навчання (e-learning) – це перспективна модель навчання, що заснована на використанні нових мультимедійних технологій та Інтернету для підвищення якості навчання шляхом полегшення доступу до ресурсів і послуг.

Пріоритетною ціллю розвитку країни повинно стати забезпечення якісної освіти впродовж життя. Ці завдання у вищій школі України можуть бути вирішені шляхом запровадження дистанційного навчання (e-learning) засобами сучасних телекомунікаційних технологій. За визначенням фахівців ЮНЕСКО, e-learning - це навчання з допомогою Інтернет та мультимедіа. Сьогодні запровадження дистанційного навчання за проектною моделлю шляхом реалізації e-learning - проектів стає основною конкурентною перевагою ВНЗ на ринку освітніх послуг.

Електронне навчання відкриває перед ВНЗ можливість підвищення продуктивності зменшення витрат, пов'язаних із проведенням очних занять, а також поліпшення процесу обміну знаннями і доведення до мінімуму витрат на навчання.

Використання e-learning у підготовці майбутніх фахівців у ВНЗ з урахуванням його найважливіших характеристик, умов та технологій його використання дозволить підвищити ефективність навчального процесу та можливість освіти протягом усього життя.

Список використаних джерел:

1. Биков, В. Ю. (2009). *Моделі організаційних систем відкритої освіти*. Київ: Атіка.
2. Кадемія, М. Ю. (2009). *Інформаційно-комунікаційні технології навчання*. Львів: СПОЛОМ.
3. Steimle, Y., Gurevych, I. & Muhlhauser, M. (2007). *Note taking in university courses and its implications on e-learning systems*. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/16ef/b6c011759b4cbeb0846ef32c5fd46b2ce4ab.pdf>.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВИТИ

Булатнікова Вікторія Володимирівна

здобувач освітнього ступеня «магістр» психолого-педагогічного факультету
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
 Харківської обласної ради, Україна*

В умовах сучасних суспільно-політичних змін, що відбуваються в Україні, проблема національно-патріотичного виховання здобувачів освіти стає особливо актуальною. Адже якісно нову демократичну державу можуть створити лише свідомі громадяни, які люблять Україну, свій народ, націю і готові самовіддано служити їх інтересам. Саме тому національно-патріотичне виховання займає провідну роль у вихованні молодого покоління та є актуальною темою сьогодення.

Мета роботи – схарактеризувати роль національно-патріотичного виховання в формуванні особистості здобувача освіти.

Вихідним поняттям дослідження є «патріотизм», що в перекладі з грецької (від грец. patriotes – земляк, співвітчизник) означає любов та відданість своїй

Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам, готовність іти на жертви в ім'я інтересів свого народу [3]. Поняття «патріотизм» містить у собі ряд важливих моральних, етичних, культурних та політичних аспектів і тісно пов'язане з поняттям «національно-патріотичне виховання».

Національно-патріотичне виховання – спрямована на дітей та молодь комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [3].

Аналіз вивчення наукової літератури свідчить, що національно-патріотичне виховання – досить складне та багатоаспектне педагогічне явище, дослідження якого продовжуються протягом багатьох років. Сутність патріотизму розкрито у працях Г. Ващенка, І. Огієнка, Г. Сковороди та ін. У поясненні змісту й методів патріотичного виховання значний внесок зробили педагоги А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Сучасні підходи щодо суті та особливостей організації національно-патріотичного виховання можна знайти у працях І. Беха, П. Кононенка, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, К. Чорної.

Зважаючи на наукові доробки наведених дослідників зазначимо, що національно-патріотичне виховання є чинником, який визначає моральну та соціальну гідність людини і веде за собою інтелект. Також аналіз педагогічних досліджень дозволяє визнати, що головною метою національно-патріотичного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України.

Національно-патріотичне виховання здобувачів освіти будь-якого віку має наскрізно охоплювати весь освітній процес, органічно поєднувати національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, економічне, фізичне, трудове виховання, базуватися на національній історії, знанні і відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних, громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни [4].

На думку І. Беха та К. Чорної реалізація національно-патріотичного виховання ґрунтується на сукупності певних принципів [1]: національної спрямованості, гуманізації виховного процесу; самоактивності й саморегуляції; культуровідповідності; полікультурності. Ці принципи віддзеркалюють поєднання загальних закономірностей виховного процесу і специфіки національно-патріотичного виховання.

О. Вишневський вважає, що у процесі національно-патріотичного виховання слід спиратися на гуманістичну ідею, за якою людині від природи

притаманне прагнення до добра, правди і краси [2]. На його думку виховання має забезпечити формування у здобувачів освіти таких моральних цінностей: абсолютно вічні цінності (добро, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість та ін.); національні цінності (патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять тощо); громадянські цінності (права і свободи людини, обов'язки перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, поваги до закону тощо); сімейні цінності (моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків та ін.).

В процесі організації роботи з національно-патріотичного виховання ефективним стає реалізація наступного виховного ланцюжка: любов до батьків – виховання толерантності – відповідальне ставлення до власного здоров'я і власних вчинків – любов до природи, збереження її багатств – поважне ставлення до історії та культури українського народу – готовність до праці на користь рідної землі – любов до Батьківщини, віра в її майбутнє.

У виховній діяльності важливо створити таке середовище, таку площину, у якій найбільш повно зможе розкритися творчий потенціал дитини й буде відбуватися її постійне особистісне зростання. Тому шляхами реалізації виховного ланцюжка з національно-патріотичного виховання є поєднання традиційних форм та методів роботи (години спілкування, загальні збори, свята, виставки творчих робіт, відверті розмови, турніри, інтелектуальні ігри) та нетрадиційних (тренінги, проекти, фестивалі, анкети думок, колажі, пошукові ігри, акції та ін.); застосування яких вимагає організації міжособистісного інтерактивного спілкування в різних видах соціально значущої діяльності: методи педагогічного впливу, методи соціальної взаємодії, методи самоорганізації життєдіяльності здобувачів освіти.

Зауважимо, що успіх виховної діяльності закладу освіти залежить від відносин між педагогами і здобувачами освіти. Їх співпраця повинна будуватися на основі співдружності, взаєморозуміння і ділового партнерства. Тому варто більше уваги приділяти стимулюванню внутрішньої і зовнішньої активності здобувачів освіти, їх оптимальній участі у спільній діяльності закладу освіти. Педагогу важливо звертати увагу на те, що спонукає конкретну особу до діяльності. Це може бути як ситуація суперечки, так і ситуація успіху, включення дитини до самостійної роботи, під час яких відбувається дискусія, аналіз життєвих ситуацій, пошукова та дослідницька робота. У результаті ми отримуємо соціально сформовану, толерантну особистість, яка духовно та фізично здорова; дотримується духовних, правових та загальнолюдських цінностей; має тверду соціально-активну життєву позицію; любить свою Батьківщину та народ; знає та цінує історію та культуру своєї держави; має культуру думки та мови; творчо мислить; здатна до саморозвитку. Саме таку людину ми з впевненістю можемо називати громадянином та патріотом України.

Велика роль у вихованні здобувачів освіти в душі патріотизму належить батькам. Тому необхідно приділяти увагу спільним діям закладу освіти і сім'ї, ефективність яких залежить від особливостей організації роботи з батьками. З метою формування у здобувачів освіти загальнолюдських якостей визначено

основні напрямки роботи з батьками: вивчення взаємовідносин та мікроклімату в сім'ї; пропаганда педагогічних знань з метою підвищення педагогічної грамотності батьків; організація заходів, спрямованих на оволодіння батьками системою умінь, необхідних для організації діяльності дитини вдома; взаємодія педагогів і батьків, індивідуальні бесіди з аналізом проблемних ситуацій. Батьки та заклад освіти повинні стати партнерами, активними співучасниками процесу національно-патріотичного виховання.

Отже, розвиток національно-патріотичного виховання – це планомірна виховна діяльність педагогів, сімей та суспільства, у ході якої здобувач освіти поступово усвідомлює свою приналежність до родини, колективу, класу, школи, народу. Будуть змінюватися часи, заклади освіти вирішуватимуть нові завдання, проте актуальною є і буде одна проблема – виховання майбутнього громадянина України, який знає і пам'ятає свій рід, материнську мову і буде гідно творити майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Бех, І. Д. & Чорна, К. І (2014). *Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді*. Київ. Вилучено з: <https://is.gd/wzGori>.
2. Вишневський, О. І. (2008). *Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. (3-тє вид.)*. Київ: Знання.
3. *Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді* (2015). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#n13>.
4. *Методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді* (Додаток до листа Міністерства освіти і науки України), № 1/9-614. (2014). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-614729-14/conv>.

ОБҐРУНТУВАННІ СКЛАДУ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дзюба Петро Миколайович

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри загальновійськових дисциплін

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького, Україна*

Інтенсивний розвиток науки, техніки та технологій вносить корективи в систему підготовки фахівців всіх рівнів. Це обумовлено як новими вимогами до здобувачів вищої освіти, так і новими можливостями системи освіти.

Одним із напрямків вдосконалення навчально-виховного процесу в закладах вищої освіти стало широке застосування персональних комп'ютерів, як засобів розповсюдження, обробки та отримання нової навчальної інформації, а також як засобів контролю знань [1].

Аналіз фахової літератури показав, що питанням наукового обґрунтування нових форм і методів навчання та контролю знань, які ґрунтуються на застосуванні комп'ютерних технологій, приділяється багато уваги [1-3]. В той же час питання зведення електронних засобів навчання і контролю в єдину систему, яка б мала ширші властивості, ніж сукупність окремих її елементів, досліджені в меншій мірі.

Формування єдиної системи електронних засобів навчання та різних форм навчальної інформації в електронному вигляді в єдину систему дозволяє отримати нові широкі можливості для вдосконалення процесу підготовки здобувачів вищої освіти. Сукупність взаємопов'язаних електронних засобів навчання, застосування яких направлено на підготовку здобувачів вищої освіти запропоновано назвати електронним навчальним середовищем.

До електронного навчального середовища в навчально-виховному процесі закладів вищої освіти віднесемо:

- електронні версії робочих програм навчальних дисциплін;
- електронні версії навчально-методичного забезпечення дисциплін;
- електронні навчальні посібники, тематичні підбірки, збірники ситуативних завдань, розроблені, науково-педагогічними працівниками, а також зібрані і систематизовані із доступних ресурсів Інтернет. Ці засоби можуть використовуватись як під час аудиторних занять, так і в процесі самостійної роботи здобувачів вищої освіти;
- фотоматеріали за тематикою навчальних дисциплін, які ілюструють і надають реалістичності навчальному матеріалу, дозволяють здобувачам вищої освіти сформулювати здатність до правильного і образного сприйняття технічних зображень, навчитись на основі креслень і схем створювати в своїй уяві реальний образ деталі, механізму, агрегату;
- навчальні відеофільми, розроблені науково-педагогічними працівниками, які повністю адаптовані до навчального процесу з дисципліни і враховують специфіку майбутньої професійної діяльності здобувачів вищої освіти;
- комп'ютерні класи та окремі ПЕОМ з контрольно-навчальним програмним забезпеченням, а також прикладними інженерними комп'ютерними програмами, які дають змогу оперативної діагностувати хід навчального процесу, вносити в нього корективи, забезпечити індивідуальний підхід до навчання кожного здобувача вищої освіти, сформулювати уміння і навички прийняття і обґрунтування інженерних рішень із застосуванням сучасної комп'ютерної техніки;
- персональні комп'ютери, підключені до мережі Інтернет, які забезпечують доступ здобувачів вищої освіти до електронного навчального середовища та до ресурсів мережі Інтернет;
- засоби візуалізації – мультимедійні проектори та інтерактивні дошки, які дають змогу демонструвати значні за розмірами зображення, оперативної підготовлені науково-педагогічними працівниками.

Таким чином, електронне навчальне середовище – це система електронних засобів навчання, яка значною мірою розширює можливості підготовки здобувачів вищої освіти, підвищує якість навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти, дозволяє здійснювати післядипломне педагогічне супроводження персоналу [3].

Список використаних джерел:

1. Luzina, M. O., Holub, H. H. & Vozna, A. M. (2002). *Systema kompleksnoi diahnostyky znan studentiv*. Lviv: Lvivskiy bankivskiy instytut NBU. [in Ukrainian].
2. Dychkivska, I. M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii*. Kyiv.: Akademydavnytstvo. [in Ukrainian].
3. Borovyk, O. V., Malashyn, M. O. & Sinkevych, V. M. (2008). *Deiaki aspekty zastosuvannya komp'uterno-informatsynykh tekhnolohii navchannia pry vykladanni inzhenernykh dystsyplin*. Zbirnyk naukovykh prats, (46), ch. 2. Khmelnytskyi: NADPSU.

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ

Шило Ольга Іванівна

вчитель математики

Мостиська ЗОШ № 3 I – III ст. Львівської області, Україна

На сучасному рівні розвитку цивілізації особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства, що потребує людей, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знання.

В Україні, як і в усьому світі, набирає ваги так зване покоління Y, або “діти тисячоліття”, які народилися між 1990 і 2000 роками [3]. Сучасній дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Як бачимо, настала необхідність переходу від «передачі знань» до «навчання вчитися», «навчання жити». Формується соціальне замовлення на нові підходи в системі освіти, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї діяльності, результатом якої має бути виховання «інноваційної людини».

Подолання недоліків сучасної освіти можливе завдяки модернізації якості освіти, інтенсивному реформуванню її відповідно до вимог часу.

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини [3]. Однією з головних «Концептуальних засад реформування середньої освіти» є готовність до інновацій.

Основними особливостями сучасної освіти є орієнтація на особистість, забезпечення комфортних умов отримання освіти, підготовка особистості до функціонування в складних умовах суперечливого соціуму; формування таких рис, як толерантність, сприйняття інших культур, релігій, цінностей. Виховання громадянина глобалізованого суспільства.

Реформування та глобалізація системи освіти, прагнення України інтегруватися у європейське співтовариство спонукають до ретельного вивчення європейських підходів до оновлення освіти, пошуку оптимальних прикладів, що можуть сприяти покращенню вітчизняної шкільної освіти, її орієнтації на підготовку випускника, конкурентоздатного у сучасному швидкозмінному світі [1].

Важливою складовою просвіропейської системи освіти є впровадження сучасних освітніх технологій, головними аспектами яких є: технологізація всіх видів наукових досліджень (природничих, математичних, хімічних, гуманітарних, соціальних, політологічних, культурологічних тощо); перерозподіл державного фінансування зі сфери фундаментальних досліджень у сферу технологічних, у розвиток соціальної та інформаційної інфраструктури науки; впровадження сучасних комп'ютерних і мережевих технологій; безперервна модернізація та інтеграція науково-дослідних і освітніх систем, підвищення національного престижу освіти, технологій і науки, їхня орієнтація на вирішення проблем стійкого розвитку й усунення загроз дестабілізації у глобальному і локальному масштабах; зростання і широкое застосування нових інформаційно-освітніх технологій.

До інноваційних методів європейського підходу до навчання, окрім інших, в яких використовуються інтерактивні та комп'ютерні технології відносяться: «перевернуте навчання», веб-квест, електронне навчання, мобільне навчання, он-лайн навчання.

«Перевернуте навчання» – це форма активного навчання, яка дозволяє «перевернути» звичний процес навчання таким чином: домашнім завданням для учнів є перегляд відповідних відео фрагментів, які готує вчитель, чи самостійне опрацювання теоретичного матеріалу з наступного уроку. Час на уроці використовується для дискусій, на обговорення питань, вирішення проблемних ситуацій, виконання практичних завдань. Це така педагогічна модель, в якій типова подача лекцій та організація домашніх завдань замінюються місцями.

«Перевернуте навчання» спонукає учнів до активності, покладає більшу відповідальність за навчання учнів, дає їм стимул до дослідження, експерименту, ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій

Веб-квест. Це інтернет-пошук, метою якого є самостійне навчання, тобто самостійне отримання нових знань та умінь.

Веб-квест складається з таких елементів:

- вступ, де вказується термін проведення певної самостійної роботи і задаються вихідні умови; завдання різного ступеня складності для самостійного виконання;

- посилання на ресурси пошукової мережі Інтернет, які надають можливість знайти і «завантажити» необхідний матеріал: електронні адреси, тематичні чати, книги або методичні посібники, які знаходяться в бібліотеках;

- поетапний опис процесу виконання певного завдання з поясненням принципів переробки інформації, допоміжними питаннями, причинно-наслідковими таблицями, схемами, діаграмами;

- висновки, які містять орієнтовні результати виконання завдання, шляхи подальшої самостійної роботи по зазначеній темі і ті галузі, де можливо застосувати отримані результати.

Оцінювання такої форми самостійно-пошукового навчання проводиться за публікаціями результатів робіт учнів у вигляді веб-сторінок, веб-сайтів, або презентацій, які виконуються в Microsoft Office PowerPoint.

У сучасному світі, насиченому великим об'ємом інформації, пасивне її сприйняття неефективне. Технологія Веб-квесту дає унікальну можливість

кожному учневі самостійно досліджувати, опрацьовувати різноманітну інформацію для навчання в мережі Інтернет та робити висновки. Завдання педагога – це стимулювати учнів, допомагати їм та підтримувати.

Електронне навчання – це система навчання, що пропонує використання Інтернет-технологій, електронних бібліотек, навчально-методичних мультимедіа-матеріалів, віртуальних лабораторій і практикумів тощо.

Електронне навчання – це перспективна модель навчання, заснована на використанні нових мультимедійних технологій Інтернету для підвищення якості навчання шляхом полегшення доступу до ресурсів і послуг, а також обміну ними, спільною роботою на відстані.

Мобільне навчання – це передавання знань на мобільні пристрої з використанням WAP і GPRS технологій.

Мета мобільного навчання – зробити процес навчання гнучким, доступним і персоналізованим, в якому реалізується головний принцип мобільного навчання – навчання в будь-якому місці, в зручний час. Завдання та вся необхідна інформація передається на мобільні пристрої.

Важливими для ефективного мобільного навчання є розробка, створення інтерактивних програмно-педагогічних продуктів та їх методичного забезпечення [2].

Он-лайн навчання (або дистанційне навчання) – це навчання, при якому здійснюється цілеспрямована взаємодія учня та вчителя на основі інформаційних (комп'ютерних) технологій незалежно від місця проживання учасника навчального процесу. Цей метод навчання базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та сучасні телекомунікації з метою доставки навчального матеріалу та спілкування безпосередньо за місцем перебування учня. Перевагами он-лайн навчання є:

- вільний графік навчання;
- самостійне визначення темпу навчання;
- незалежність від місця перебування;

Найбільш ефективним он-лайн навчання у школі в період довготривалої відсутності навчального процесу (карантин, канікулярний час) або в період підготовки учнів до участі у різноманітних конкурсах та олімпіадах [2].

Застосування інноваційних методів навчання з активним використанням комп'ютерних технологій підвищують мотивацію, стимулюють пізнавальний інтерес учнів, розвивають комунікативні навички та активність, створюють можливості для самостійних досліджень, забезпечують результативність праці. Комп'ютерні технології надають і певний виховний вплив на учня, а для багатьох стають інструментами подальшої професійної діяльності, оскільки освіта інтегрується на все життя.

Уміння педагога правильно обрати відповідний метод навчання до конкретної ситуації забезпечить ефективний результат у засвоєнні учнями знань, формуванню вмій та навичок за мінімальних затрат зусиль і часу.

Однак, учителю слід пам'ятати: комп'ютер, як інформаційний носій, не забезпечує передачі знань, культури, а лише допомагає учневі та вчителю досягати запланованих навчальних цілей. Жодна освітня технологія не може розглядатися як універсальна. Організація навчального процесу в сучасних

умовах вимагає поєднання різних технологій, творчого підходу до використання кожної з них, а також створення нових [4].

Тому сьогодні потребує від кожного педагога високого професіоналізму, володіння сучасними технологіями навчання та виховання, бажання та вміння постійно вчитися, оновлювати зміст своєї діяльності, самовдосконалюватися.

Школа в усі часи була і залишається своєрідною моделлю, дзеркалом, яке відбиває життя і проблеми свого суспільства. В умовах євроінтеграції державна освітня політика України зазнає радикальних змін. Ідея втілення інноваційних технологій в навчання передбачає досягнення мети високоякісної освіти, тобто освіти конкурентноздатної, спроможної забезпечити кожній людині умови для самостійного досягнення тієї чи іншої цілі, творчого самоутвердження у різних соціальних сферах.

Список використаних джерел:

1. Батюта, Т. В. *Інноваційні освітні технології в контексті євроінтеграції*. Вилучено з <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1213>.
2. *Інноваційні форми, методи і технології навчання*. Вилучено з http://invnz.blogspot.com/2016/02/blog-post_90.html.
3. Міністерство освіти і науки України. (2016). *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти*. Вилучено з <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. *Використання та впровадження ІКТ на уроках математики*. Вилучено з <https://inna-semeniuk.com/dlya-vchiteliv/na-dopomogu-vchitelyu-matematiki/vikoristannya-ikt-na-urokakh-matematiki/>.

ОСОБЛИВОСТІ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Єрмак Катерина Вадимівна

студентка II курсу магістратури, факультету психології та соціальної роботи
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Постановка проблеми. Смысловиттєві орієнтації особистості є продуктом системи відносин зі світом, з іншими людьми, з самим собою; їх формування є особливий період в онтогенезі, зміст якого відображається в становленні студента як суб'єкта власного розвитку, здатного усвідомлювати свої життєві цілі і визначати перспективи професійного зростання. Тому професійна освіта для майбутніх менеджерів стає тим середовищем, яке створює сприятливі умови для формування у них смысловиттєвих орієнтацій самовизначення і саморозвитку. До професії менеджера сьогодні пред'являються особливі вимоги, оскільки основним інструментом його діяльності є сама особистість професіонала і її внутрішній управлінський досвід, робота в команді.

Недостатня особистісна усвідомленість смисложиттєвих орієнтацій призводить до того, що процес професіоналізації і особистісний ріст залишаються спонтанними, а це позначається на ефективності майбутньої професійної діяльності та її детермінації сенсом життя сьогоденного студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню сенсу життя у вітчизняних психологічних дослідженнях присвячені роботи К.О. Абульханової-Славської, В.Г. Асєєва, Л.І. Божович, О.М. Леонтьєва, А.А. Фурмана, В.Е. Чудновського, М.С. Яницького та ін. Розроблено психологічні теорії, що пояснюють природу сенсу життя, його структуру, основні характеристики, функціональне призначення і т.д.

Метою є аналіз особливостей смисложиттєвих орієнтацій майбутніх менеджерів в процесі навчально-професійного становлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Смисложиттєві цінності - це суб'єктивно обрані матеріальні і нематеріальні цінності, реалізація яких є одночасно детермінантою і функцією сенсу життя особистості. Такі цінності, як і цінності, що формуються під впливом інших факторів (фізіологічних, соціальних й ін. потреб), впливають на вибір особистістю сенсу свого життя.

Смисложиттєві орієнтації особистості є результатом системи відносин зі світом, з іншими людьми, з собою; являють собою цілісну систему свідомих і виокремлених взаємозв'язків, що включають осмисленість життєвих цілей, здатність брати відповідальність за життя, впливаючи на її хід і відображають задоволеність особистості самореалізацією в житті [1; 2].

Таким чином, основна мотивуюча ідея про сенс життя особистості і її смисложиттєві орієнтації та цінності перебувають у взаємозалежності і функціонують спільно як частини єдиної ієрархічної сенс-ціннісної структури. У цій структурі формування сенсу життя неможливо поза впливом потреб, цінностей та орієнтацій нижчестоящего рівня, які, в свою чергу, також частково детерміновані зверху, тобто сформовані під впливом провідної ідеї про сенс життя. Сенс життя як найвища цінність або провідна мотиваційна тенденція, яка стоїть на чолі цієї динамічної системи, здатної змінюватися в часі.

Сучасна зміна професійних орієнтирів актуалізувала проблему становлення і розвитку смисложиттєвих орієнтацій студентів в процесі навчання у вузі. Розвиток смисложиттєвих орієнтацій являє собою особливий період в онтогенезі, зміст якого відображається в становленні особистості майбутнього професіонала, як суб'єкта власного розвитку, здатного усвідомлювати свої життєві цілі і визначати перспективи професійного зростання. Тому освітнє середовище вузу є для студентів тим середовищем, в якому створюються сприятливі умови для розвитку і прояву виділених аспектів життєдіяльності особистості. Смисложиттєві орієнтації особистості займають в її структурі домінуюче становище, визначають динаміку життєвих цінностей особистості, а ступінь їх вираженості відображає загальну спрямованість особистості.

Недостатня сформованість смисложиттєвих орієнтацій призводить до того, що процес професіоналізації і особистісного зростання в вузі залишаються

спонтанними для студентів, що, в свою чергу, позначається на ефективності майбутньої професійної діяльності менеджера [4].

У структурі смисложиттєвих орієнтацій майбутнього менеджера професійна діяльність може займати різне місце - бути провідним компонентом в структурі смисложиттєвих орієнтацій, або не бути головним сенсом життя. Професія менеджера, проте, займає досить значиму позицію в структурі смисложиттєвих орієнтацій; нарешті, значущість професії менеджера може бути периферичним компонентом в структурі сенсу життя.

З метою вивчення особливостей динаміки смисложиттєвих орієнтацій студентів майбутніх менеджерів нами було проведено дослідження на факультеті психології та соціальної роботи, за спеціальністю «Менеджмент» в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, в якому взяли участь 60 студентів, з них 30 студенти II курсу і 30 студентів IV курсу. Емпіричне дослідження було організовано із застосуванням методики «Смисложиттєві орієнтації» (в адаптації Д.О. Леонтьєва) [3]. Загальний сенс життя характеризується найбільш високим рівнем в групі студентів IV курсу (показник $71,2 \pm 0,12$), нижчим він є у студентів II курсу $69,3 \pm 0,10$. Отримані відмінності не є статистично значущими за U-критерієм Манна-Уїтні.

Розгляд характеристик основних параметрів СЖО студентів майбутніх менеджерів дозволяє зробити наступні висновки. Отримані показники за шкалою «цілі в житті» характеризують значення, яке студент надає осмисленості цілей життя, отримані результати в групі студентів, що навчаються на II курсі (показник $30,5 \pm 0,15$) свідчать про меншу зацікавленість студентами цієї групи цілями в своєму житті, швидше за все характеризуючи їх як зацікавлених життям в сьогоднішні. Студенти групи IV курсу надають життю осмисленість, характеризуються спрямованістю в тимчасову перспективу ($33,9 \pm 0,19$). Відповідно спостерігається явна перевага в свідомості цілей в житті у студентів IV курсу в порівнянні зі студентами II курсу. Отримані значення на всіх трьох курсах є статистично значущими на рівні $p > 0,05$.

Висновки. Резюмуючи отримані результати дослідження смисложиттєвих орієнтацій студентів майбутніх менеджерів, можна зробити висновок, що в процесі професійного становлення відбувається розвиток змістовних орієнтацій, однак, сенс життя виражений не у всіх студентів навіть до закінчення навчання. За окремими компонентами смисложиттєвих орієнтацій спостерігається позитивна динаміка: «цілі в житті», «процес життя», «локус контролю - Я». Загалом, значущим аспектом управлінської підготовки майбутнього фахівця є становлення у нього смисложиттєвих орієнтацій і, перш за все, потрібна система такої підготовки. Таким чином, необхідно проведення спеціальних заходів, спрямованих на розвиток змістовних орієнтацій студентів майбутніх менеджерів саме на IV курсі, коли студенти вже отримали достатню кількість управлінських знань, набули навичок і вміння управлінської роботи, які в подальшому могли вдосконалювати в процесі професійного становлення.

Список використаних джерел:

1. Главатських, І. М. (2016) Психокорекція смисложиттєвих орієнтацій студентів *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*, (1), 60-64.

- Іванова, О. В. (2017). Етапи дослідження психологічних особливостей розвитку смисложиттєвих орієнтацій у юнацькому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, (2), 28-33.
- Леонтьев, Д. А. (2000). *Тест смысловизненных ориентации (СЖО)*. Москва: Смысл.
- Фурман, А. А. (2017). Особистість у формовиявах смисложиттєвого зорієнтування. *Психологія особистості*, (1), 77-82.

EOI 10.11232/15.11.2019.v4.001

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ

Юськов Дмитро Сергійович

здобувач освітнього ступеня «Магістр», факультету хімії,
біології і біотехнологій, спеціальності 091 «Біологія»
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Зарішняк Інна Миколаївна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки,
фізичної культури та управління освітою
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Навчання у закладі вищої освіти є одним з важливіших періодів життя, особистісного росту та становлення особистості як фахівця, який отримав вищу освіту. Пошук шляхів проходження успішної адаптації є важливою проблемою для кожного першокурсника, який вступив до ЗВО. Відомо, що основним видом діяльності студента є професійне навчання, яке стає більш складним за формами та змістом. Вміння адаптуватися, здолати труднощі, знайти своє місце у житті є вирішальним фактором вдалого розвитку студента, а в майбутньому високоякісного дипломованого фахівця. Успішна адаптація вимагає значних зусиль як від самого студента, так і від викладачів закладу вищої освіти, де він навчається [1].

Мета нашої роботи – на основі теоретичного аналізу визначити педагогічні умови адаптації студентів-першокурсників до навчання у закладах вищої освіти.

Проблеми адаптації студентів досліджували вітчизняні (В. Кікоть, В. Петровський, А. Симоненко, Т. Серєда, М. Лісін тощо) та зарубіжні вчені (Е. Еріксон, Д. Клаузен та ін.). Аналіз літератури дозволяє визначити адаптацію до навчання у ЗВО як складний багатфакторний процес включення студентів у нову освітньо-виховну систему, в нову систему вимог і контролю, новий колектив, а для багатьох студентів – у нові умови життя (А.Д. Андрєєва, В.І. Слободчиков). Нам імпонує визначення Н.О. Багачкіної, згідно з якою адаптація студентів-першокурсників до нових умов навчання – це складний багатфакторний двосторонній процес, що передбачає підвищення освітнього

рівня, психологічного комфорту, вміння взаємодіяти з ровесниками й педагогами [5].

Питання адаптації студентів першого курсу є одним з важливих теоретичних проблем і має характер дискусії. Відомо кілька підходів до вивчення процесу адаптації студентів. Зокрема, А. Гришанов і В. Цуркан [2] під адаптацією студента мають на увазі процес приведення основних параметрів його соціальних і особистісних характеристик у відповідність до стану рівноваги з новими умовами студентського середовища. В свою чергу, А. Сиомичев [3] визначає адаптацію як процес пристосування індивідуальних і особистісних якостей до життя і діяльності студента у зміненому середовищі. Значення самооцінки студента як показника його здатності до навчальної адаптації відзначає Ю. Бабахан [4].

Згідно з О. Г. Мороз розрізняють такі форми адаптації студентів-першокурсників [6]:

1. Адаптація формальна – стосується інформаційної обізнаності з новими реаліями студентського життя, пристосування до нових умов, до структури закладу вищої освіти взагалі, до тих вимог, які постають перед студентами, а також усвідомлення ними обов'язків та прав [6].

2. Адаптація соціально-психологічна – це процес внутрішньої інтеграції груп студентів-першокурсників та інтеграція цих груп у студентство загалом; пристосування до нового соціуму; зміна наявних соціальних навичок та звичок; раптовий перехід до самостійності [6].

3. Дидактична адаптація, яка пов'язана з готовністю студента опанувати нові (порівняно зі шкільними) організаційні форми, методи і зміст навчально-професійної діяльності у вищій школі, до значного збільшення обсягу навчального матеріалу, до складної мови наукових текстів і вивчення спеціальних предметів тощо [6].

Одним із найважливіших завдань у роботі з студентами першого курсу більшість дослідників вважають ефективну організацію та керівництво самостійною навчальною діяльністю студентів, розробку й впровадження шляхів її підвищення. Зокрема С.В. Шевченко вважає, що покращенню розумової діяльності студентів сприяють наступні складові: 1) активізація адаптаційного потенціалу першокурсників в інтелектуально-освітньому просторі; 2) формування стресостійкості студентів до зростання розумового навантаження; 3) оптимізація розумової діяльності студентів; 4) використання вискоефективних технологій навчально-виховного процесу у ЗВО [7].

4. Особистісно-психологічна адаптація пов'язана з прийняттям нової позиції в соціумі та оволодіння новою соціальною роллю «студента».

Проводячи аналіз процесу адаптації студентів першого курсу, потрібно сказати, що під час вступу до ЗВО студент продовжує розвиватись відповідно до свого нового соціуму, а потім під впливом нового оточення та колективу.

На думку В. А. Петрук, основною умовою успішної адаптації є визнання самооцінки кожного студента, його права на розвиток та прояв неповторності. Визначення труднощів та підбір шляхів їх подолання дозволить покращити активність студентів при отриманні нових знань, вмінь та навичок, що сприятиме успішній адаптації та розвитку цілеспрямованої різносторонньої особистості [8].

Основним принципом при роботі зі студентами першого курсу має стати індивідуальний підхід до кожного [9]. Згідно з дослідженнями І. М. Зарішняк та Н. Ю. Іщук, для більшості студентів успішне навчання у закладі вищої освіти пов'язане з продуктивним використанням ІКТ і Web-технологій. Це дасть змогу скоротити терміни адаптації студентів-першокурсників до навчання у ЗВО [10].

Отже, проведений теоретичний аналіз дозволив нам зробити такі висновки: 1) адаптація студентів-першокурсників буде успішною за умови допомоги з боку викладачів. Ця допомога повинна передбачати: а) навчання студентів самовизначенню за соціальними цінностями, а не за тимчасовими результатами діяльності, навчання цілеспрямованості; б) включення студентів у співтворчість; в) допомогу в організації самостійної роботи та входженні в студентське середовище. 2) терміни адаптації студентів-першокурсників до навчання у ЗВО можуть бути скорочені в умовах інформаційного освітнього середовища, в якому значна увага приділяється формуванню у студентів комунікативно-інформативної компетенції, що відповідає сучасним цілям освіти.

Список використаних джерел:

1. Крамарева, А. В. (2013). *Психологічні виміри адаптації студентів у навчальний процес: рекомендаційний бібліографічний покажчик*. Запоріжжя: НБ ЗНТУ.
2. Гришанов, А. К. & Цуркан, В. Д. (1990). Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов. *Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе*, (1), 29-41.
3. Сиомичев, А. В. (1987). Психологические особенности адаптации студентов в сфере познания и общения в вузе. Ленинград.
4. Бабахан, Ю. С. (1973). Самооценка студента как показатель его способности к учебной адаптации. *Психологические и социально-психологические особенности адаптации студента*, (1), 21-25.
5. Багачкина, Н. А. (2000). Учет индивидуальных стилей обучения студентов как основа успешной адаптации при организации учебной деятельности. *Вопросы биологии, экологии и методики обучения: Сборник научных статей*, (3), 108-110.
6. Мороз, О. Г., Падалка, О. С. & Юрченко, В. І. (2003). *Педагогіка і психологія вищої школи*. О. Г. Мороз (ред.). Київ: НПУ.
7. Шевченко, С. В. (2014). Система психолого-педагогічних заходів з підвищення рівня розумової працездатності студентів-першокурсників. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Психол. науки*, (1), 276-281.
8. Петрук, В. А. & Ляховченко, Н. В. (2013). До питання адаптації першокурсників у ВНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Пед. науки*, (3), 34 с.
9. Шевченко, С. В. (2012). Тренінг підвищення особистісного адаптаційного потенціалу студентів та рівня їх розумової працездатності. *Практична психологія та соціальна робота*, (11), 17-30.
10. Зарішняк, І. Н. & Іщук, Н. Ю. (2014). Влияние ИКТ и WEB-технологий на адаптацию студентов первого курса высших экономических учебных заведений. *Technika a vzdelávanie*, (3) (1), 9-13.
11. Мазуркевич, Л. О., Лихошерст, Є. В. & Калашнікова, Є. (2017). Щодо адаптації студентів-першокурсників в вузі. *Соціум. Наука. Культура*. Вилучено з <http://intkonf.org/lo-mazurkevich-evlihosherst-ekalashnikova-schodo-adaptatsiyi-studentiv-pershokursnikiv-v-vuzi/>.

ПРОБЛЕМА ВЧИТЕЛЯ І ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Батрун Ірина Володимирівна

кандидат педагогічних наук, учитель російської мови та літератури
Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 101, Україна

В. О. Сухомлинський вважав, що учитель – це особлива професія, яку не порівняєш ні з якою іншою справою.

На його думку, педагогічна праця близька до науково-дослідної. Ця близькість полягає в аналізі фактів і в необхідності передбачення. У творі «Розмова з молодим директором школи» він пише: «Учитель, який не вмє і не бажає проникати подумки в глибину фактів, в причинно-наслідкові зв'язки між ними, перетворюється у ремісника».

В. О. Сухомлинський підняв проблему, якими якостями має володіти хороший педагог. По-перше, хороший учитель – це людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати хорошою людиною, вмє дружити з дітьми, приймає близько до серця дитячі радощі і горе, знає душу дитини [1].

По-друге, цей учитель добре знає науку, на основі якої побудований предмет, що викладається ним. Чим глибші знання, чим ширший кругозір, всебічна наукова освіченість вчителя, тим у більшій мірі він не тільки викладач, але й вихователь.

По-третє, хороший учитель – це людина, яка знає психологію і педагогіку, розуміюча і почуваюча, адже без знання науки про виховання працювати з дітьми неможливо.

По-четверте, хороший учитель – це людина, яка досконало володіє уміннями в тій чи іншій трудовій діяльності, майстер своєї праці. У хорошій школі в кожного вчителя є яка-небудь трудова пристрасть.

В. О. Сухомлинський звернув увагу на проблему підготовки учителя до уроків: «Знаючий, думаючий, досвідчений педагог не засиджується довго, готуючись до завтрашнього уроку. Учитель готується до хорошого уроку все життя... Така духовна і філософська основа нашої професії і технології нашої праці: щоб дати учням іскорку знань, треба поглинути ціле море світла» [2].

В. О. Сухомлинський вказав на необхідність турботи про вчителя. Вимагаючи від учителя, треба пам'ятати, що йому необхідно щось давати. Усі шкільні громадські організації повинні створювати обстановку багатого духовного життя, умови, коли сили і дорогоцінний час учителя не витрачається марно.

Учителя треба оберігати від всеможливої писанини і «заходів».

Список використаних джерел:

1. Луцьок, А. М. (2003). *Василь Сухомлинський: Про пед. майстерність учителя*. Луцьк.
2. Сухомлинский, В. (1987). *Сердце отдаю детям*. Киев.

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Кошкіна Олена Флоріанівна

старший викладач вищої категорії

Нікопольський технікум Національної металургійної академії України, Україна

Модернізація системи вищої освіти потребує пошуку нових інноваційних технологій навчання. Власний досвід багаторічної роботи в системі вищої освіти дозволив мені виявити основні недоліки в організації підготовки молодшого спеціалістів техніків-електриків та запропонувати використання проектної технології навчання для розвитку творчих здібностей та пізнавальної активності студентів при викладанні спеціальних дисциплін.

Аналіз навчального плану, навчальних програм дисциплін спеціальності 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», галузі знань 14 «Електрична інженерія» показав, що при підготовці техніків - електриків необхідно враховувати в змісті дисциплін багатокомпонентну структуру та велику різноманітність технологічних об'єктів, які є на сучасному виробництві, пов'язувати теоретичні знання з умінням застосовувати їх в практичній діяльності на підприємстві.

Сучасне виробництво насичене різноманітним електротехнічним устаткуванням різного рівня складності. Молодшому спеціалісту в умовах виробництва необхідно добре орієнтуватися в таких важливих питаннях як:

- скорочення втрат електроенергії в системах електропостачання і електроустаткування технологічних об'єктів;
- перехід підприємства на енергозберігаючі технології;
- модернізація існуючого і впровадження нового енергоефективного електроустаткування;
- налагодження контролю та обліку витрат електроенергії;
- впровадження автоматизованого управління технологічними процесами при широкому використанні мікропроцесорної техніки.
- застосування нових енергоефективних технологій.

Аналіз показує, що існуюча система підготовки електриків не дозволяє в повній мірі задовольнити зростаючі потреби суспільства в професійних кадрах відповідної кваліфікації.

Із власного досвіду роботи мною пропонується використання інноваційної проектної технології для підготовки фахівців. Проектна технологія передбачає наявність проблеми, що вимагає інтегрованих знань і дослідницького пошуку її вирішення. Проектна діяльність передбачає розвиток самостійного мислення, вміння вести пошук інформації, прогнозувати, приймати нестандартні рішення.

Залучення студентів до проектної діяльності спрямоване в першу чергу на:

- досягнення конкретних цілей (розвиток аналітичного, критичного, творчого й проектного мислення, стимулювання мотивації особистісного росту, включення студентів у режим самостійної роботи, тощо);

- розвиток комунікаційних компетенцій;
- формування дослідницьких умінь (виявлення та формулювання проблеми, висунення гіпотези, збір необхідної інформації, здійснення різних видів дослідницької роботи, аналіз та узагальнення отриманих результатів тощо).

Результати запланованої діяльності повинні мати практичну, теоретичну, пізнавальну значимість.

Критерії оцінювання виконання проекту:

- аргументованість вибору теми, актуальність, практичне спрямування проекту;

- обсяг і повнота пояснювальної записки, глибина розкриття теми, самостійність виконання;

- аргументованість запропонованих рішень, висновків;

- якість оформлення, відповідність вимогам стандарту до оформлення документації, повнота бібліографії.

Критерії оцінювання захисту проекту:

- якість доповіді: композиція, повнота представлення роботи та отриманих результатів; аргументованість, переконливість, обсяг і глибина знань з теми, ерудиція, предметні зв'язки, наочність;

- педагогічна орієнтація: культура мови, манера, відчуття часу, імпровізація, утримання уваги аудиторії;

- відповіді на запитання: повнота, аргументованість, переконливість;

- ділові й вольові якості доповідача: відповідальне ставлення, самостійність, готовність до дискусії, здатність працювати з перевантаженням, доброзичливість, контактність.

Проектна технологія виступає як важливий компонент продуктивної вищої освіти і представляє собою новий інноваційний спосіб організації навчального процесу. Навчання за проектною технологією орієнтоване на формування навичок аргументації особистої думки та культури спілкування, вдосконалення вміння визначати джерело проблеми, аналізувати їх та розробляти сценарії оптимальних технічних та управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Бібік, Н. М., Ващенко, Л. С., Локшина, О. І. & Оварчук, О. В. (2004). *Компетентнісний підхід у сучасній освіті*. Київ: КІС.
2. Бех, І. Д. (2008). *Виховання особистості*. Київ: Либідь.
3. Локк, Д. (2014). *Основи управління проектами*. М: «НІРРО».

ПСИХОЛОГО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ Й УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Данильчук Оксана Миколаївна

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри
прикладної математики

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Успішність організації навчання залежить від урахування фізіологічних та психологічних особливостей студентів. У сучасному освітньому процесі найбільш характерним напрямком підвищення ефективності навчання є створення таких психолого-педагогічних умов, в яких студент може зайняти активну особистісну позицію.

Теоретичні та експериментальні дослідження психологів переконують, що активізація навчального процесу виявляється не тільки у збільшенні обсягу, ущільненості та комплексності навчальних відомостей, а й у створенні дидактичних і психологічних умов осмисленості навчання студентами, залучення їх до пізнавальної діяльності на рівні не лише інтелектуальної, але й особистої і соціальної активності.

Знання викладачем психологічних закономірностей розвитку пізнавальної активності студентів дозволяє розуміти і правильно оцінювати діяльність студентів, аналізувати різноманітні суперечливі результати навчальної самостійної роботи.

Успішна самостійна навчальна діяльність вимагає від майбутніх студентів наявності певних особистісних якостей. Ці якості представлені такими цілями формування і розвитку його індивідуальності:

– у мотиваційній сфері – цілепокладання самостійної діяльності, прагнення до досягнення успіхів у навчально-професійної діяльності, потреби у творчій самореалізації;

– в інтелектуальній сфері – креативність мислення, професійна навченість, творча уява;

– в емоційній сфері – уміння опанувати власні емоції в умовах самостійної діяльності;

– у вольовій сфері – наполегливість, цілеспрямованість у діяльності, здатності долати труднощі;

– у предметно-практичній сфері – розвиток творчих здібностей, здібностей самостійно робити правильний вибір, приймати рішення;

– у сфері саморегуляції – розвиток уміння управляти собою в стані пошуку, аналізувати свою діяльність та отримані результати.

Така система розвитку індивідуальності майбутнього фахівця в процесі самостійної навчальної діяльності відображає загальні професійно значущі властивості та якості психіки.

Управління самостійною навчальною діяльністю повинно враховувати вікові психологічні особливості та бути максимально індивідуалізованим. Цього можна досягти, якщо:

- 1) здійснювати рівневу диференціацію навчання, яка враховуватиме не лише навченість і научуваність, а й рівень навчально-пізнавальної діяльності;
- 2) систематично враховувати й розвивати спонукальну складову самостійної діяльності, ініціювати й підтримувати процес самостійного стимулювання студентом своєї навчальної діяльності так, щоб головними мотивами стали мотиви самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, самореалізації;
- 3) планувати організацію самостійної навчальної діяльності студентів з урахуванням усіх етапів: добираючи доцільні методи її мотивації, контролю, корекції і оцінки в умовах диференційованого навчання;
- 4) систематично здійснювати контроль і оцінювання сформованості навчальної самостійної діяльності, порівнюючи успіхи студента з його попередніми результатами.

Щоб активізувати самостійну навчальну діяльність студентів, необхідно правильно її спланувати відповідно до профілю спеціальності, можливостей навчального плану і змісту дисципліни. Вихідними даними для планування самостійної навчальної діяльності є стандарти освіти за спеціальністю. Розроблені робочі програми за новими зразками, які враховують години на самостійну роботу студентів (СРС).

Дослідження показало, що для вдосконалення організації і методичного забезпечення (СРС з вищої математики добір навчальних завдань має відповідати таким вимогам:

- 1) Бути диференційованими за складністю, оскільки рівень компетентності, теоретична готовність до виконання різних видів робіт, а також досвід самостійної діяльності у студентів різний.
- 2) Враховувати досягнутий рівень сформованості умінь та навичок використання засвоєних знань у різних ситуаціях (внутрішньопредметних, міжпредметних та професійних).
- 3) Забезпечувати чередування типів завдань і способів їх розв'язання.
- 4) Містити тестові завдання.
- 5) Бути орієнтованими на типові ситуації.

Успішність самостійної роботи насамперед визначається рівнем підготовленості студентів до її проведення. За своєю суттю самостійна робота передбачає максимальну активність студентів у різних аспектах: організації розумової праці, пошуку навчальних відомостей, прагненні зробити знання переконаваннями. Психологічні передумови ефективності СРС полягають у їхніх успіхах у навчанні, позитивному до неї ставленні, зацікавленості і захопленості предметом, розумінні того, що при правильній організації самостійної роботи формуються навички і досвід творчої діяльності. [1; 5].

Організація СРС передбачає наступний план: визначення часу, що відводиться на СРС та її трудомісткості; нормування; планування самостійної роботи кафедрами; навчально-методичне забезпечення; контроль і самоконтроль; аналіз поточної успішності та результатів самостійної роботи.

Метою СРС у навчанні математики є набуття професійно зорієнтованих математичних компетентностей. Дослідження загальних питань запровадження компетентнісного підходу в освіті відображені у роботі О.І. Пометун. За твердженням вченого, компетентнісний підхід «... це спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості» [4].

Компетентність людини у певній сфері є «... спеціальним шляхом структурований (організований) набір знань, умінь, навичок і ставлень, що набувається в процесі навчання» [4]. Суть та окремі аспекти компонентної структури математичної компетентності фахівців різного профілю досліджували О.Ю. Беяніна (технологічний підхід до математичної компетентності економістів), Л.Ю. Нізамієва (диференційована математична підготовка економістів), М.І. Жалдак [3], В.І. Клочко, С.А. Раков (використання ІТ у процесі формування математичної компетентності вчителя) та інші.

Під професійною математичною компетентністю Я.Г. Стельмах розуміє інтегративну властивість особистості, що забезпечує готовність самостійно і відповідально застосовувати математичний інструментарій відповідно до завдань професійної діяльності, а також системоутворювальні компоненти, показники яких у вигляді математичних компетенцій свідчать про теоретичну та практичну готовності випускників вищих професійних закладів до професійної діяльності. Проте низка питань (методичні умови та модель формування математичної компетентності тощо) залишаються недостатньо розробленими.

Ефективність та результативність формування професійних компетенцій значною мірою залежать від викладача. У роботах вчених-педагогів Л.Г. В'яткіна, Н.С. Журавської, Л.М. Журавської, І.І. Кобиляцького, В. Окоця, Л.І. Рувинського, Н.В. Рум'янцевої, В.Ф. Шаталова, М.І. Шевандріна, Ю.Ю. Щербаня та ін., аналізуються різні ролі викладача залежно від міри його втручання в навчальну діяльність студентів: 1 – «лектор» як джерело компетентностей, 2 – «керівник» як дієвий організатор процесу СРС, 3 – «консультант», що здійснює дієву допомогу студентам при наявності у них значних утруднень у самостійній навчальній діяльності, 4 – «модератор» – спостерігач, але арбітр, який тільки спрямовує самостійну навчальну діяльність.

Мотивація пізнавальної діяльності характеризує ставлення людини до оточуючого світу і пов'язана з виникненням потреби в його пізнанні. Якщо потреба виражає необхідність, а мета – конкретизовану потребу, то мотиви характеризують внутрішні причини цих процесів. Система потреб і мотивів відображається в інтересах, які мають велику спонукальну силу. Інтерес змушує людину прагнути до пізнання, виявляє потреби та мотиви діяльності, і в той же час стає її метою. Психологія відводить значне місце такому важливому для навчання психологічному процесу, як сприйняття. Сприйняття тісно пов'язане з осмисленням і розумінням змісту навчального матеріалу і є важливим фактором успіху в навчанні. Якщо розуміння пов'язане з певним мотивованим напрямком розумової діяльності студентів, то воно виступає головною умовою глибини засвоєння навчального матеріалу, виділення у

ньому закономірностей. Важливою властивістю мислення є увага, яка в психології вважається основною формою організації пізнавальної діяльності та початковою сходинкою розуміння. Якщо вдається привернути і зберігати постійну увагу до нового матеріалу, підвищується й рівень активності студентів.

Для підвищення якості СРС необхідно враховувати її психологічні аспекти, при цьому необхідно з'ясувати, яким чином весь навчальний процес і кожна окрема дисципліна сприяють формуванню професійних й особистісних якостей фахівця [2].

У час новітніх технологій ефективне використання СРС можливе лише за наявності фахівців із такими якостями, як інтелектуальний і творчий потенціал, винахідливість, ініціативність, чуття нового, здатність адаптуватися до умов, що змінюються. Завдання викладача – сформуванню особистість із зазначеними вище якостями. Це є дуже важливим завданням і потребує немало зусиль. Праця педагога, без перебільшення, є одним із найскладніших та найвідповідальніших різновидів людської діяльності. Вона вимагає від нього не лише досконалого володіння тим чи іншим предметом, а й відповідних умінь та здібностей, які б дозволили донести до молоді разом із знаннями необхідний для повноцінного життя накопичений досвід.

Список використаних джерел:

1. Давыдов, В. В. (1996). Психологические основы организации учебной деятельности, опосредованной использованием компьютерных систем. *Психологическая наука и образование*, (2), 68–72
2. Данильчук, О. М. & Данильчук, С. М. (2018). Самостійна робота студентів: шляхи удосконалення. *Проблеми та перспективи фахової підготовки вчителя математики»: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 86–90). Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського.
3. Жалдак, М. І. & Горошко, Ю. В. (1992). *Програма GRAN1 для вивчення математики в школі й ВУЗі*. Київ: КДПІ.
4. Пометун, О. І. (2007). Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. *Історія в школах України*, (6), 3–12.
5. Пуцов, В. І. (2005). *Системний підхід до організації науково-методичної роботи. Робота метод. кабінету*. Київ: Вид. дім «Шкільний світ».

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Прохорчук Катерина Русланівна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Науковий керівник: Лазаренко Наталія Іванівна

канд. пед. наук, доцент, ректор
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

У 2018 році Міністерство освіти і науки України затвердило Концепцію розвитку освіти. Окрім всього іншого, в одному із розділів концепції описані проблеми, що є характерними для системи освіти в Україні сьогодні.

Серед основних проблем у Концепції зазначені незадовільний рівень оплати праці; застарілі зміст, структура, стандарти та методики (технології) навчання в системі педагогічної освіти; недостатня ресурсна підтримка професійної діяльності педагогічних працівників; відірваність від практичних освітніх потреб, недостатній рівень аналітичності, доказовості та добросовістості досліджень у галузі педагогічних наук, що ускладнює їх використання в якості наукової основи освітнього процесу; відсутність дієвої координації між закладами педагогічної освіти, місцевою владою та роботодавцями в частині змісту освітнього процесу та практичної підготовки здобувачів освіти [1].

Найефективніший спосіб вирішення перелічених проблем – реформування системи освіти на основі досвіду зарубіжних країн.

Сьогодні однією з перших проблем є низька вмотивованість студентів – майбутніх вчителів до професійної діяльності. В першу чергу це пов'язано із зниженням престижу професії та невисоким рівнем оплати праці.

Цікавим у вирішенні цієї проблеми є досвід Фінляндії при організації вступних випробувань. У травні оголошуються проблемні теми, які готуються абітурієнтом для здачі першого іспиту. На другий іспит потрапляють відібрані абітурієнти, вони складають тестування. Опісля, і це є головним критерієм проходження вступного випробування - співбесіда про мотиви навчання на вчителя. [3]

Великим недоліком української системи підготовки вчителів є мала кількість годин педагогічної практики, що створює перешкоди в отриманні необхідних практичних навичок роботи.

Під час навчання на педагогічних спеціальностях у Німеччині обов'язковою є трирічна практика у школі як складова навчального процесу, без якою неможливо отримати диплом про вищу освіту. У Фінляндії навчальний процес побудований на дослідженнях і більшість часу студенти проводять у школах. Вони мають можливість спілкуватися з вчителями-практиками, отримувати від них консультації та настанови. Під час спостережень у школі їм необхідно

обрати проблемне запитання, наприклад спізнення дітей або невиконання домашніх завдань, та працювати над ним за допомогою міні-проектів. [4]

Головна мета педагогічної практики в Данії, – це оволодіння студентом головними функціями педагогічної діяльності, формування професійного мислення з акцентом на педагогічній рефлексії, самоаналізі, гармонійному поєднанні критичного та творчого осмислення принципів ефективної діяльності вчителя народної школи [2]. Ефективне проходження практики можливе завдяки тісному партнерства ЗВО та школи, що дозволяє практично застосувати здобутті знання у професійній сфері.

Однопрофільність навчання в українських педагогічних університетах обмежує можливості молодого спеціаліста у працевлаштуванні.

В Німеччині під час навчання студенти оволодівають двома спеціальностями — основною і додатковою. Також при виборі двох споріднених спеціальностей, у студента є змога обрати третю – не споріднену. Це підвищує шанси майбутніх учителів одержати роботу та водночас заохочує студентів вивчати дисципліни, які не пов'язані між собою.

Окрім запозичених із закордонного досвіду векторів змін системи підготовки вчителів, в першу чергу необхідно оновити зміст навчання та методики викладання відповідно до нових технологій та концепцій, що запроваджуються у шкільну освіту.

У програму підготовки вчителя в українському педагогічному закладі вищої освіти необхідно включити технологію STEM освіти, курс емоційно-вольової культури, таймменеджменту, самооцінки та самоконтролю, додати кількість годин на вивчення іноземних мов та почати впровадження двох іноземних мов, курс з основ викладання за концепцією Нової української школи та «Інтелект України».

Також існує проблема із застарілістю змісту програми з психології. У навчальних планах є достатня кількість годин із дитячої і загальної психології та інших психологічних дисциплін, проте на жодній з них в достатньому обсязі не підіймається тема особливості дітей покоління Z, з якими працюють сучасні вчителі. Адже до цих дітей важко застосувати традиційні психологічні правила та принципи і для роботи з ними потрібно володіти розширеними та сучаснішими знаннями.

Висновки. У реформуванні системи підготовки вчителів в Україні вже розпочалися істотні зрушення, в основу яких деяким чином лягли досвід зарубіжних країн, проте це лише початок. Під час проведення реформ особливу увагу варто звернути на досвід Німеччини, Фінляндії та Данії як країн з одними із найкращих освітніх систем у світі.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України (2018). *Концепція розвитку освіти*.
2. Jacobsen, B. (1989). *Fungerer laereruddannelsen?* Kobenhavn: Undervisningsministeriet.
3. Niemi, Hannele & Jaku-Sihvonen, R.. (2006). *Research-based teacher education*. Research-based teacher education in Finland - Reflections by Finnish teacher educators, 31-50.
4. Щур, В. (2017). *Освітні мандри до Фінляндії*. Вилучено з: <http://nus.org.ua/view/osvitni-mandry-do-finlyandiyl/>.

РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ МАЛЮВАННЯ З НАТУРИ

Базилевська Оксана Олександрівна

канд. пед. наук, старший викладач кафедри загальної, спеціальної педагогіки,
реабілітації та інклюзивної освіти
*Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти», Україна*

Чигрина Валентина Аркадіївна

старший викладач кафедри загальної, спеціальної педагогіки,
реабілітації та інклюзивної освіти
*Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти», Україна*

Розбудова системи освіти в Україні передбачає оновлення її змісту зміну форм організації художньої діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Яскравою тенденцією цього процесу є зростання питомої ваги мистецтва у розвитку творчих здібностей дітей з особливими потребами та естетичного виховання підростаючого покоління.

Сучасне шкільне виховання ґрунтується на засадах народної педагогіки та національної культури, сучасних досліджень науки і надбань педагогічного досвіду та родинного виховання. Педагогічний процес у спеціальному закладі загальної середньої освіти набуває особистісно-орієнтованого художньо-творчого спрямування.

У житті суспільства, в процесі постійного розвитку його культури духовної величезну роль відіграє мистецтво. Унікальні особливості цього виду духовно практичної діяльності базуються на тому, що людина завдяки мистецтву не лише набуває знання про довкілля, а і засвоює емоційно-ціннісне ставлення до себе і оточуючих, відкриває для себе дійсність як внутрішній світ людини сповнений особистісним сенсом.

Тому головною метою естетичного виховання дітей з особливими освітніми потребами є розвиток у них творчих здібностей, основою яких є чуттєве сприйняття світу, співпереживання своєї причетності до нового.

В. А. Сухомлинський, підкреслює велику роль малювання в натуральному стремлінні дітей виразити свої почуття, своє відношення до різних явищ дійсності, підкреслює: «...дитячий малюнок, процес малювання – це частина духовного життя дитини. Діти не просто переносять на бум агу щось із навколишнього світу, а живуть в цьому світі, входять в нього, як творці краси, насолоджуються цією красою» [3].

Навчання дітей з особливими освітніми потребами зображальних умінь і навичок підпорядковане пізнанню життя в його конкретних проявах. У процесі зображувальної діяльності збагачується чуттєвий досвід, розвиваються уява, здатність естетичного сприймання, художній смак, позитивні якості дитячої особистості.

Малювання з природи в початкових класах - це могутній засіб з виховання певних волевольових якостей, великі можливості для естетичного розвитку, розвиває вміння бачити і відчувати красу, милуватись нею; привчає дітей бачити багатство і різноманітність кольорів, форм оточуючих предметів і явищ, відбувається розвиток просторового зображення.

Програмою виховання і навчання в початкових класах визначені такі завдання малювання з природи:

- здійснювати всебічний розвиток дітей, готуючи їх до навчання в старшій школі;

- досягти розуміння ними основних вимог до композиційного розміщення при малюванні з природи.

- вчити передавати основні ознаки предметів і явищ; удосконалювати технічні навички.

За допомогою ліній, фарб, композицій, динаміки зображення у дитини з особливими освітніми потребами виникає потреба розповісти, виразити своє відношення до побаченого. Дитину переповнює радість, насолода від зустрічі з прекрасним, від процесу художньої творчості спонукає вихованню в ньому доброти, переживання і співчуття навколишнім, зображувальним позитивним герям [2].

Переживання за персонажами малюнка багато в чому поєднано з процесом проявлення емоцій під час гри. На ігровий характер процесу малювання в дошкільному і в молодшому шкільному віці вказують багато відомих дослідників дитячої художньої творчості: С. Т. Швацький, П. П. Булонський, Л. С. Виготський, Е. І. Ігнатов, Н. П. Сакуліна. У малюнку, як і в процесі гри, «освоєння моральних норм поведінки більш ефективне, а самі вони більш доступні, ніж в атмосфері реальних відношень» [1].

Малювання з природи сприяє виробленню у дитини з особливими освітніми потребами організованості, уміння обмірковувати і планувати послідовність виконання роботи над малюнком, удосконалення технічних прийомів малювання різними засобами художнього зображення.

В процесі малювання з природи учні з особливими освітніми потребами оволодівають вмінням аналізувати, порівнювати, узагальнювати зображуючи об'єкти, явища, вчать стежити і передавати їх найбільш типові риси [2].

Особливо важливе значення в образотворчому процесі школярів з особливими потребами мають образи зорової пам'яті та уяви.

Успіх малювання по пам'яті, розвиток зорової пам'яті школярів багато в чому залежить від неодноразового стеження і відображення з природи об'єктів зображення.

Разом з тим малювання по пам'яті суттєво впливає на процес малювання з природи. В тих класах, де діти часто малюють по пам'яті і уяві, малюнки з природи, як правило відмінюються виразливістю, правильною передачею конструкції, просторового положення, об'єму, світлотіні, кольору відображених предметів. Учні становляться більш спостережливими.

Ознайомлення дітей з особливими освітніми потребами зі зразками мистецтва сприяє не тільки збагаченню чуттєвого досвіду, розвитку

сприймання, спостережливості, а й допомагає їм безпосередньо при створенні малюнків, та вчить знаходити виразні засоби для втілення свого задуму.

Науковцями Чорненкою Ю. М., Солтис Н. Д. доведено, що використовуючи твори літератури і мистецтва, діти з особливими освітніми потребами вчать розуміти прекрасне і створювати його, формуються естетичні почуття і кожна дитина розвивається «як художник в широкому розумінні цього слова».

Спіраючись на психолого-педагогічні дослідження з методики зображувальної діяльності та наукові роботи педагогів - дослідників Глинської І. П., Дяченко Н. Т., Ростовцева М. М. приходимо висновку, що зображуючи трудову діяльність, успіхи вітчизняної науки і техніки діти переймаються почуттям поваги до людей праці. А це в свою чергу опосередковано впливає на трудове виховання молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Таким чином, враховуючи вище означене ми дійшли висновку, що на заняттях із малювання з натури здійснюється розумове, моральне, естетичне, трудове і фізичне (розвиток кисті руки, її гнучкості, спритності) виховання дітей.

Список використаних джерел:

1. Бегак, Б. (1981). *Воспитание искусством: для учителей нач. классов*. Москва.
2. Кабиш, І. Ю. (1980). *Розвиток художніх здібностей дітей молодшого віку (з досвіду роботи)*. Київ.
3. Сухомлинський, В. О. (1973). *Серце віддаю дітям* Київ.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЇ «РОМАШКА БЛУМА»

Найдьон Катерина Валеріївна

студентка 41 групи факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Науковий керівник: Барнич Оксана Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мов і методики їх викладання
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Процес реформування початкової ланки освіти потребує нових підходів для вирішення освітніх завдань. У цьому зв'язку інноваційні технології виконують роль дієвого інструменту креативного педагога, за умови адекватної оцінки розвивального, освітнього та виховного потенціалу означених технологій. Розвиток критичного мислення молодших школярів – одне із ключових завдань НУШ, адже сучасний педагог має учити дітей формулювати свої думки, оцінні судження, переконання, незалежно від інших, тобто мислити індивідуально. Для формування таких умінь, учитель може

використовувати на уроках літературного читання технологію «Ромашка Блума».

Метою нашого дослідження є з'ясування особливостей використання технології «Ромашка Блума» для розвитку критичного мислення учнів молодшого шкільного віку на уроках літературного читання.

Розробці технології розвитку критичного мислення присвятили свої наукові дослідження такі видатні вчені як Л. Брунер, Д. Вертч, Л. Виготський, Дж. Дьюї, М. Коул. В Україні вперше проблема розвитку критичного мислення була піднята харківським дослідником О. Тягло, її також досліджували українські вчені О. Белкіна, М. Красовицький [4].

Технологія «Ромашка Блума» створена відомим американським психологом і педагогом Бенджаміном Блумом 1956 року з метою формування в дітей рівнів пізнавальної самостійності (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінка). Її мета – навчити учнів усвідомленого та цілеспрямованого формулюванню запитань різного типу. Технологію доречно використати у вступній частині уроку, коли учні формулюють запитання до нової теми, оголошеної вчителем, а потім шукають на них відповіді, використовуючи матеріал підручника або інших джерел інформації. В основній частині уроку «ромашка» використовується після першого знайомства з темою за підручником для осмислення нової інформації, її систематизації [2].

«Ромашка» складається із шести пелюсток, кожна з яких містить певний тип запитання. Таким чином, шість пелюсток – шість запитань:

1. Знаннєві (прості) запитання – запитання, відповідаючи на які, потрібно назвати якісь факти, згадати і відтворити певну інформацію: «Що?», «Коли?», «Де?», «Як?».

2. Уточнювальні запитання (на розуміння). Такі запитання зазвичай починаються зі слів: «Тобто ти кажеш, що ...?», «Якщо я правильно зрозумів, то ...?», «Я можу помилятися, але, по-моєму, ви сказали про ...?». Мета цих запитань – дати учневі можливість для зворотного зв'язку щодо того, що тільки що сказано вчителем (або написано у тексті). Іноді їх ставлять з метою перевірки сприйняття учнями інформації, яка є у повідомленні.

3. Практичні запитання. Цей тип запитання спрямований на встановлення взаємозв'язку між теорією і практикою: «Як можна застосувати ...?», «Що можна зробити з ...?», «Де ви в звичайному житті можете спостерігати ...?», «Як би ви були на місці героя оповідання?».

4. Інтерпретаційні (синтезувальні) запитання. Зазвичай починаються зі слова «чому?» і спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків. «Чому листя на деревах восени жовтіє?». Якщо відповідь на це запитання відома, воно з інтерпретаційного «перетворюється» на знаннєве. Отже, цей тип запитання спрацьовує тоді, коли у відповіді присутній елемент самостійності.

5. Оцінні запитання. Ці запитання спрямовано на з'ясування критеріїв оцінки тих чи інших подій, явищ, фактів. «Чому щось добре, а що погано?», «Чим один урок відрізняється від іншого?», «Як ви ставитеся до вчинку головного героя?»

6. Творчі запитання. Вони найчастіше містять частку «б», елементи умовності, припущення, прогнозу: «Що змінилося б ...», «Що буде, якщо ...?», «Як ви думаєте, як буде розвиватися сюжет в оповіданні після ...?» [2].

Ромашку вчитель виготовляє (малює на дошці) попередньо таким чином, щоб вона була достатнього розміру, щоб усім учням було видно, що написано на її пелюстках. Саме на них учитель пише запитальні слова, спираючись на які учні формулюють запитання до теми. Під час використання технології «Ромашки Блума» учні можуть «відривати» пелюстки, дарувати одне одному.

Організація роботи за цією технологією передбачає, наприклад, наступне:

Крок 1. Учитель готує «ромашку» з кількістю пелюсток, що відповідає кількості учнів/пар/груп, які будуть формулювати запитання.

Крок 2. Учні пропонується обрати одну з пелюсток і сформулювати запитання саме того типу, який вказано на пелюстці, до тексту/теми, з яким працюємо на уроці

Крок 3. Складається список запитань, на які учні мають знайти відповіді, працюючи на уроці [2].

Наприклад, технологію можна використати під час роботи з байкою Леоніда Глібова «Чиж та Голуб».

1. *Прості запитання*: де знаходиться чижик? Де знаходиться голуб?

2. *Уточнювальні запитання*: як чижик потрапив у сільце? Що трапилось з голубом?

3. *Практичні запитання*: як вчинили б ви, коли почули б висміювання образи на адресу друзів, знайомих? Що б ви робили, якби знайома (незнайома) людина потрапила в біду? Чи повинні люди виручати один одного?

4. *Інтерпретаційні запитання*: чому Голуб сміявся з Чижика? Чому з Голубом трапилася біда?

5. *Оцінні запитання*: як ви ставитесь до вчинку Голуба? Те, що сталося з Голубом – це добре чи погано?

6. *Творчі запитання*: що могло трапитися, коли б Голуб допоміг Чижикові? Чи може Голуб розраховувати на допомогу інших птахів [3]?

Коли учні запитують або відповідають на запитання, вони навчаються аналізувати інформацію, будують гіпотези. Використання на уроках запитань на аналіз, синтез, оцінку дозволить учителеві ефективно розвивати критичне мислення учнів. Критичне мислення – це вміння активно, творчо сприймати інформацію, оптимально застосовувати потрібний вид розумової діяльності, різносторонньо аналізувати її, мати особисту незалежну думку та вміння коректно її відстоювати, застосовувати здобуті знання на практиці [1].

Отже, використання технології «Ромашка Блума» сприяє розвитку критичного мислення учнів. Навчає мислити самостійно, нестандартно, усебічно оцінювати інформацію, робити висновки. Усі ці вміння є дуже цінними для особистості, що реалізує свій внутрішній потенціал в реаліях сучасного суспільства. Уроки ж літературного читання створюють усі необхідні умови як для застосування «Ромашки Блума», так і для розвитку критичного мислення молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Матоніна, Р. Д. (2018). *Розвиток критичного мислення в учнів початкових класів (презентація)*. Вилучено з <https://naurok.com.ua/rozvitok-kritichnogo-mislennya-v-uchniv-rochatkovich-klasiv-5891.html>.
2. Пометун О. (2017). *На уроках з кубиком та квіткою (методи розвитку критичного мислення)*. Освітня платформа «Критичне мислення». Вилучено з <http://www.criticalthinking.expert/usi-materialy/chy-pidemo-na-urok-z-kubykom-ta-kvitkoym-metody-rozvytku-krytychnogo-myslennya/>.
3. *Технологія критичного мислення (презентація)*. (2016). Вилучено з <http://www.myshared.ru/slide/1324212/>.
4. Юрченко, М. С. (2018). *Використання технології критичного мислення на уроках математики (з досвіду роботи)*. Вилучено з <http://teacherjournal.in.ua/blog/articles/2155/5a8ee665.docx>.

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГА В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Куляша Оксана Петрівна

логопед вищої категорії

Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. Устилузької ОТГ Волинської області, Україна

Розвиток технологій, зростання обсягів українського ІТ-ринку, діджиталізація основних суспільних процесів, розробка і впровадження «Держави в смартфоні» неодмінно має велике значення для освітньої сфери. Педагог, здійснюючи вплив на дітей як майбутніх реформаторів, політиків, економістів і т.д., повинен постійно підвищувати свій рівень знань та навичок. Досвідчений педагог зобов'язаний вдосконалюватись та ділитись своїми надбаннями з підростаючим поколінням.

Діджиталізація — це процес оцифрування інформації, перетворення звичних дій у цифровий вигляд. Настання революції 4.0., поява Інтернету речей, штучного інтелекту, хмарних технологій та блокчейну забезпечують державу інструментарієм, необхідним для подальшого розвитку.

Діджиталізація на практиці поділяється на два види: локальна (здійснюється на рівні підприємства) та національна (рівень держави). На освіту та викладача безпосередньо впливає саме національна діджиталізація. Причина цьому – зміна моделі розвитку держави в обов'язковому порядку спричиняє зміну моделі розвитку кожного громадянина.

Самовдосконалення — це вдосконалення навичок та знань людини за рахунок власних зусиль, розвиток її особистості у двох аспектах: фізичному та духовному. Для педагога аспект морального саморозвитку є пріоритетним.

У статті, опублікованій за результатами проведеної премії Global Teacher Prize Ukraine, організатор руху EdCamp, висловився так: «Сучасний український вчитель має сам бути учнем. Адже розвиток — це найбільший дар

для кожного. І тільки коли ми інвестуємо в кращу версію себе, зможемо приносити користь іншим. Оскільки педагогічна професія — це служіння суспільству і країні, то сучасний вчитель має постійно змінюватися і розвиватися». Такої думки притримуються закордонні учасники освітнього процесу. Наприклад, психолог та бізнес-тренер Джим Рон зауважив, що самовдосконалення — це щось, що виходить за робочі обов'язки педагога, проте тісно з ними пов'язане.

На думку психолога Леоніда Рувинського самовдосконалення не завжди має систематичний характер і здійснюється за заздалегідь встановленим планом, адже діяльність особи щодо виховання заздалегідь окреслених нею якостей або виправлення тих чи інших недоліків багато в чому обумовлюється навколишніми умовами, залежить від внутрішнього світу самої особистості та деякою мірою від специфіки його завдань. Вважаємо, що дана проблема втратила свою масштабність з розвитком інформаційного суспільства та активної просування концепції діджиталізації. На ринку послуг все частіше з'являються програми та додатки для смартфонів і персональних комп'ютерів з уже вбудованими алгоритмами і планами набуття людиною певних навичок. Таким чином, проблема систематизації та планування кроків отримання знань вирішена розробниками інформаційних систем і технологій.

Одним з необхідних умінь сучасного педагога є високий рівень знань іноземної мови, зокрема англійської. Крім того, дана сфера є традиційним прикладом для ілюстрування розвитку освітніх digital-технологій.

Раніше для вивчення іноземної мови було необхідно використовувати друковані книги, аудіо-уроки ж додавалися до підручника у вигляді CD-диску. Нині доступ до навчальних ресурсів максимально спрощений за рахунок діджиталізації. Необхідними умовами для початку роботи з іноземною мовою є лише наявність гаджету.

Доцільність здійснення саморозвитку педагога з використанням digital-інструментарію можна відобразити на прикладі вивчення англійської мови.

Такі інструменти як програми для вивчення поділяють на три типи за критерієм «можливість доступу»:

- безкоштовні — доступ надається будь-якому користувачу за умови його авторизації;
- платні — доступ надається лише після оплати;
- змішана форма — безкоштовний доступ надається на обмежений час; його розширення потребує додаткової плати.

Кожна програма розроблена за рахунок власних методик, а тому використання декількох безкоштовних програм можуть призвести до кращого результату, аніж використання одного платного додатку.

Серед програм, які можуть використовуватися українськими педагогами з метою вивчення іноземної мови виділяємо наступні:

- EasyTap — додаток змішаного типу, алгоритм роботи: додаток підбирає десять іноземних слів щодня та пропонує декілька видів вправ для їх вивчення;
- Anki — додаток змішаного типу, алгоритм роботи: додаток пропонує користувачеві випадково підібрані іноземні слова у вигляді навчальних флеш-карт;

– Drops — додаток змішаного типу, алгоритм роботи: додаток пропонує користувачеві підібрані слова, а після завершення вивчення слів з окремої групи запускає завдання для їх засвоєння;

– Rosetta Stone — додаток змішаного типу, алгоритм роботи: додаток пропонує типові вислови для вивчення, перевірку правильності їх написання, перекладу та вимови.

Перевагами вивчення іноземної мови за допомогою телефонних програм є легкість їх використання та адаптація їх до молодшої аудиторії. Таким чином, педагог не лише розвивається, але може ділитися досвідом з дітьми.

Другою необхідною навичкою для сучасного педагога є вміння користуватися комп'ютерними програмами. Саме це є основою впровадження діджиталізації у будь-який процес. Без користувацьких вмінь освітан діджиталізація неможлива.

Можливо, однією з найважливіших здатностей педагога є його вміння працювати з інформацією. З розвитком діджиталізації збільшилися обсяги доступних даних, але вдосконалились способи їх обробки. Таким чином, педагоги мають можливість залишатися обізнаними у сучасних тенденціях наукового і повсякденного життя та ділитися отриманою інформацією з дітьми.

Як зазначалося раніше, саморозвиток вчителя — це процес усвідомленого цілеспрямованого розвитку, який включає самостійне вдосконалення своїх знань, умінь, особистісних і професійних якостей, що забезпечують особистісне зростання та ефективність професійної діяльності. Названі вище способи реалізації даної мети за допомогою діджитал-ресурсів не є вичерпними. Проте вони були перераховані з метою підтвердження думки, що нині створено достатню базу для сприяння саморозвитку як молодих («вчорашніх» студентів), так і досвідчених педагогів.

Отже, нині у педагога є широкі можливості щодо вдосконалення знань і навичок власними зусиллями. З розвитком інформатизації з'явився доступ до великого масиву інформації, проте разом з цим виникла нова проблема: зросла важкість у відборі необхідних даних. З цим можна боротись із залученням діджитал-методів.

Список використаних джерел:

1. Lisova, R. M. (2019). The Impact of Digitization on the Business Model: Steps and Tools for Digital Transformation. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, (24), 114-118.
2. Tishchenko, R. (2018). What a modern teacher should be. Website osvita.media Retrieved from <https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-buty-suchasnyj-vchytel/>.
3. Uysimbayeva, N. (2014). Personal self-improvement as a form of awareness of future teacher's self-development, *Proceedings*, (140), 149-151.
4. *Top 10 apps for learning English for iOS and Android*. (2015). Retrieved from <https://lifelifehacker.ru/apps-to-learn-english/>.

САМОПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Прохорчук Катерина Русланівна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Науковий керівник: Лазаренко Наталія Іванівна

канд. пед. наук, доцент, ректор
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Сучасний темп життя вимагає постійного руху та розвитку. Особливо необхідність постійного розвитку та вдосконалення виникає у вчителів та викладачів.

У першу чергу це пов'язано з тим, що у молодших школярів ще слабко розвинена довільна увага і вони потребують постійної зміни видів діяльності під час навчання для збереження зосередженості та зацікавленості. З іншого боку, діти молодшого шкільного віку з дитинства користуються новітніми засобами комунікації, тому зацікавити їх стає дедалі складніше.

На жаль, сучасна система підготовки вчителів у закладах вищої освіти не встигає за розвитком сучасних технологій та появою нових засобів навчання. Це посилює значення самоосвіти та самопідготовки вчителів та викладачів.

Згідно з опитуванням «Навчати й навчатися: як і куди зростати українському вчителю?» під час якого було опитано більше 8,5 тисяч освітян, 79 % опитаних вважають, що процедуру підвищення кваліфікації педагогів треба реформувати та змінювати. 37% опитаних вважають, що 150 годин за 5 років для підвищення кваліфікації – недостатньо для повноцінного професійного зростання, а 49% освітян хотіли б збільшити на рік кількість годин, які вони інвестують у підвищення своєї кваліфікації та розвиток [2, 3].

Серед нових форм та методів навчання, які хочуть бачити педагоги в системі підвищення кваліфікації, є тренінги, програми обміну досвідом (в Україні та за кордоном), кваліфікаційні програми, дистанційні курси та візити до інших шкіл з метою спостереження [1].

В середньому на самоосвіту та саморозвиток український вчитель витрачає близько двох тисяч гривень на рік [3].

Серед основних напрямків, за якими вчителі в Україні прагнуть підвищити кваліфікацію, є:

- володіння іноземною мовою;
- профілактика професійного вигорання;
- створення нового освітнього простору;
- учнівська поведінка та управління класом;
- інтеграція дітей з особливими освітніми потребами до процесу навчання;
- робота з обдарованими дітьми.

61% відсоток опитаних педагогів планують свій індивідуальний професійний розвиток на рік уперед. Основними проблемами, які заважають

професійному зростанню опитані вчителі назвали занадто висока ціна на цікаві їм пропозиції саморозвитку, брак часу через наявність сім'ї, низький рівень підтримки на рівні школи та відсутність гідних пропозицій. [1]

Сучасні вимоги до вчителя на перше місце ставлять систематичну самостійну роботу з розвитку професійності, поглиблення теоретичних та практичних умінь.

Для того, щоб навчати сучасно та цікаво, вчителю потрібно самому постійно навчатися. Лише прагнення до самовдосконалення та саморозвитку протягом усієї педагогічної діяльності допоможе вчителю досягти вершин професійності.

Самопідготовка вчителя – це основна форма підвищення професійного рівня, безперервний процес саморозвитку та самовдосконалення вчителя.

Метою самопідготовки вчителів, у першу чергу, є розширення знань з педагогіки та психології, оволодіння новітніми знаннями та технологіями навчання, дослідження передового досвіду та підвищення загальнокультурного рівня.

В основі самопідготовки та самовдосконалення вчителя лежать такі принципи:

- системність;
- послідовність;
- зв'язок з практичною діяльністю;
- комплексність.

Самопідготовка не може бути без попереднього самоаналізу професійної діяльності та визначення проблем. Це не лише скеровує в потрібному напрямку самопідготовку, а й дозволяє надалі оцінювати її ефективність.

На сьогодні існує багато традиційних видів заходів, що сприяють самоосвіті та самопідготовці вчителів. Їх можна умовно розділити на такі групи:

- навчальні та проблемні семінари;
- методичні консультації та наради;
- уроки – тренінги;
- творчі майстерні;
- круглі столи;
- презентації новітніх педагогічних надбань;
- конкурси професійної майстерності;
- майстер-класи.

Проте вони не завжди є настільки новітніми і продуктивними, матеріали, які подаються на них, уже можуть встигнути застаріти та стати неактуальними. Тому в умовах інформатизації та комп'ютеризації суспільства процес самоосвіти та самопідготовки забезпечують онлайн курси та освітні інтернет платформи.

В Україні є декілька організацій, які пропонують якісний рівень відео контенту для самоосвіти в інтернеті. Серед переваг такого навчання – можливість проходити його будь-де і будь-коли, маючи доступ до інтернету, не витрачаючи значні ресурси та особливо не відволікаючись від роботи.

Сьогодні найбільш затребуваними, тобто такими, чії освітні програми педагоги не тільки знають, а й беруть у них участь, є:

1) EdEra – безкоштовна (включно з сертифікатами) платформа, матеріали для якої готують українські науковці, вчителі-практики з різних галузей. EdEra співпрацює з Міністерством освіти і науки в сфері створення онлайн-курсів для вчителів початкової школи (щодо сучасних методик викладання – для вчителів, які візьмуть перші класи у 2018/2019 навчальному році, проте проходити цей курс можуть усі охочі), про оновлені програми початкової та базової освіти. Серед матеріалів EdEra є курси підготовки до ЗНО, які можна розглядати з погляду методології. Також спільно з Програмою розвитку ООН в Україні EdEra розробила антикорупційний урок для шкіл. На платформі також представлена освітня література, якою можна користуватися безкоштовно.

2) Prometheus – безкоштовна (включно із сертифікатом) громадська платформа українською мовою, наповненням якої займаються викладачі українських закладів вищої освіти та практики у різних сферах. Навчання відбувається за допомогою перегляду відеолекцій, обговорення важливих питань на форумі з іншими слухачами та викладачами, складання фінального тесту та отримання сертифікату із підписом викладача. На Prometheus є предметні курси зокремих галузей знань та загальні, які будуть корисні вчителю для покращення загального рівня професійності (наприклад, комунікаційні інструменти для побудови репутації, психологія стресу, візуалізація даних, наука повсякденного мислення).

3) ВУМ (Відкритий Університет Майдану) – українська освітня ініціатива, яка містить безкоштовні онлайн-курси від викладачів бізнес-шкіл, представників громадського сектору, практиків з бізнесу та соціальної сфери. На сайті зібрано курси для підвищення педагогічної майстерності: креативне мислення, теорія поколінь, верифікація в інтернеті, мова жестів, інформаційна безпека.

4) Освітня платформа «Критичне мислення» – україномовна платформа для вчителів від експертів ГО «Вчителі за демократію і партнерство», на якій представлені тренінги для вчителів початкової, основної і старшої школи з методики розвитку критичного мислення учнів. Також тренінги-практикуми для вчителів з педагогіки партнерства, дебатів, освіти для сталого розвитку. По завершенні навчання учасники отримують іменні сертифікати із вказаною кількістю годин.

Окрім онлайн-платформ для самопідготовки для вчителя початкових класів є можливість відвідувати лекції та семінари від українських та зарубіжних організацій (наприклад Інша школа, Міжнародний освітній центр).

Інша освіта – некомерційна організація, яка займається розвитком неформальної освіти в Україні. Організація проводила школу тренерства та фасилітації, лекції з про інновації і тренди в навчальних форматах.

Міжнародний освітній центр – проводить майстер-класи та тренінги для вчителів з найсучасніших методик викладання - наприклад, допомога смартфонів у вивченні STEM-предметів, дослідницька діяльність на уроках, математичний сторітелінг, кейси як метод інтеграції тощо.

Окрім вище зазначених досить затребуваними та популярними в Україні є Основа, РАНОК, Intel в Україні, Microsoft в Україні, EdCamp Ukraine, Освіторія та British council.

Досить поширеним сьогодні є вебінар, як один з видів дистанційного та інтерактивного навчання.

Популярність і поширеність вебінарів в практиці педагогічної самоосвіти зумовлена зручністю їх використання – можна переглядати, перебуваючи у будь-якому місці, отримати запис вебінару та всі матеріали в електронній формі після його завершення.

Одними з найбільших інтернет майданчиків, які проводять вебінари для педагогів є:

- цифрове видавництво MCFR (освітній портал «Педрада») – спеціалізований майданчик не лише для вчителів та викладачів, а й для працівників сфери охорони здоров'я, кадрових працівників та бухгалтерів. В педагогічних матеріалах MCFR поєднані теоретичні матеріали та практичні доробки, український та світовий досвід. Над створенням матеріалів працюють висококваліфіковані українські фахівці - педагоги. Окрім вебінарів видавництво проводить семінари, курси підвищення кваліфікації, педагогічні майстер-класи.

- Дистанційна Академія від видавничої групи «Основа» - онлайн вебінари для покращення педагогічної майстерності (наприклад, «Секрети базових компетенцій: суть та вимоги», «Метод ребус – як навчити дитину читати», «кейс технологія на уроках у початковій школі», «STEM-освіта — світовий освітній тренд» та інші) та оффлайн записи вебінарів та матеріали до них.

- освітній проект «На урок» - окрім вебінарів на найновітніші теми (наприклад, «Вчительська компетентність у сфері інклюзії», «Технологія виготовлення лепбуків», «Storytelling – ефективний метод розвитку комунікативної компетентності сучасних учнів», «Створення шкільного STEM-центру: поради та принципи» та інші), теоретичних та практичних матеріалів для вчителів на порталі публікуються статті, розробки уроків та проводяться педагогічні конкурси.

- British council – вебінари від Британської Ради в Україні допоможуть урізноманітнити проведення уроків та іноземної мови в школі та підвищити рівень професійних знань з інклюзивної освіти, нових технік навчання школярів, інноваційних технологій. Окрім цього за допомогою матеріалів British council можна ознайомитися з принципами ефективного викладання та джерелами інформації для викладання та оцінки.

- «Академія інноваційного розвитку освіти» («АІРо») – частина першого в Україні інноваційного освітнього кластеру. Метою Академії є підвищення внутрішньої та міжнародної конкурентоздатності учасників освітнього процесу (вчителів, батьків та учнів) в Україні за рахунок навчання та реалізації інноваційних проектів. Серед дистанційних курсів на платформі є «Проектування та створення електронних підручників у програмі Bristar UniMaster», «Хмарні сервіси OFFICE 365 як засоби формування новітнього навчального середовища школи», «Цифрова репутація педагога», «Google Classroom – онлайн клас для ефективного навчання».

Серед інших організацій, що здійснюють підвищення кваліфікації вчителів також слід назвати: Lingva.Skills, Всеосвіта, eTwinning, LiberalArts, International Language Centre, International House, Macmillan Ukraine, Pearson, Колосок, Ла

Страда — Україна, Майстерня Марини Курвітс, Фестиваль «Перспектива». [1, с.76]

Висновки. В умовах стрімкого розвитку та змін особливу увагу при підготовці вчителів варто приділяти підготовці до самоосвітньої діяльності, адже вона забезпечує безперервне професійне вдосконалення та освоєння найновіший методик навчання. В Україні сьогодні для самопідготовки є доступними безліч різноманітних інструментів: курси підвищення кваліфікації, онлайн курси, освітні проекти, програми обміну досвідом, навчальні поїздки за кордон, міжнародні тренінги та семінари.

Список використаних джерел:

1. Елькін О., Марущенко О., Масалітіна О. & Мінковська О. (2019). *Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчительству?* Результати дослідження сфери підвищення кваліфікації й сертифікації у рамках спільної ініціативи руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки України. Харків: Дім Реклами.
2. *Навчати й навчатися: як і куди зростати українському вчительству?* (2019). Вилучено з: <https://www.edcamp.org.ua/teachandlearn>.
3. Юрченко О. (2019). *Підвищення кваліфікації: Як і куди зростати зростати українським вчителям?* Вилучено з: <https://osvitoria.media/experience/majbutnye-pidvyshhennya-kvalifikatsiyi-yak-i-kudy-zrostaty-ukrayinskym-vchytelyam/>.

СУЧАСНА НАУКА І НАУКОВЕ ПІЗНАННЯ У ВІДОБРАЖЕННІ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Сливко Вікторія Олександрівна

викладач другої категорії

*Коледж інформаційних технологій та землевпорядкування
Національного Авіаційного Університету, Україна*

Розглядається сучасна філософія науки. Представлені основні підходи, що визначають проблемне поле цієї сфери філософії, в якій перетинаються методологія науки, соціологія науки, когнітивна психологія, філософія техніки, історія науки, епістемологія. Істотні зміни, що відбуваються в сучасній науці, характеризуються вченими і філософами як "радикальні зміни бачення природи" (І. Пригожин), парадигмальний зсув, "епістемологічний поворот" і ще більш сильно, як взагалі зміна вектора руху наукової думки в зв'язку з синергетичної парадигмою (Т. Григор'єва).

Спостережувані зміни зачіпають як структурні, так і змістовні боки наукового знання. У структурі науки, ще недавно строго дисциплінарної, виділився самостійний шар - міждисциплінарне знання. Статус міждисциплінарного, загальнонаукового мають інформатика, загальна теорія систем, кібернетика, синергетика. Виявилися також проблеми, які можуть бути вирішені тільки комплексно, наприклад, екологічна. Змістовні характеристики підстав науки, які виявляються і аналізовані в філософії науки, також вельми

трансформувалися. Далі, ми припускаємо обговорити зміст зазначених змін. XXI століття характеризується не тільки новим поглядом на науку, а й поворотом у філософській проблематиці і традиціях філософського дискурсу. Наука на сучасному етапі розвитку не може бути задана однозначно, зокрема, тими критеріями науковості, які сформульовані в рамках позитивістської філософії науки. Сучасне наукове співтовариство не просто об'єднує вчених, що спеціалізуються в різних областях наукового знання, в ньому можна виділити прихильників, по крайній мері, трьох наукових програм, або парадигм, які склалися історично - класичної, неklasичної і постнеklasичної.

Синергетика (від лат. - співпраця, кооперація, співдружність) нове системне бачення світу піднімає на новий рівень - динамічного підходу до структурованих цілісності. Синергетичні процеси - це процеси, детерміновані цілісністю, конфігурацією взаємодій, місцем в структурі. Важливим аспектом самоорганізації є те, що частини ведуть себе узгодженим чином. Синергетика відмовляється від так званого об'єктивного опису світу і переходить до опису проєктивного, вона як би пропонує проєкт дій, оскільки в рамках синергетичного бачення не може бути однієї абсолютної істини.

Точне, однозначне знання про об'єкт залишилося прерогативою класичної науки, об'єкт, якій може бути визначений однозначно. Закономірності мікросвіту, що вивчається неklasичної наукою, визначаються статистичними детермінізмом. В контексті синергетичного пізнання "знати - значить, вести себе адекватно в ситуаціях, пов'язаних з індивідуальними актами або кооперативними взаємодіями" [1]. Синергетика є свого роду міст між системою як цілісністю і частинами, вона орієнтована на взаємодію, на узгодженість цілого і частини, мікро- та макрорівні. Звідси актуальність синергетики при вивченні таких систем як "організм - навколишнє середовище". Хоча б тому, що онтологія синергетики - це онтологія цілісного світу, синергетика діалогічна, а пізнання процесів самоорганізації вимагає особливого типу мислення, що позначається як комунікативне.

У науці Нового часу знати - це знати, як виміряти. У концепціях наукового знання філософів пізнати - значить полюбити (С.Л. Франк) або "вловити ритмічне буття биття духу" (П. Флоренський). У герменевтичних проєктах пізнання як інтерпретація, в епістемі античності пізнання як залучення до Логосу - світовому Закону.

Що є знання сьогодні? З одного боку, наука "ще не втратила пам'ять" про те, що наукове дослідження це рух до Істини. З іншого боку, ставши "підприємством", соціальним інститутом, наука неминуче прийняла на себе всі характерні риси цього роду діяльності. У прикладній науці знання приймає форми, орієнтовані на технологічне використання, тут головна його характеристика - не істина, а ефективність. Ці роздуми диво співзвучні роздумам П. Слотердайка в його книзі "Критика цинічного розуму". Автор говорить про цинізм як певній атмосфері, про морально-психологічному емоційному настрої, що витає в повітрі нашої цивілізації. Висновки автора, що досліджував тканину соціального буття, однозначно збіглися з тими, до яких приходять фахівці, що аналізують наукове знання. Йдеться про необхідність

подолати розірваність буття в свідомості людини, про необхідність формування холістичного світогляду.

У сучасну епоху, зазначає П. Слотердаjk, зв'язки, які забезпечували в класичному мисленні нероздільну єдність рефлексії життя, рвуться. Переважна частина сьгоднішніх знань про об'єкт не має ніякого зв'язку з "Я". У сучасному науковому знанні "Я" ніде не пізнає себе. Для сучасного мислення "внутрішній світ" і "зовнішній світ", суб'єктивне і речі розпалися на два "чужих світу" [2]. Завдання сучасної філософії П. Слотердаjk бачить в тому, щоб сприяти збереженню діалогу, щоб встановити діалог проти реалізму. Представники об'єктивістського і реалістичного напрямів не дозволяють філософії перетворитися в літературну гру, і зайняті пошуками нових принципів раціональності, когнітивізму та істинності. Ілюстрацією сказаного може служити дискусія Д.Деннета та Р.Рорті або К.Поппера і Т.Куна. Р. Рорті захищає ідеї "солідарності" замість істини, яку розглядає в аспекті мультикультуралізму, комунітаризму. Д. Деннет захищає принципи раціональності, розглядає свідомість не як процес, що щось із себе творить, а як стан бути поінформованим або дезінформованим про те, що відбувається в дійсності. Він пропонує інтерсуб'єктивістську перспективу від третьої особи. За Кунон об'єктивність питання консенсусу в науковому співтоваристві даної епохи. У попперовской філософії об'єктивність означає можливість перевірки. К. Поппер приймає аргументи соціології науки і феноменології про наявність в науковому знанні інтерпретації (герменевтичний аспект), соціального замовлення і політичної заангажованості (соціальний аспект), психологічного індивідуалізму (феноменологічний).

Різноманіття варіантів філософії науки має кілька причин. Одна з них пов'язана з неоднозначністю трактування знання. Філософія науки здійснює рефлексію над наукою і науковим знанням. Фундаментом, на якому заснована філософія науки, є теорія пізнання. Концепція знання в епістемології, як відомо, представлена в декількох варіантах. Класична або репрезентативна концепція знання, де знання є ментальне уявлення. На зміну їй прийшла теорія соціального конструкціонізму, де знання розглядається як форма соціального дискурсу. У фокусі уваги представників нової філософії науки виявилися питання, пов'язані з людиною і його самопізнанням. Поворот до соціокультурної обумовленості наукового пізнання пов'язаний зі школою істориків науки. В результаті цих досліджень наука була зрозуміла в світоглядному, соціокультурному аспектах, як історично обумовлена традиція. Тема розуміння, зародившись в гуманітарному пізнанні, сьгодні увійшла в проблематику природничо-наукового знання. Перш за все, це обумовлено безпосереднім зв'язком холістичного, системного підходу сучасної науки з герменевтичною методологією. Ще Р. Рорті відзначав, що холістичне вибудовування аргументу говорить про те, що ніколи не вдасться вистрибнути з герменевтичного кола того факту, що проблематично зрозуміти частину, не знаючи щось про дію цілого.

Сучасна філософія має спротив дуалізму і суб'єктивізму епохи модерну. Такі напрямки сучасного філософського пошуку, як відмова від філософії суб'єктивності, становлень нової раціональності, релятивізація свідомості,

глобальні проблеми сучасності, - всі вони найтіснішим чином пов'язані. Нова парадигма знання пов'язана з відмовою від метафори свідомості як дзеркала зовнішнього світу. Вона в значній мірі спирається на ідеї Л. Вітгенштейна, на його концепцію значення слова сполученого з конкретним видом соціальної практики (мовної практики).

Таким чином, в сучасному природознавстві стався поворот від предметно-орієнтованого пізнання до пізнання реальності, що розуміється як взаємозв'язок, відносини: від реальності речової, зримою до реальності, констатуючого в свідомості. Акцент в пізнанні законів реальності змістився до проблематики зістоутворення. У контексті проблематики, що позначається як нова філософія науки, отримують розгляд не тільки гносеологічні проблеми, пов'язані з аналізом знання і мови, різноманіття їх форм в культурі. Гносеологічні проблеми нерозривно пов'язані з метафізичною проблематикою, аналізом онтологічних схем і концептуальних каркасів. Дослідження процесів релятивізації знання пов'язане з етичним контекстом. Глобальні проблеми сучасності та соціологія науки доповнюють спектр проблем нової філософії науки, забезпечуючи її становлення як міждисциплінарного знання, що має найважливіше значення в сучасній освіті і в практиці соціального будівництва. Як бачимо, нова концепція знання і пов'язане з нею сучасне розуміння науки, ввбрало в себе комунікативну структуру. Сучасна філософія науки розглядається як міждисциплінарне знання. У новій філософії науки об'єднуються: логіка і методологія науки, аналітична філософія, історія науки, соціологія науки (когнітивна соціологія), когнітивна психологія, філософія техніки, методологія наукової творчості. У цьому концепті знання методологічні, соціологічні, аксіологічні, антропологічні дискурси є взаємодоповнюючі.

Сучасна наука, є не просто учасником відносин "людина - природа" в умовах глобальної цивілізаційної кризи, вона регулює їх раціональність. Концептуальна модель сучасної філософії науки включає аспекти філософської екології та глобальних проблем сучасності, покликана сприяти вирішенню проблем наукової ідентичності (наука і псевдонаука), формування нової наукової раціональності. Тому, обговорюючи проблеми сучасної філософії науки, ведемо розмову про перспективи розвитку наукової раціональності і самої культури в цілому.

Список використаних джерел:

1. Аршинов, В. І. (1999). Синергетика як феномен постнекласичної науки. Москва: ІФ РАН.
2. Слотердайк, П. (2001). Критика цинічного розуму. Єкатеринбург: Видавництво Урал. ун-т.
3. Касявін, І. Т. (2000). *Традиції та інтерпретації: Фрагменти історичної епістемології*. СПб.: Видавництво РХТІ.

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗА ДОПОМОГОЮ LEGO- ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ "ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК"

Селенкова Наталя Павлівна

здобувач вищої освіти психолого-педагогічного факультету
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна*

Науковий керівник: Пилипенко Наталія Володимирівна

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна*

Сьогодні перед закладом вищої освіти стоїть складне завдання: підготувати майбутнього вчителя початкових класів, здатного творчо мислити, вміти приймати самостійні рішення, розв'язувати різні життєві проблеми та вміло адаптуватися до будь-яких умов життя. Для самореалізації та реалізації своїх здібностей студент повинен мати високий рівень освітніх знань, вміти нестандартно мислити та прагнути до самоосвіти та орієнтуватися в безмежному просторі сучасної інформації.

Сучасність вимагає від викладача оволодіння певними прийомами математичної діяльності та навичками їх застосувань для розв'язання практичних завдань. Тому одним з головних завдань Нової української школи є забезпечення умов для досягнення практичної компетентності майбутнього вчителя. Метою математичної освіти є формування наукового світорозуміння педагога, оволодіння методологією математичного пізнання, забезпечення інтелектуального розвитку особистості, неперервності та наступності в системі загальної освіти.

На основі аналізу наукових досліджень, спостережень за діяльністю студентів встановлено, що основу математичної компетентності складають: уміння логічно та критично мислити, уміння орієнтуватися в просторі, вимірювальні і конструкторські вміння. Таким чином, метою оволодіння студентами математичної компетентності є уміння використовувати набуті знання і вміння під час вивчення інших предметів, а також здатність застосовувати ці знання у життєвих ситуаціях. Аналіз програми з математики для початкової школи показав, що майбутній учитель початкової школи повинен вміти передати учням такі предметні математичні компетентності:

1) визначати вид фігури, вибирати, класифікувати, впорядковувати фігури за заданими ознаками;

2) будувати фігури (відрізок, прямокутник, коло);

3) визначати місцезнаходження об'єкта на площині і в просторі;

4) впізнавати геометричні фігури за їхнім описом;

5) визначати форму об'єкта;

6) конструювати нові фігури із відомих фігур;

7) визначати довжину, площу об'єкта;

8) порівнювати предмети за розміром різними способами [1].

Найголовнішим завданням під час організації занять є розуміння, що майбутній учитель початкових класів - це партнер дитини, який підтримує, надихає, за потреби допомагає їй знайти відповідь на питання. Він мотивує дитину бути самостійною, спонукає до дій у різні засоби, зокрема власним прикладом, адже учні моделюють поведінку авторитетної для неї людини. Дуже важливо протягом усього заняття знаходитися поруч з учнями, спостерігати за ними, ставити їм питання, цікавиться успіхами, звертати увагу на розв'язання певних задач. Так відбувається взаємодія і між студентом і викладачем, створюється довірлива атмосфера, яка сприяє розв'язанню проблемних завдань, формуванню вміння слухати і чути один одного, розвитку мовлення, уміння висловлювати свої думки та з повагою ставитися до думок оточуючих.

Завдання Нової української школи - втілювати нові ідеї, робити реальністю те, що могло бути насправді. LEGO-технології навчання "Шість цеглинок" – це саме такі наглядні набори, які створюють поживний ґрунт для гри, навчання, творчості та фантазії. Таким чином, сучасна освіта вимагає суттєвих змін методик, цінностей та змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи. Тому проблема математичної компетентності є актуальною і потребує уваги зі сторони викладачів. Мета Нової української школи – сформувати цілісну особистість, яка б була всебічно розвинена і здатна до критичного мислення. Крім того, це має бути патріот і інноватор, з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя [2].

Одним з найперспективніших шляхів виховання активних студентів, озброєння їх необхідними вміннями і навичками є впровадження активних форм і методів навчання, серед яких провідне місце займають навчальні ігри. За допомогою LEGO-технологій першокласники Нової української школи будуть не лише тренувати пам'ять, розвивати моторику і творчо мислити, але й навчатися працювати у команді та спілкуватися один з одним.

Ігрові методи навчання допомагають студентам пройти складний процес переходу до нової ролі – ролі вчителя партнера для дитини в умовах Нової української школи. Завдяки грі у студентів буде формуватися здатність виявляти свої особливості, визначати, як вони сприймаються іншими, й з'являтиметься потреба будувати свою поведінку з урахуванням можливої реакції інших. Усі вправи за рекомендацією посібника Нової української школи поділено на шість основних груп, а саме: «Для початку», «Рухайся», «Мозковий штурм», «Уявляй і створюй», «Час на роздуми», «Працюємо разом», які включають вправи на ознайомлення з конструктором, вправи для розвитку умінь вирішувати проблемні ситуації, вправи для розвитку творчої уяви та креативності, вправи на розвиток мислення, аналіз та розуміння власних емоцій, вправи на розвиток умінь працювати в команді [3].

Звісно, щоб отримати позитивні результати роботи з LEGO-технологією «Шість цеглинок» необхідно дотримуватись основних правил. Необхідно обирати прості за виконанням завдання, бо коли незрозуміла постановка завдання, студенти втраять віру в себе і бажання просуватися далі. Однак занадто легким завданням теж не повинно бути, бо воно стане не цікавим.

Зусилля викладача мають бути спрямовані на створення та підтримку саме балансу у рівні складності завдання. Також важлива гнучкість в реалізації власних проєктів у взаємодії з іншими студентами, достатній час для реалізації власних задумів. За допомогою цеглинок LEGO можливо моделювати такі ситуації, які розвивають вміння вчитися впродовж життя. Такі завдання будуть допомагати студенту відчувати впевненість у власних силах і бути самостійним, адже у випадку невдачі, будуть знати, що необхідно спробувати знову і знову.

Заохочення проявів оригінальності, гнучкості мислення, креативних відповідей та рішень, бачення нових можливостей, висування самостійних ідей, гіпотез, припущень, зворотній зв'язок, який не є оцінюванням того, що зробили студенти, а визнання зусиль, наполегливості та старанності на шляху до успіху є дуже важливими компонентами в Новій українській школі. Також LEGO-технології дають можливість самостійно вигадувати ігри та правила до них, придумувати сюжети й розподіляти ролі.

Список використаних джерел:

1. Онопрієнко, О., Листопад, Н. & Скворцова, С. (2014). *Компетентнісний підхід до навчання математики*. Київ: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти
2. Бібік, Н. М., Софій, Н. З., Онопрієнко, О. В., Найда, Ю. М., Пристінська, М. С. & Большакова, І. О. (2017) *Нова українська школа*. Київ.
3. Рома, О. (2018) *Гра по-новому, навчання по іншому*. Київ: The LEGO Foundation.

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Марченко Світлана Миколаївна

викладач-методист, завідувач денного відділення
*Полтавський політехнічний коледж Національного технічного
університету «Харківський політехнічний інститут», Україна*

Розширення міжнародного співробітництва та європейської інтеграції, формування спільного європейського освітнього і наукового простору супроводжується розробкою єдиних критеріїв і стандартів у галузі освіти, зростанням уваги саме до проблеми забезпечення якості та стандартів в системі освіти. Інтеграція України в освітній простір європейських країн є предметом наукових досліджень та професійних дискусій. Аспекти нормативно-правового забезпечення освітніх реформ, якості вищої освіти, модернізації педагогічної освіти, сутності кредитно-модульної системи, національної ідентифікації у контексті Болонського процесу аналізують В. Андрущенко, Я. Болюбаш, В. Бондар, О. Дем'янчук, М. Згуровський, К. Корсак, Н. Побірченко, М. Степко, П. Сікорський, О. Спірін, П. Щербань та ін.

Для забезпечення умов якості освіти у 2000 році утворена Європейська мережа гарантії якості у вищій освіті (ENQA), основою якої стали "Європейський пілотний проєкт з оцінки якості вищої освіти" (1994-1995рр.), Рекомендації Єврокомісії (98/561/ЕС від 24 вересня 1998 р.) з європейського

співробітництва у питаннях гарантії якості у вищій освіті й Болонська декларація 1999 року. У 2003 році ENQA у співпраці з Європейською Асоціацією університетів (EUA), Європейською Асоціацією вищих навчальних закладів, що не є університетами (EURASHE), та Європейським студентським міжнародним бюро (ESIB) за дорученням міністрів країн-учасниць Болонського процесу була утворена група для формування системи забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі. Відповідно до Комюніке Конференції «Загальноєвропейський простір вищої освіти – Досягнення цілей» Україна приєдналась до Болонського процесу з 2005 року і взяла на себе зобов'язання проводити роботу з приведення якості національної освіти у відповідність до європейських стандартів [1]. У цьому напрямі вже проведена велика робота. Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову від 31.12.2005 р. № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти», якою затверджено Положення про Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО). Починаючи із 2008 року всі вступники зараховуються до ВНЗ за результатами зовнішнього тестування. З метою подальшого розвитку національної системи освіти, забезпечення якості вищої освіти та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство наказом Міністра освіти і науки України № 612 від 13.07.2007 р. затверджено «План дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року». З березня 2008 року Україна стала повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості (EQAR). Це стало важливим кроком України у напрямі забезпечення європейського рівня якості вищої освіти. Стандарти і рекомендації, що розроблені ESG (European quality assurance standards and guidelines), відіграють важливу роль у створенні спільної основи для діяльності як закладів освіти, так і агенцій із забезпечення якості [2, 3]. Призначення ESG – надати допомогу і визначити орієнтири для вищих навчальних закладів при розробці своїх власних систем забезпечення якості. Стандарти ґрунтуються на основоположних принципах, що надають свободу для університетів у формуванні учбових планів, приділяють особливу увагу до якості підготовки фахівців, наголошують на необхідності постійного вдосконалення освітніх програм з метою підвищення їх якості; стимулювання інновацій в освітніх стандартах. Впровадження процесу забезпечення якості вищої освіти має відбуватися за умови: наявності необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо); впровадження сучасної організації навчального процесу, що відповідає тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти; застосування контролю освітньої діяльності ВНЗ та якості підготовки фахівців на всіх етапах і рівнях навчання – ВНЗ, державному та міжнародному (європейському). ESG складаються з трьох частин: внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах; зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; забезпечення якості у діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості. Протягом останніх років урядом України запроваджені заходи реформування вищої освіти, опрацьовані питання створення в Україні системи моніторингу якості освіти та участі у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти.

Для забезпечення виконання положень Болонського процесу та Угоди про Асоціацію між України та ЄС, а також для вироблення позиції щодо шляхів реформування вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти в 2016 році створено робочу групу супроводу Болонського процесу в Україні (наказ МОН від 12 березня 2019 року № 337 «Про Робочу групу супроводу Болонського процесу в Україні»).

Для реалізації концептуальних засад Болонського процесу [4] в Україні у сфері забезпечення якості вищої освіти важливими є:

подальше підвищення якості діяльності закладів вищої освіти шляхом систематичного впровадження внутрішніх механізмів її забезпечення за прямого взаємозв'язку зі зовнішньою системою забезпечення якості;

підготовка фахівців за освітніми програмами короткого циклу, оптимізація процесу визнання кваліфікацій вищої освіти, інноваційні підходи у викладанні та навчанні;

приведення національної рамки кваліфікацій у відповідність до норм Закону України «Про освіту» та оновлення її дескрипторів на основі європейської рамки кваліфікацій у зв'язку з прийняттям Закону «Про фахову передвищу освіту»;

напрацювання плану імплементації ключових зобов'язань Болонського процесу за результатами Паризького Комюніке на національному рівні;

визначення ключових тенденцій розвитку як Європейського простору вищої освіти, так і ініціатив міжнародного співтовариства;

досягнення міжнародної узгодженості процесів визнання освітніх кваліфікацій та підтримки сталого розвитку суспільства знань.

Співпраця України з країнами Європейського простору вищої освіти планується у двох тематичних групах – щодо імплементації Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти та розроблення систем забезпечення якості вищої освіти на основі європейських стандартів і рекомендацій [2].

Отже, для підвищення рівня якості освіти в Україні важливо впроваджувати національні Стандарти та Рекомендації для забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти; вводити в дію правові механізми участі роботодавців у процедурі контролю та суспільної відповідальності за якість вищої професійної освіти; організувати постійно діючий моніторинг якості вищої освіти з урахуванням світового, європейського та національного досвіду.

Список використаних джерел:

1. *Загальноєвропейський простір вищої освіти - Досягнення цілей* (Комюніке Конференції Міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти) від 20.05.2005. Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_576/sp:max25.
2. Міністерство освіти і науки України. Вилучено з <https://mon.gov.ua/>.
3. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*. Retrieved from https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf.
4. *Bologna Process Stocktaking London 2007* (2007). Retrieved from http://www.aic.lv/ace/ace_disk/acebook/2007vol1.pdf.

СЕКЦІЯ XIII. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

ESTABLISHMENT OF DISTANCE LEARNING SYSTEM IN HIGHER EDUCATION FACILITIES OF UKRAINE

Valentyn Bunin

Bachelor's degree, student of Humanitarian faculty
National Aerospace University – «Kharkiv Aviation Institute», Ukraine

For decades, the system of correspondence education has been operating in the higher education system of Ukraine and continues to be an important source of higher education. Over time, more and more people who combine training with work, sports or creative activity are choosing the extramural form of study. It is significant that the lower cost of studying in the correspondence department also influences the choice of students. However, with time and with the introduction of new technologies, the need for more sophisticated equipment, methods and educational materials in educational institutions is increasing.

One of the main tasks of education in Ukraine is to create adequate, flexible and effective teaching to meet the specific needs of different categories of students. With the large and continuous increase in demand for non-teaching education, both programs and forms of teaching and learning materials are changing, which must also meet current teaching principles and the needs of different audiences. Traditionally, correspondence education in Ukraine involves direct contact between students and teachers, which narrows the range of opportunities for many students, separating them from other activities and causing inconvenience, which increases the need for a change in the education system and greater focus on another type of education - distance learning and most progressive learning. perspective system of education of the XXI century.

Despite the positive trends in the development of the distance learning system, Ukraine lags far behind the developed countries in this field and does not fully meet the educational needs of society.

That kind of a backlog is due, first of all, to the lack of a comprehensive approach to the creation of the national educational and scientific information environment of Ukraine, which would include information resources of education and science, networks of electronic libraries, telecommunication infrastructure, information and analytical systems of education and science management.

Second, the lack of budgetary funding for the development of the distance learning system and other components of the educational and scientific information environment and the lack of mechanisms for integrated multi-channel financing of information and communication technologies in the field of education and science do not provide distance learning with sufficient resources for development.

Distance learning has a number of advantages, such as the lack of time and space limitations, cost-effectiveness and efficiency in using the latest technology and training resources, and meeting the needs of vulnerable populations.

Therefore, the development of distance learning should become one of the priority tasks in the education system of Ukraine, because distance learning has several advantages in comparison with traditional types of education and is already actively used throughout the world.

THE USE OF MULTIMEDIA TOOLS FOR INTENSIFICATION OF LARGE VOCABULARY VOLUMES ACQUISITION

Maksym Ovcharenko

Bachelor's degree, student of Humanitarian faculty
National Aerospace University – «Kharkiv Aviation Institute», Ukraine

Learning any language is impossible without learning vocabulary, while speaking a language has the lexical skills that ensure the functioning of vocabulary in communication.

The subject of the study was the vocabulary of the four topics of the English language, because based only on the analysis of thematic combinations of words, you can make different conclusions and predictions that are important for effective language learning.

In addition, we are introduced to the main multimedia language learning tools, namely: a multimedia board, a multimedia library, and an electronic dictionary. Conducted an analysis of ways to learn the material in the lessons and determined which method of integration of multimedia language learning in the lessons is most effective.

We have also found that one of the most effective ways to study vocabulary is to study by topic. This has its advantages, such as: vocabulary of one topic can be learned by phrases whose words relate to one topic (thus learning more words); the reading uses texts on one subject, which increases their level of comprehension.

Nowadays, the study of large arrays of vocabulary can be simplified and accelerated with the help of multimedia aids. In most higher education institutions where foreign languages are taught, teachers use a variety of technologies that help in language learning. The tendency to use them grows every year, and perhaps in due time, will supersede outdated methods of vocabulary learning.

We have selected a thematic vocabulary from four lessons (9-12) from *A Way To Success*. We have translated this vocabulary into Ukrainian and Russian. In addition, for each lexical unit we have selected a transcription.

Our research methods were:

- theoretical: analysis, description, classification;
- empirical: the formation of the body of vocabulary, the translation of vocabulary, the creation of electronic dictionaries.

For convenience in learning this vocabulary, we have created dictionaries in Microsoft Excel. The dictionary was divided into four pages, each corresponding

to a single topic, each containing the vocabulary itself, its translation, transcription, and exercise numbers and the pages from which the vocabulary was taken.

We also created a glossary of all four lessons, in which the lexical items were arranged alphabetically.

To study vocabulary units, we have created dictionaries in the Abbyy Lingvo program as an interactive way to learn thematic vocabulary. We also created four separate vocabularies by topic and filled in all the vocabulary with translation, transcription, language designation and usage example.

Knowledge of a foreign language is indisputably linked to the knowledge of the vocabulary of that language. Without purposeful study of lexical material, persistent and systematic accumulation of lexical knowledge, skills and abilities by students the successful mastery of a foreign language is impossible.

Learning vocabulary by topic is one of the most effective ways used in one way or another in each of the methods. Therefore, thematic vocabulary became the object of our research.

АНТОНІМІЧНІ ЛЕКСЕМИ В ПОЕЗІЇ АННИ БАГРЯНОЇ

Рибалко Валентина Олександрівна

здобувач вищої освіти спеціальності «Філологія»
факультету обліку та фінансів

Полтавська державна аграрна академія, Україна

Науковий керівник: Сизоненко Наталія Миколаївна

канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавська державна аграрна академія, Україна

Анна Багряна – прозаїк, драматург, перекладач, автор кількох поетичних збірок: «Суцвіття слів», «Поміж бузкових снів», «Між богами і нами», «Мандрівка ливною/ Spacer po linie», «Інші лінії», «Замовляння із любові». Наразі до лінгвістичного аналізу поезія авторки залучалася принагідно, у контексті дослідження вербалізації концепту кохання у сучасній фемінінній поезії [2]. Мета нашої розвідки – проаналізувати антонімічні лексеми в поезії А. Багряної за морфологічним та семантичним принципами.

Парадигматичні відношення антонімів реалізуються на основі зіставлення та протиставлення, проте антоніми обов'язково є поняттями співвідносними, об'єднаними змістом [1]. Антоніми є основним стилістичним засобом, який у контексті художнього твору може виконувати різні функції і характеризувати окрема ідіостиль автора.

Для мовотворчості Анни Багряної характерним є зіткнення контрастних прикметникових лексем, які вказують на якісні властивості об'єктів і суб'єктів: «*солоних і солодких марень*», «*вино солодке і солоне*», «*як чоловіче й жіноче*», «*я стояла з льоду і холоду*», «*Я – сліпа, бо ніколи ти зрячим не був.*». Часто авторка вдається до протиставлень явищ, об'єктів, виражених

антонімічними парами іменників, зокрема контекстуальними: *«ділиться людо на холопів і знать», «Ти – не кентавр, а я – не амазонка», «через пекло до раю».*

Для відтворення індивідуального світу ліричних героїв, їхніх духовних домінант авторка використовує протиставлення особових та присвійних займенників *«я – ти», «мій – твій».*

За допомогою дієслівних антонімів поетеса передає емоційну картину переживань ліричного героя (*«Треба далі йти, а ти вклякла, прикута стоїш», «не говори нічого, просто слухай»*), апелює до думок і почуттів інших людей (*«Хай не згадують нас, хай забудуть»*), вибудовує цілісну композиційну канву розгортання подій, як у вірші *«Над посіченим січнем...»* : *«стоїмо → чекаємо → блукаємо → шукаємо»*).

Нерідко в одному контексті авторці вдається поєднати низку антонімів, виражених різними частинами мови, що надає мовленню афористичного забарвлення й характеризує особливості ідіостилю письменниці: *«підеш сюди – себе знайдеш, підеш туди – усе втрадиш», «маємо все і не маєм нічого», «Із моїм коханням небесним У твоє кохання земне...», «Ніч народження біса В день народження Бога», «На дотик – ніжний цвіт шовковий, незліченно-пелюстковий, на смак – густе вино прогіркле».* Маловживаними є антонімічні пари, які позначають просторові відношення: *«зараз або ніколи», «туди – сюди».*

Особливої уваги заслуговують контекстуальні антоніми, якими пронизані поетичні рядки багатьох віршів А. Багряної: *«Ми – не казки, ми не птахи із висі, а тільки звуки із високих вей», «через лютий у літо», «я бачила рай і могилу», «пограюсь – відпущу»; «п'яний буюк над спраглим серцем, і враз – симфонія дощу», «наші коні летять, щоб уже не вертатись назад», «Бо він один. Нема йому порадиці».* Окрім однослівних одиниць, реалізують протиставні відношення словосполучення і навіть речення: *«Моя емблема – вічність на долоні, Твоя – гітарна порвана струна», «Моє найпалкіше кохання – Твій останній в гречку стрибок», «Це не кохання. Це порхання в полум'ї. Перевдягання для зміни ролей. Це небажання втрачати і втручатися в чисть існування, і пити з келиха чисть долі...».*

Для відтворення внутрішньої суперечності відтворюваних явищ і почуттів А. Багряна вдається до такого художнього засобу, як оксиморон: *«незнайомо-знайомі», «православні поганці»* тощо.

Отже, за допомогою антонімічної лексики Анні Багряній вдається протиставити чуттєвий світ ліричних героїв, їхні духовні домінанти, почуття і думки, виявити наскрізні суперечності, відтворити їхні амбівалентні відношення. Найчастіше антонімічні пари в поезії авторки виражені іменниками, прикметниками, дієсловами та займенниками. Чимало антонімів є індивідуально-авторськими, які набувають ознак антонімічності в контексті.

Список використаних джерел:

1. Кочан, І. М. (2008). *Лінгвістичний аналіз тексту*. Київ: Знання. 209-216.
2. Макарова, М. М. (2013). Порівняння як засіб вербалізації концепту кохання в сучасній українській феміній поезії. *Лінгвістика*, 2(29), 89–94.

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ: ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ МЕТОДИ

Григорян Віола Кимиківна

викладач іноземної мови

Харківський обласний медичний коледж, Україна

Студенти обтяжені вивченням та запам'ятовуванням слів, і, звичайно, текстів, що задані викладачем. Багато альтернативних навичок, які колись вважалися незначними, набувають сьогодні важливого значення, такі як комунікативні навички, технічні навички, міжособистісні навички тощо. Викладачі, які раніше практикували граматичний метод навчання, виключно спиралися на дошку як на сприятливий інструмент для передачі навичок спілкування та нюансів іноземної мови. Пізніше, мультимедійні проектори виступали ще одним засобом для викладачів. Такі викладачі вірили у необхідність заучування матеріалу як найефективнішого методу навчання. Проте, наукові дослідники приділяли більше уваги вивченню мови шляхом автентичного та змістовного контекстуалізованого дискурсу, і, як з'ясувалось, не дарма.

У звичайних методах навчання іноземній мові є такі недоліки:

- вони не навчають студентів думати іноземною мовою;
- вони належать до пасивного навчання, оскільки звичайні викладачі розчленовують мову на окремі компоненти та вчать читати, говорити, вимовляти та граматику окремо;
- надаються списки словникових запасів поза текстом, що вивчається, і такі словники використовуються для "зазубрювання" слів і фраз;
- підтримка рідної мови замінюється зображеннями чи фотографіями, які неминуче підсилюють перехресний переклад у голові;
- у класі, де близько 15 студентів, кожен студент має лише шанс говорити хвилину чи дві; решту часу він слухає викладача чи звучання іноземної мови з вуст своїх одногрупників [1].

Основним наслідком традиційно прикладної лінгвістики є те, що всі методи вивчення іноземної мови належать до пасивного навчання.

Ці проблеми призвели до появи аудіо-мовного (прямого) методу. Це природний метод навчання іноземній мові, який використовує аудіовізуальні засоби. Основний його принцип полягає в тому, що студенти повинні думати безпосередньо іноземною мовою. Основною метою його є навчання безпосередньо шляхом створення прямого зв'язку між словом і значенням, думкою та виразом, та покращує вимову студента [2].

Також, у сучасному викладанні спостерігається зростання комунікативної методології, у якій надають перевагу реальному спілкуванню між студентами, а не тематичним заняттям, ситуаційним діалогам, які є штучними та віддаленими від життя студентів.

Нові особливості прикладної лінгвістики та засоби швидкого вивчення іноземної мови:

– основне заняття з активного навчання полягає у виконанні одночасно трьох дій: читання тексту, прослуховування запису та розмови;

– активне навчання - це підсвідомий метод набуття навичок іноземної мови під час повторення та вивчення зрозумілих речень;

– активне навчання перетворює складну технологію на просту та інтуїтивно зрозумілу, коли практика означає, що студентами може бути засвоєно набагато більше тем, оскільки кожен учень має можливість створити власні вправи;

– при активному навчанні здатність мислити іноземною мовою формується підсвідомо, тоді як вроджена звичка до перехресного перекладу вимикається автоматично. Студенти можуть вільно розмовляти іноземною мовою приблизно за 12 місяців від початку активного та безперервного навчання;

– в процесі активного навчання ми часто робимо протилежне тому, що зараз робимо у звичайному способі навчання, і досягаємо набагато кращих результатів: немає лекцій та запам'ятовування списків слів, що не пов'язані з текстом;

– при активному навчанні студенти здобувають інтуїтивну граматику, мовні зразки та вміння мислити іноземною мовою завдяки навчанню всіх мовних навичок одночасно.

Сучасне викладання на заняттях з іноземної мови зосереджується на формуванні мислення студентів, розуміння мовного змісту [2, 3].

Висновки. У суспільстві, заснованому на знаннях, від викладачів, також, слід очікувати постійного професійного розвитку або професійної навчальної діяльності від початку до кінця своєї кар'єри, зокрема, шляхом впровадження сучасних методів викладання іноземної мови та вдосконалення класичних методів навчання.

Список використаних джерел:

1. Marhum, M. (2005). *Language Policy and Educational Decentralisation in Indonesia*. Unpublished Doctor of Philosophy Thesis, Adelaide: Flinders University.
2. Birsh, J. R. (2005). *Multisensory teaching of basic language skills*. Baltimore: Brookes.
3. Hungi, N. (2003). *Measuring School Effects Across Grades*. Adelaide: Shannon Research Press.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕДАЧИ НЕМЕЦКИХ КОМПАРАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ НА РУССКИЙ ЯЗЫК

Кравчук Мария Ивановна

Учреждению образования «Мозырский государственный педагогический университет имени И.П. Шамякина», Республика Беларусь

Кот Николай Степанович

преподаватель

Учреждению образования «Мозырский государственный педагогический университет имени И.П. Шамякина», Республика Беларусь

Фразеология (с греч. *phrasis* – «выражение», *logos* – наука) – раздел языкознания, изучающий фразеологический состав языка в его современном состоянии и историческом развитии. Родоначальником теории фразеологии считают швейцарского лингвиста Ш. Балли, который ввел термин фразеология и впервые выделил её в самостоятельный «раздел стилистики, изучающий связанные словосочетания».

Под фразеологизмом Ш. Балли понимал: сочетания, прочно вошедшие в язык.

По определению Ожегова фразеологизмы - это вторичные языковые знаки стабильного, воспроизводимого характера.

И.И. Чернышева детерминирует фразеологизмы как устойчивые словосочетания с различной грамматической структурой, с единичным сращением компонентов, значение которых возникает посредством полной или частичной семантической трансформации составных компонентов

Таким образом, дифференцирующими признаками фразеологизмов являются:

- устойчивость (*Stabilität*);
- идиоматичность (*Idiomatizität*);
- воспроизводимость (*Reproduzierbarkeit*).

В настоящее время фразеологическая наука переживает период бурного развития. Однако, несмотря на большое количество исследований, посвященных проблемам фразеологии (И.И. Чернышева, Д. Г. Мальцев, С. Н. Денисенко и др.), проблемам перевода немецких фразеологизмов на русский язык уделяется недостаточное внимание.

В художественном произведении встречаются такие элементы текста, которые, условно говоря, перевести нельзя. К ним относятся компаративные или сравнительные фразеологизмы (далее КФ). И несмотря на это, такие языковые единицы представляют интерес для исследователей, поскольку они наиболее ярко и непосредственно отражают национально-культурную специфику реалий и образных средств языка. В этой связи перед переводчиком встаёт задача грамотно и адекватно передать смысл фразеологизма с языка оригинала. Ведь смысл, выраженный в виде устойчивой фразы, должен быть воспринят представителями других национальностей без искажения.

Материалом для исследования послужили 52 КФ, извлеченные методом сплошной выборки из словарей: Немецко – русский фразеологический словарь Л. Э. Бинович [1], Der Duden in zwölf Bänden; Standardwerk zur deutschen Sprache [2].

Фразеологизмы являются такими языковыми единицами (ИЯ) исходного языка, для которых в системе переводящего языка (ПЯ) нет «готовых» лексических соответствий.

В арсенале современной теории имеются несколько приёмов, которые позволяют достоверно передать смысл ФЕ:

1. Калькирование (27%)-замена составных частей КФ их буквальными соответствиями на языке перевода. Зачастую переводчику для передачи смысла фразеологизмов не требуется создания новых, ранее не известных устойчивых выражений. Часто в языке уже существуют аналогичные фразеологические единицы, которые передают такой же смысл. Значительному числу фразеологизмов в немецком языке можно найти соответствия в русском:

rast wie Feuerwehr – как на пожар (очень быстро);
 wie angewurzelt stehen – стоять как вкопанная;
 bleich wie die Wand – белый как стена;
 störrisch wie ein Esel – упрямый/упрям как осел;
 wie Espenlaub zittern – дрожать как осиновый лист;
 wie ein Blitz aus heiterem Himmel – как гром среди ясного неба;
 leben wie Hund und Katze – жить как кошка с собакой;
 es gießt wie mit Eimern – лить как из ведра;
 sich benehmen wie ein Elefant im Porzellanladen – вести себя как слон в посудной лавке;
 fleißig wie eine Biene – прилежный как пчела;
 matt wie eine Fliege – как сонная муха;
 fallen ein wie ein Kartenhaus – рухнуть как карточный домик;
 essen wie ein Spatz – есть как воробей;
 hart wie Stahl – твердый как сталь;

2. Приближенный перевод (31%) – перевод, при котором вместо иностранной реалии используется реалия языка перевода:

dastehen wie die Kuh vor dem neuen Tor (букв.: стоят как корова перед новыми воротами); Ср.: русск. уставиться как баран на новые ворота;
 sich freuen wie Schneekönige (букв.: радоваться как крапивник (самая маленькая певчая птица в Германии, она обитает в Саксонии, Тюрингии и поет даже в самые лютые морозы); Ср.: русск. Счастлив как ребенок;

fallen wie die Plumpsäcke (букв.: упасть как мешок); Ср.: русск. упасть как убитый;

dumm wie Bohnenstroh (букв.: глуп как солома); Ср.: русск. глуп как пробка;
 platt wie eine Briefmarke (букв.: плоский как почтовая марка); Ср.: русск. плоский (тощий) как вобла;

schnattern wie eine Ente (букв.: трещать как утка); Ср.: русск. трещать как сорока;

wie den eigenen Augapfel hüten (букв.: беречь как свое глазное яблоко); Ср.: русск. беречь как зеницу зеницу ока;

wie im Himmel leben (букв.: жить как на небе); Ср.: русск. жить как в раю;

hungrig wie ein Bär (голодный как медведь); Ср.: русск. голодный как волк;

stumm wie das Grab (букв.: нем как могила); Ср.: русск. нем как рыба;

etwas kennen wie seine Hosentasche (букв.: знать что-либо как карман своих брюк); Ср.: русск. знать как свои пять пальцев;

bescheiden wie ein Veilchen (букв.: скромный как фиалка); Ср.: русск. сама скромность;

gesund wie Fisch im Wasser (букв.: здоров как рыба в воде); Ср.: русск. здоров как бык;

schlafen wie ein Klotz (букв.: спать как бревно/пень); Ср.: русск. спать как убитый;

wie eine lahme Ente laufen (букв.: бежать как хромяя черепаха); Ср.: русск. ползти как черепаха;

3. Описательный/описательно-разъяснительный перевод (42%)- перевод КФ с помощью развернутого описания. Описательный перевод сводится к переводу не самого фразеологизма, а его толкования, описания, объяснения. Большинство фразеологизмов можно перевести на русский язык с помощью этого приема:

herumgehen wie die Katze um den heißen Brei;

досл.: ходить вокруг, как кошка вокруг горячей каши;

wie ein begossener Pudel;

досл.: как облитый пудель, т.е. быть очень расстроенным, подавленным чем-либо, угнетенным, удрученным.

der Hals wie zugeschnürt ist;

досл.: горло как завязано;

schmilzt wie unter einem Tauwind;

досл.: таять как от весеннего теплого ветра, который вызывает оттепель, т.е. таять очень быстро;

toben wie zehn nackte Wilde im Schnee;

досл.: бушевать (шуметь) как 10 голых дикарей в снегу, т.е. быть очень злым;

wie ein Stock dastehen;

досл.: стоять как палка, т.е. стоять молча, замереть, оцепенеть;

laufen wie der Blitz;

досл.: бежать как молния, т.е. бежать очень быстро;

досл.: как из земли вырасти, т.е. появиться непонятно откуда, внезапно;

wie ein Häufchen Unglück ansehen;

досл.: выглядеть как комочек (кучка) несчастий, т.е. быть чем-то очень расстроенным, грустить;

wie aufs Maul geschlagen;

досл.: как рот закрыть, т.е. замолчать, сидеть тихо;

wie die Alten singen, so zwitschern auch die Jungen;

досл.: старики поют, молодые щебечут (чирикают);

wie die Arbeit so der Lohn;

досл.: какая работа, такая и награда (по работе, и плата);
 wie ein Fürst leben;
 досл.: жить как князь, т.е. жить хорошо, иметь деньги;
 leben wie Made im Speck;
 досл.: жить как червяк в салe, т.е. жить очень хорошо;
 arbeiten wie ein Dachs;
 досл.: работать как барсук, т.е. упорно (усердно) работать;
 dasitzen wie ein Stück Holz;
 досл.: сидеть как кусок дерева, т.е. ничего не делать, бездельничать;
 dastehen wie Butter an der Sonne;
 досл.: стоять как масло на солнце, т.е. растеряться, оробеть;
 mehr Schulden als Haare auf dem Kopf;
 досл.: иметь больше долгов, чем волос на голове;

Изучая иностранный язык, человек открывает новый для себя мир, получает огромное духовное богатство, хранимое изучаемым языком, приобретает к национальной культуре и истории народа - носителя языка. Именно через язык происходит соприкосновение с образом жизни народа страны изучаемого языка, передается характер мышления. Наиболее ярко национально-культурная специфика реалий и образной системы языка в целом обнаруживается во фразеологических сравнениях. Значительная часть этих сравнений связана с различными реалиями немецкого быта, фактами истории, древними народными верованиями, обычаями и обрядами. Поэтому для человека, изучающего иностранный язык, эти сравнения могут представлять значительные трудности при переводе, особенно в том случае, если в родном языке нет аналогичного по форме и значению сравнения.

При передаче немецких КФ на русский язык необходимо:

- 1) идентифицировать фразеологическую единицу;
- 2) найти подходящий способ для перевода (калькирование, приближенный перевод или описательный перевод).

Таким образом, наиболее распространенным и часто используемым является описательный приём перевода, т.к. большинство КФ в немецком языке не имеют полных эквивалентов в русском. Это обусловлено тем, что фразеология немецкого и русского языков развивается по-разному, подвержена разным влияниям, так как языки относятся к разным группам, а страны территориально удалены друг от друга, а также это обусловлено культурными особенностями, различиями в области бытового опыта и национальной спецификой.

Список использованных источников:

1. Бинович, Л. Э. (1995). *Немецко-русский фразеологический словарь*. Москва: Аквариум.
2. Der Duden in zwölf Bänden; Standardwerk zur deutschen Sprache. (1992). Dudenverlag.
3. Влахов, С. И. & Флорин, С. П. (2012). *Непереводимое в переводе* (5-е изд.). Москва: Валент.
4. Дзенс Н. И. & Перевышина И. Р. (2012). *Теория перевода и переводческая практика с немецкого языка на русский язык и с русского на немецкий*. СПб: Антология.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ РОМАНУ Ю. КОСАЧА «ЕНЕЙ ТА ЖИТТЯ ІНШИХ»

Семенюк Олена Леонідівна

здобувач вищої освіти філологічного факультету
Донецький національний університет ім. Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Реутова Марія Андріївна

канд. філол. наук, старший викладач кафедри теорії та історії
української і світової літератури
Донецький національний університет ім. Василя Стуса, Україна

Філософська повість Юрія Косача, активного учасника Мистецького Українського Руху, «Еней та життя інших» з'явилася одразу по війні, а саме 1946 року. Звичайно, то була одна із перших спроб осмислення цієї події. Однак, крім війни, текст охоплює ще й теми любовну, мистецьку. Відповідна й проблематика: наслідки війни і загалом технічного прогресу, наступу на природу, тотожність/нетотожність мистецтва і життя, стосунків у межах структури любовного трикутника.

Повість «Еней та життя інших» просякнута меланхолією, статичною динамічністю, що найпрямовістіше проявляється у концепції часу, який має своє окреме метафізичне існування. Можна говорити про неznайдення часу, кризу часу. Ю. Косач часто звертає на це увагу, створюючи модель кіноплівки: кадри змінюються швидко, і важко розгледіти окреме, але, якщо дивитись фільм уповільнено, то спостерігач водночас бачить динаміку (зміну кадрів) та статику (кожний окремий кадр). Власне, так слід підходити до аналізу цього твору. Час в «Еней...» протікає, змінюється (зміна кадрів), але герої живуть у різних його кадрах, а подекуди і поза ними, бо «ці люди не лічили часу» [3]. Починаючи з античності та аж до сьогодення мислителі філософи наголошували на важливості простору та часу, називали їх основними формами людського буття. А якщо наші герої ігнорують, не лічать його, то це призводить до висновку, що живуть вони на межі безглуздя та нормальності. Панацеєю для них може стати відшукування себе через відшукування часу: «Ми живемо більше в минулому, ніж у сучасному, не правда ж. Якою нікчемністю видається час, коли кров'ю писані слова й сьогодні свіжі, незважаючи на мотлох століть, навалених на них!.. Минають люди, минають тіні, а сонце стоїть, як і колись, і люди не в силі не лиш перебороти, але й збагнути глузду позачасовості, що плеще, як ріка, без упину гонить свої хвилі, здається, такі проминальні, а такі однакові, врешті усе ж ті с а м і.» [3].

Неможливість збагнути часовість - це невміння збагнути себе в часі. Тут час є тим Іншим, зрозумівши який, можна, хоча б частково, зрозуміти власну самість. На це натякає і Ю. Косач: «це, мабуть, *signum temporis* (ознака часу), *ненависть до історії. Зовсім зрозуміло, розгрань епох, деяка*

переоцінка вже довершується й, найголовніше, віднаходить глузд існування» [3]. Отже, автор вбачає «глузд існування» у знайденні себе в епохах, у їхньому примиренні, прийнятті, аналізі. *«Вся наша історія - це боротьба фрагментів з цілістю. Що з того, що ми живемо п'ять тисяч років на цих просторах? Так, - професор відповідав незримим опонентам, - трипільська культура, культурні круги - дуже гарно, але що з того? Який ефект?»* [3]. Устами професора це питання, очевидно, ставить сам Ю.Косач, і ним він показує всю нетривкість, невпевненість, нерозуміння, нездатність пояснити ази власного існування. Це свідчить не лише про некомпетентність запитуваних з цього приводу, але про відсутність усвідомленого «розкладання по полицях» себе в історичному аспекті, неспроможність примирити фрагменти та цілість.

Але Ю. Косач постійно тримає читача в тонусі, проводячи чітко структуровану програму, і ось як він бачить завершення ситуації на цьому етапі: *«Отже, нехай вас не лякає ні фрагментарність, ні молодість нашої історії. Здійснення пляну довершується незалежно від нашої волі, нашого романтичного настрою. Прийде час, і результати будуть наявні...»*. Звучить досить оптимістично, проте трохи непереконливо, бо виглядає так, наче вітальність автор ставить на перше місце, «діло» - на друге. Знову звертається до міфу про Антея, хоча перед тим називає його перестарілим та механістичним. І подібну авторську невизначеність, суперечливість ми теж зараховуємо до проявів кризи у творі. Та не лише час виступає як означник кризи ідентичності у «Енеї». Ми, продовжуючи думку про час та простір як основні форми всього буття, наголошуємо на викривленні, модифікації та невизначенні простору у повісті.

Особливість філософського роману – використання концепту «Інший», що є «своєрідним суб'єктивним світом» [2]. Філософія Іншого представлена в Косача через відношення «Я» – «Інші». Е. Левінас вважав, що «бути Я означає неможливість відгородитися від відповідальності» [5]. Я є унікальним та неповторним, ніхто не може зайняти його місце у світі. Так, у Ю. Косача «Я» – це Вадим Васильович, призначення якого «жити для життя інших» [3]. Він – пасивний спостерігач, який має можливість не лише стежити за іншими, а й допомагати їм порадами. Він не вважає себе кращим, а намагається, навпаки, відкинути свої почуття, що, як він стверджує, можуть призвести до втрати почуття обов'язку. Вадима Васильовича, себто Я, турбувало почуття кохання до Галочки, він «мисленно цілував перламутр її плечей, рожевість колін, <...> сміявся від лоскотання русявої хвилі її коси...» [3].

Проте Я розумів, що це хвилини його слабкості, він живе для іншого. «Інший – не тільки відмінність Тотожного, а й належить до глибинного конституювання його сенсу» [3]. Так, Я існує тільки тому, що є Інші, саме завдяки іншим Я може виділятися, самостверджуватися, почуватися особистістю. Разом з іншими людиною поєднує безліч спільних речей. Наприклад, Я (Вадима Васильовича) з Галочкою поєднувало захоплення давніми історичними часами, любов до музики, спільність інтересів; Я для Ірина був тільки «проміжним персонажем», «коліщатком», особистість Я його не цікавила. Для Божка, Фреда, професора Кравчука Я був приємним співбесідником, людиною, із якою з користю можна провести час.

Образ Енея в романі характеризується «всюдисущістю», тобто прозаїк відкриває перед ним часопростір. Герой розповідає про ті події, свідком яких він не був. Ю. Косач не дарма звернувся до образу Енея, який є символом людини, котра шукає рідну землю. Вергілієвий Еней – це патріот, котрий б'ється з ворогами до останнього, він же і люблячий чоловік для своєї дружини та турботливий син своїх батьків, проте громадянський обов'язок бере гору над іншим. Адже саме така людина, очевидно, за Вергілієм, повинна збудувати Римську державу.

Ю. Косач уводить у художню канву твору елементи сюрреалістичної естетики: спогади, візії, сни, що допомагають виразніше розкрити внутрішній світ персонажів. Зокрема, аналізуючи сон Ганни Олексіївни, Еней заявив, що «граней між сном і життям немає, а єсть тільки категорії людей, що живуть у різних стадіях цього «життясну» [2]. Еней зізнається, що його життя перебуває на проміжній стадії. Інколи він не може збагнути, де сон, а де реальність.

Більше того, читач доволі часто сам перебуває в цій невизначеності. Автор, очевидно, для підсилення напруги намагався зобразити той дивний стан людини, яка перебуває на межі світів, адже там є відповіді, яких чекає людство, це своєрідний канал з'єднання світів. У Галочці Еней побачив цей стан життя-сну, він проявлявся тоді, коли її щось турбувало, коли вона прагнула свободи. Галочка для нього залишилася загадкою, яку він не зміг збагнути.

Косач продукує думку, що людина не є вільною – вона залежить від інших та, як би то парадоксально не звучало, – від своєї долі. Її внутрішній світ постійно стає ареною боротьби добра й зла. У п'єсі «La vida es sueño» («Життя – це сон») іспанський драматург Педро Кальдерон зобразив образ людини (очільника держави), яка державні справи поставила вище інших аспектів свого індивідуального розвитку. Автор констатує, що людина повинна вдосконалювати себе морально та духовно, щоб оминати зло, приборкати в собі чуже начало, яке провокує та штовхає її до гріхів.

Ю. Косач зумів створити філософський (екзистенціалістський) роман, адже саме так ми визначаємо жанр твору, що пов'язаний із глибокими філософськими пошуками МУРУ (організації тих, за Ю. Шерехом, хто прагне знайти українське національне мистецтво). Композиція твору – це, як вважає Ю. Шерех, не експеримент автора, не гра, а «вмотивований і продуманий хід мистця, який знає, чого хоче» [2]. Так, Ю. Косач був модерністом, який намагався наблизити нашу літературу до світового рівня. Свідченням цього є його наукові та публіцистичні розвідки й, звичайно, художні твори. І. Сквирська слушно зауважила, що «Еней є фактично alter ego самого автора» [4]. Так, дійсно, Еней є віддзеркаленням позицій прозаїка. Більше того, «філософія життя» автора, його бачення людини та світу втілені в романі за допомогою образу Енея.

«Еней та життя інших» – щедрий матеріал для дослідження кризи ідентичності. Ми розглянули лише найпомітніші прояви поетики відомого українського письменника, проте впевнено можемо сказати, що це тільки верхівка проблеми, яка засвідчує діалектику ідентичності. Подив викликає людська здатність змінюватись, залишаючись при цьому самим собою, вміння користуватись вже поширеною формулою «змінити себе, не змінюючи себе».

Соціогуманітарні науки розглядали стійкість людини в динамічному світі не як даність, але як завдання, що людство виконує в своїй історії, а людина – в своєму житті. Особистість під час цього процесу має здатність суб'єктивізувати час та простір, роз'єднувати і наново з'єднувати їх, переробляти та перетворювати одне в інше. Але найкраще цю динамічність, процесуальність ілюструють періоди кризи ідентичності та їх подолання, вони є найкращими доказами та свідченнями у дослідженнях базових концептів самої ідентичності, саморозповідності, зокрема, і в художній літературі.

Список використаних джерел:

1. Бернадська, Н. І. (2004). *Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція*. Київ: Академвидав.
2. Герасимчук, В. А. (2007). *Філософський роман ХХ ст. Специфіка тексту*. Київ: ПАРАПАН.
3. *Проза про життя інших: Юрій Косач: тексти, інтерпретації, коментарі*. (2003). Київ: Факт.
4. Сквирська, І. А. (2010). Система образів повісті Ю. Косача «Еней та життя інших». *Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія: Літературознавство, мовознавство, фольклористика*, (21), 24–26.
5. Ткаченко, А. О. (2003). *Мистецтво слова: вступ до літературознавства*. Київ: ВПЦ "Київський університет".

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ТА ПРАКТИЧНА ТРАНСКРИПЦІЯ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА АСПЕКТИ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, ЯПОНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ)

Маслова Лариса Олександрівна

здобувач ступеню магістра факультету сходознавства
Київський національний лінгвістичний університет, Україна

Науковий керівник: Сverdлова Тетяна Геннадіївна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри японської філології
Київський національний лінгвістичний університет, Україна

Дослідження, проведення аналізу та виявлення необхідності у подальшому вивченні та коригуванні систем транслітерації та практичної транскрипції японської мови — усе це підштовхує наше дослідження до подальшого розвитку та деталізації. Проведена робота над існуючими видами транслітерації — це лише верхівка айсберга досліджуваної, але, нажаль, ще не вирішеної проблеми. Однак про все по-порядку.

Побуквена передача слів рідко коли можлива цілком і повністю за допомогою транслітерації, оскільки слово може бути спотворено. Зазвичай йдуть по шляху компромісу, так як в якійсь мірі необхідно враховувати і

звуковий момент. Інакше кажучи, транслітерується не алфавіт, а прийнята в даній мові система графіки. [1] На відміну від практичної транскрипції, транслітерація орієнтується не на конкретну мову, а на певну графічну систему, а тому вона допускає введення окремих літер та діакритичних знаків. [2] У загальному розрізі ми вважаємо правильним використання тандему транслітерації та практичної транскрипції для найбільш точної передачі слів за допомогою лише алфавіту мови, на яку передається лексична одиниця. На нашу думку використання окремо транслітерації чи окремо практичної транскрипції є оптимальним лише при обґрунтованому виборі того чи іншого способу для досягнення певної мети.

Через значні відмінності між японською та європейськими мовами, як у графіці, так і у фонетиці, навколо систем передачі активно ведуться дискусії. Одним із головних стовпів полеміки є плутанина між транслітерацією та практичною транскрипцією. Різні автори відсилаються один до одного порізному, тому ми докладно вивчили устрій кожної системи та провели їхній порівняльний аналіз. Ми досягли висновку, що основні системи передачі, в тому числі й українські, можна поділити на «мікс», тобто компроміс між двома типами передачі, та «чисті», тобто тільки транслітерацію або тільки практичну транскрипцію. Таким чином, виходячи з нашого дослідження, стає зрозуміло, що системи Є. Д. Поліванова, Є. Г. Спальвіна, Д. М. Позднєєва, Куррей-шікі та І. П. Бондаренка відносяться до міксу, Ніппон-шікі — до чистої транслітерації, а системи Д. К. Хелберна та О. О. Коваленка — до чистої практичної транскрипції.

Розглянемо лише трохи детальніше, оскільки основна частина розбору є у роботі. Почасти оцінка йде за критеріями спірних моментів саме стосовно передачі し/シ, じ/ジ, ち/チ, ぢ/ヂ з точки зору акцентуації уваги. У системах Є. Д. Поліванова, Є. Г. Спальвіна та Д. М. Позднєєва увага приділяється передачі [и] найближче до оригіналу, при цьому залишаючи попередній звуки: [с], [дз] / [цз] і [т] / [ц] у формі транслітерації. Хоча і в даному випадку, як то [т] і [ц], є розбіжності між системою Є. Д. Поліванова та його попередниками. [3; 4] Можливо, це може бути пов'язано із особливостями вимови тих часів, в які розроблялися системи Є. Г. Спальвіна та Д. М. Позднєєва (1900 та 1907 роки). Тим не менш, системи залишаються на одному рівні із системою Є. Д. Поліванова стосовно критерію, що ми обґрунтовуємо. Навіть якщо замінити ці звуки, щоб утворилися [ш] чи [щ], [дж] і [ч], залишаться або невідповідності вимови [и], або, при спробах це виправити, непаралелізм між глухими та дзвінкими приголосними. [3]

Якщо говорити про зручність практичного використання, то всі три системи легко можна застосовувати, не вдаючись до додаткових символів, завдяки можливості використання для позначення подовження голосних двокрапки замість макрону у системах Є. Д. Поліванова та Є. Г. Спальвіна. Найбільшою зручністю характеризується система Д. М. Позднєєва, у якого подовження голосних позначається подвоєнням букв без інших переважних варіантів. [3; 4]

Систему Куррей можна було б назвати чистою транслітерацією, але це не буде точним її визначенням через деякі переробки та компроміси у сторону вимови. [5] Через такі моменти, як написання ぢ/ヂ через zi, а не di, а також

написання граматичних часток за вимовою, система Кунрей є «міксом». На противагу цьому її попередник — система Ніппон — є транслітерацією у чистому вигляді із зазначеними вище відмінностями. Вона цілком і повністю відповідає поставленому завданню.

Що стосується практичності використання цих систем, то тут в обох системах є момент незручності: подовження голосних позначається циркумфлексом, що вимагає додаткового використання символів та пов'язано із пошуком відповідного символу. [5; 6]

Система І. П. Бондаренка, яку ми розглядаємо у даній роботі, є дуже подібною до системи Є. Д. Поліванова, [7; 8] тому і причини нашого рішення — ті ж самі.

Д. К. Хелберн та О. О. Коваленко пішли по дуже схожому один на одного шляху, хоч і у зовсім різних за фонетичним та графічним складом мовах. [5; 9] І дійсно створили приклади чистої практичної транскрипції.

Подовження голосних у японській мові передається по-різному як засобами саме мови оригіналу, так і системами передачі на інші мови. Так, наприклад, しょう, яке транслітерується із звуком [y] чи [u] на кінці, насправді має на увазі подовження звуку [o], хоч і з невеликим відходом до [y] чи [u]. В даному випадку ми вважаємо правильним подовження саме звуку [o], тому, з погляду на це, всі системи справляються із завданням однаково.

Ситуація із подовженням приголосних ще простіша, оскільки тут подовжуються однозначні приголосні звуки. Тут всі системи також діють однаково вірно.

На нашу думку, найбільш вдалою системою передачі для української мови є саме система О. О. Коваленка, так як вона влучно використовує переваги української письмової мови та фонетики для відображення японських слів.

Таким чином нашим науковим здобутком стає порівняльна таблиця всіх вищеперерахованих видів транслітерації, яка наглядно демонструє відмінні риси кожної системи стосовно спірних моментів при передачі японської мови засобами трьох інших мов. Завдяки цьому можна оцінити розвиток транслітерації та практичної транскрипції у кожній мові від автора до автора, прослідкувати логіку формування тієї чи іншої системи як цілого на практиці, а також у цілях викладання японської мови.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика спірних моментів

Японська	Поліванов	Спальвін	Позднесев	Хелберн	Кунрей	Ніппон	Бондаренко	Коваленко
し/シ	си	си	си	shi	si	si	ci	ші
じ/ジ	дзи	дзи	зи	ji	zi	zi	дзі	джі
ち/チ	ти	ци	ци	chi	ti	ti	ті	чі
ぢ/ヂ	дзи	цзи	цзи	ji	zi	di	дзі	джі
つ/ツ	цу	цу	цу	tsu	tu	tu	цу	цу
づ/ヅ	дзу	цзу	цзу	zu	zu	du	дзу	дзу

Продовження табл. 1

Японська	Поливанов	Спальвін	Позднеев	Хепберн	Кунрей	Ніппон	Бондаренко	Коваленко
ふ/フ	фу	фу	фу	fu	hu	hu	фу	фу
が/ガ、 ...	га, ...	га, ...	га, ...	ga, ...	ga	ga	ґа, ...	ґа, ...
え/エ	э	Е	э	е	е	е	е	е
よ/ヨ	ё	йо	ё	yo (o)	yo	yo	йо (ьо)	йо (ьо)
あ/ア ー、...	ā/a:, ...	ā/a:, ...	aa, ...	aa/ ā, ...	â, ...	â, ...	ā/a:, ...	ā, ...
い/イ ー	ии/ий	ии	ии	ii	î	î	ії	ії
あい/ア イ、...	ai/ай, ...	ай	ai	ai, ...	ai, ...	ai, ...	аї, ...	ай, ...
っか/ツ カ、...	кка, ...	кка, ...	кка, ...	kka, ssha, tcha	kka, ...	kka, ...	кка, ...	кка, ...
ん/ン+ あ、...	нь	н-	н-	п'	п'	п'	н-	н'
ん/ン+ ま/マ、 ぱ/パ、 ぱ/パ	м	М	м	m	п	п	м	м

[авторська розробка]

Наша робота — лише невеликий внесок у загальне дослідження проблеми. Але вона є кроком до остаточної систематизації та упорядкування подальших систем передачі японської мови.

Список використаних джерел:

1. Матусевич, М. И. (1941). *Введение в общую фонетику*. Москва: Просвещение.
2. Івахненко, М. & Шпігунов, А. (2008). Транскрипція та транслітерація японських назв засобами української мови. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, (13), 14-18.
3. Поливанов, Е. Д. (1967). *Статьи по общему языкознанию*. Москва: Наука.
4. Сердюченко, Г. П. (1967). *Русская транскрипция для языков зарубежного востока*. Москва: Наука.
5. Horvat, A. (2000). *Japanese beyond words: How to walk and talk like a native speaker*. Berkeley: Stone Bridge Press.

6. Heath Rose. (2017). *The Japanese Writing System: Challenges, Strategies and Self-regulation for Learning Kanji*. Bristol: Multilingual Matters.
7. Карпенко, Ю. О. (ред.). (1999). Записки з українського мовознавства. *Збірник наукових праць*, (7).
8. Бондар, О. (2012). Японські запозичення в українській мові: правила написання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Східні мови та літератури*, (18). 5-9.
9. Дідух, Л. В. (2012). *Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії*. Київ: ННДІУВІ.
10. Маслова, Л., & Свердлова, Т. (2019). Транслітерація та практична транскрипція: основні проблеми та аспекти (на матеріалі української, японської, англійської та російської мов) [перевидання]. *ЛОГОС. ОНЛАЙН*, (3). Вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/308>.

ФОРМУЛА УСПІШНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРИЧИН ЇЇ ЗАНЕПАДУ В РОМАНІ БОЛЕСЛАВА ПРУСА «ФАРАОН»

Липка Володимир Васильович

магістрант факультету філології

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника», Україна

Науковий керівник: Козлик Ігор Володимирович

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства факультету філології

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника», Україна

Як відомо, проблема сумісності моралі та політики, політики та влади, індивідуальної та політичної етики, питання про моральні засади поведінки людини у владному просторі хвилювала людство не одне тисячоліття. Свого часу над проблемою влади роздумували Конфуцій та легісти в Стародавньому Китаї, Платон, Арістотель, Н. Макіавеллі, Т. Гобс, І. Кант, М. Вебер та багато інших мислителів. Як в повсякденному житті, так і в науковій літературі ми часто чуємо про владу одного природного явища над іншим, владу природи над людиною і людини над природою, владу Бога над природою та людиною, владу людини над самою собою та над іншими людьми. Влада всеоб'ємна і всюдисуща, з першого моменту свого народження і до останнього дня людина перебуває у певних владних відношеннях зі своїм оточенням. Відомо, що без владних стосунків людина втратила б свій суспільний характер, а разом з тим і здатність забезпечувати саме існування людини як істоти суспільної. Більше того, за спостереженнями Т. Гобса, «там, де немає влади... Люди не відчують ніякого задоволення (а навпаки, сильну гіркоту) від життя в суспільстві» [3].

І сьогодні питання, пов'язані з владою, є темою активних дискусій, проте й досі ця проблема залишається одним з найбільш багатозначних понять. Немає єдиного розуміння, що таке влада, як вона співвідноситься зі свободою, як впливає на суспільство загалом та на особистість зокрема тощо. Велика увага приділяється дослідженню специфічно людської влади, однією із форм якої є державна влада, її складу, структури, властивостей та головних фаз (моментів, стадій чи ланок) її розвитку. Багато дослідників розглядають поняття влади як висхідне, головне, всезагальне, необхідне і центральне поняття теорії політики, яке складає її основу та фундамент, дає ключ до розуміння всіх інших політологічних категорій. За словами Б. Рассела, «влада є поняттям науки про суспільство в тому сенсі, в якому енергія є фундаментальним поняттям фізики» 1; 4]. Іншими словами, дослідження влади загалом та державної влади зокрема, необхідне не тільки для визначення природи та сутності політики, політичної діяльності та політичних відношень, але й для визначення природи і сутності самого людського буття [4].

Що ж стосується саме політичної влади, то, як відомо, її силою та авторитетом реалізуються різні політичні акції, загострюється чи спадає соціальна напруженість та конфронтація. Здавна людство покладається на владу, сподіваючись на вирішення своїх соціальних та економічних проблем, покращення рівня життєвих стандартів. Проте разом із довірою та сподіваннями представники влади отримують часто від народу багато юридичних та матеріальних привілеїв, що наділяє владу магічною звабою та перетворює її на об'єкт потаємних жадань і постійної боротьби за неї. Як наслідок, влада перетворюється на суспільне явище, яке у багатьох випадках уособлюється зі злом, підступністю, підлістю, розбратом, війнами, призводить до різних потрясінь та трагедій. За довговічну історію людства найбільше жертв було саме у боротьбі за політичне, економічне та духовне панування [6]. Тому в сучасній історії найбільш розповсюдженим є аналіз проблеми взаємодії влади із суспільством, із культурою та із особистістю зокрема, оскільки вирішити питання влади можливо тільки, опираючись на наукові дослідження минулого та сучасності. Разом з тим великого значення набуває відображення цієї проблеми в літературі, адже це певним чином впливає на формування в суспільстві певних уявлень про владу, формує негативне чи позитивне ставлення до неї, впливає на громадську думку.

Тож, метою нашої розвідки є розгляд проблеми влади у різних її аспектах та у державницькому зокрема з опорою на висвітлення цієї проблеми в художній літературі, а саме – в романі Болеслава Пруса «Фараон».

Вже на перших сторінках роману Болеслав Прус знайомить нас з одним із одним із центральних персонажів, одним із трьох сформульованих ним чинників – народом Стародавнього Єгипту, називаючи стародавніх єгиптян геніальними народом, який створив цивілізацію:

«Wszystkie te okoliczności sprawiły, że naród zamieszkujący dolinę Nilu musiał albo zginąć, jeżeli był słabym, albo uregulować wody, jeżeli posiadał geniusz. Starożytni Egipcjanie mieli geniusz, więc stworzyli cywilizację» [9].

І вже на перших сторінках письменник змальовує образ успішної та досконалої в його розумінні держави. Він перелічує основні, на його погляд, чинники, які формують таку державу – це наукові та ремісничі пізнання (астрономія, землемірство, механіка та будівництво), досконала організація, яка передбачає вміння зорганізувати за допомогою вищих і нижчих начальників безліч загонів, армію робітників, яка б охоплювала десятки тисяч людей і діяла б за чітко визначеними завданнями, під єдиним керівництвом. Всі вони повинні виконувати різні роботи, підпорядковані одній меті. Цю армію, звісно ж, потрібно забезпечувати великими запасами продовольства, допоміжними силами і знаряддями праці [9].

А в наступних рядках автор виділяє своє бачення особливої ролі народу в житті держави, сказавши:

«Egipt zdobył się na taką armię pracowników i jej zawdzięcza swoje wiekopomne dzieła» [9].

Далі Прус, змальовуючи Єгипет у часи його розквіту, накреслює схему ідеальної держави. За міркуваннями письменника, армію трударів досконалої держави створили і надалі накреслили її плани, очевидно, жерці – єгипетські мудреці; а виконувалися ці плани за наказами царів, чи фараонів. Саме це було причиною часів великої величі єгипетського народу, який «являв собою ніби єдиний організм, в якому жерці були мозком, фараон – волею, народ – тілом, а покора – цементом» [9].

Кістяк суспільної організації Єгипту, як образу досконалої свого часу держави, Прус вбачає в такому алгоритмі: «народ працював, фараон правив, жерці складала плани» [9]. І тільки в такій трихотомії письменник бачить можливість умови успішного розвитку суспільства, яке творитиме «свої невмирущі діла».

Отже, пізнавально-трактуюча роль зазначеної метафори єгипетського народу як єдиного організму, особистості з певними психофізичними параметрами, перегукується з іншими метафорами такого роду, найчастіше архітектонічними чи анатомічними. Таким чином, на думку Т. Буйницького [2; 7; 8], в «Фараоні» реалізується спенсерівська позитивістська концепція: окремі елементи великих спільнот (нація, держава, суспільний клас) об'єднуються функціональними зв'язками, порушення яких невідворотно веде до регресу і катастрофи. В цій ідейній передумові містяться ключі до інтерпретації роману. Прус в такий спосіб спробував показати не «циферблат годинника», а виявити «приховані коліщата та пружини» суспільного механізму [2].

Омріяний народ у позитивіста Пруса «спокійний та веселий, аж ніяк не войовничий», поділяється на два прошарки: селян і ремісників. Письменник на прикладі багатой і процвітаючої колись держави передає свої уявлення про те, як би мали жити прості громадяни – селяни повинні працювати на землі, подекуди навіть на своїх власних наділах, проте більшість землі все ж таки зосереджена в руках царя та багатого класу; ремісники повинні бути теж незалежними і самостійно розвивати свою підприємницьку діяльність: «серед хліборобів дехто, мабуть, мав невеличкі власні клаптики землі, але більшість орендувала поля, що належали фараонові, жерцям та вельможам»;

«ремісники, які виробляли одяг, меблі, посуд, діяли самостійно; ті, хто працював на великих будовах, утворювали щось на зразок армії» [9].

Як тяглову силу, яка виконує найважчі механічні операції і найважчі види праці, Прус обирає засуджених злочинців, а також захоплених у битвах невільників. Щодо останніх, то ми не вважаємо, що автор насправді бажав би праці невільників з інших країн, у цьому випадку, на нашу думку, він просто фіксує історичні особливості того періоду, коли захоплення в полон і поневолення людей вважалося нормою.

Не можемо не згадати ще одну дуже важливу складову запоруки міцної та успішної державності, названу Прусом у вступі до роману – це національна ідея, яка прослідковується впродовж всього твору. В наш час глобалізації і філантропії було б, можливо, дещо некоректним виділяти цю тематичну лінію, та все ж письменник через уста низки персонажів досить часто згадує про те, що збільшення кількості чужинців в Єгипті стало однією з вагомих причин занепаду великої та могутньої держави. Хоча в деяких епізодах (протиріччя між жерцями і фараоном) ми відчуваємо деякі сумніви автора в тому, що саме іноземці перешкоджають країні успішно розвиватися та вийти з кризи, але все ж багато місць в романі схиляють нас до думки, що Прус вважав перевагу корінного населення в країні, національну гідність та любов до своїх співгромадян однією з важливих умов побудови власної могутньої держави. Ця ідея просочується в окремому абзаці, де письменник описує колір шкіри корінних єгиптян. Їхня «шкіра була кольору міді, і вони дуже пишалися цим, дивлячись згорда на чорних ефіопів, жовтих семітів та білих європейців» [9]. А в словах: «Цей колір шкіри, що допомагає відрізнити своїх земляків від чужинців, сприяв збереженню національної єдності краще, аніж релігія, яку можна прийняти, або мова, якої можна навчитися» [9] прослідковується тенденція до надання переваги національній єдності на генетичному рівні.

Подальша теза про те, що вплив чужинців послаблював згуртованість народу, розріджував суспільство й іноземці «нарешті, заволодали і розчинили в собі корінну людність країни» [9] може трактуватися як переконання Пруса в тому, що корінне населення більше вболіває за долю свого краю, а асимільоване – здебільшого турбується тільки про власні інтереси.

Далі Прус знайомить читача із функціями другого визначеного ним чинника, правителя держави – фараона, який «правив за допомогою регулярного війська і міліції, чи поліції, а також величезної кількості чиновників, з яких поступово утворилася родова знать. Фараон був законодавцем, верховним головнокомандувачем, найбагатшим землевласником, верховним суддею і жерцем, навіть сином богів і самим богом» [9]. У цьому випадку Прус навряд чи описував свої уявлення про те, які повноваження має мати очільник держави, це, швидше за все, історичні відомості.

Потім автор вперше згадує про роль релігії в тогочасному Єгипті (що теж, згідно з історичними даними, відповідає дійсності), наголошуючи вже на перших сторінках роману, що над найбагатшим землевласником і одноосібним правителем невидимо стояла могутня сила жерців в уособленні богів:

«Tytularnie był on prawodawcą, naczelnym wodzem, najbogatszym właścicielem, najwyższym sędzią, kapłanem, a nawet synem bożym i bogiem.

Cześć boską odbierał nie tylko od ludu i urzędników, ale niekiedy sam sobie stawiał ołtarze i przed swymi własnymi wizerunkami palił kadzidła» [9].

Третім чинником Прус називає жерців, що стояли поряд з фараоном, а «частенько навіть вище від нього» [9]. Абзац, в якому письменник вперше згадує про жерців дуже короткий, всього два коротких речення. Але в них вкладається, на наш погляд, головна теза, яка червоною ниткою проходить через весь твір – жерці – «це стан мудреців-законників, що вершили долю країни» [9]. Автор підкреслює, яку надзвичайну роль відігравали жерці в Єгипті, перелічуючи всі їхні знання, вміння, таланти, можливості та повноваження. Зважаючи на таку багатофункціональність, стає зрозуміло, що ці люди справді були дуже важливими і потрібними для повноцінного функціонування держави. Але найважливішим було те, що вони досконало знали власну країну, а також її сусідів, в чому Прус, мабуть, вбачає один із ключів до успішного керування країною.

Тому, зважаючи на такий опис діяльності священнослужителів, ми не можемо твердити про однозначно позитивне чи негативне ставлення письменника до касті жерців як таких, що були реальними особами, і як до створеного ним образу представників релігії у сучасному йому суспільстві. Відчувається, що автор віддає належне їхнім талантам та мудрості, шанує їхнє зацікавлення власною країною і вважає, що держава потребує багато таких людей, які б злагоджено працювали на її благо. Але при цьому вони не повинні виходити за межі своїх повноважень й перебирати на себе усі функції, включаючи керівництво державою.

В подальшому Прус підкреслює, що стосунки між жерцями та фараонами мали першорядне значення в історії Єгипту, а жерці, хоча й були, начебто, лише священнослужителями, все ж хотіли, та, зрештою, й насправді мали значно більшу владу, більший вплив, більші статки, ніж фараон, який вважався главою держави. При цьому «фараон найчастіше слухняно корився жерцям, приносив богам щедрі пожертви, будував храми. Тоді він жив довго, а його ім'я й зображення, вирізьблені на пам'ятниках, переходили з покоління в покоління, овіяні славою» [9]. У цьому епізоді ми припускаємо, що письменник виражає своє бачення історії і хоче нам натякнути, чому майже не існує документальних згадок про його головного героя Рамзеса XIII. Прус пише далі, що багато фараонів, проте, владарювали недовго (маються на увазі ті, які протистояли святим отцям), а часом з пам'яті народу зникали не лише їхні діяння, гинули навіть імена. Подальше твердження про те, що кілька разів траплялося навіть так, що занепадала ціла династія, а клафф – головний убір фараонів, оповитий змією, – надягав жрець, вважається історично підтвердженням [9].

У наступних рядках письменник виводить формулу успіху та занепаду Єгипетської держави, яка може розглядатися як модель держави для усіх часів і народів. Країна розвивається, на думку Пруса, поки згуртований народ, енергійні володарі й мудреці-жерці – в сучасному суспільстві це можуть бути науковці, освічені люди різних професій, мистці, а також представники релігії – спільно працюють для блага загалу. Але, коли «у повені азіатських розкошів потонула енергія фараонів та мудрість жерців, і ці дві потужні сили почали змагатися одна з одною за монопольне право на обдирання народу, тоді

Єгипет опинився під владою чужинців і сонце цивілізації, що протягом кількох тисячоліть сяяло над Нілом, згасло» [9]. Іншими словами, захланність, прагнення до безмежного збагачення, як з боку очільників держави, так і з боку духовництва, жадоба до розкоші, а разом з тим і всезростаюче гноблення народу, за рахунок якого здобуваються всі ці ресурси, як в XI ст. до н.е., так і в умовах сьогодення невідворотно призводять до краху суспільства.

Далі автор робить дуже важливу, на наш погляд, ремарку, в якій висловлює своє бачення ідеального державника. Прус вважає, що яки молодий фараон виважено думав про всі складові влади, яки усвідомив, що для побудови успішної держави важливими є багато факторів, і тому не можна відкидати досвід та знання мудреців-жерців, а потрібно шукати з ними компроміс, що інтереси держави необхідно ставити вище за свої амбіції, то став би неперевершеним керівником своєї країни.

Однією з найнебезпечніших причин втрати державності письменник називає слабохарактерність очільників держави та їх піддавання на маніпуляції з боку інших політиків. Така поведінка глави країни може призвести до вторгнення загарбників, наслідком чого може бути не тільки втрата незалежності своєї землі, але й спустошення та знищення країни загалом. Словами Рамзеса та Ментезуфіса Прус каже нам, що від нападу підступного ворога не можна убезпечити себе жодною угодою, адже «немає угоди для слабких» [9]! І далі Прус висловлює одвічно актуальний принцип сильної і незалежної держави – «ніякі срібні таблиці, списані угодами, не захистять, кордонів, якщо за ними не стоять списи й мечі» [9], й що лише об'єднання навколо національної ідеї, акумуляція всіх сил, самопожертва і самовіддана боротьба народу можуть бути гарантом сили і незалежності.

При цьому письменник пронизує твір своїми позитивістськими поглядами, постійно наголошуючи на тому, що війна руйнує, знищує, а, отже, – по можливості, її необхідно уникати і намагатися вирішити труднощі мирним шляхом. Відчувається, що автор вірить, що все ж таки в кожній державі є люди при владі, які насправді переймаються долею країни. Проблема тільки в тому, що кожен бачить свій шлях вирішення складних ситуацій. А людський фактор, попри те, що державні інтереси мали б переважати над особистими, часто відіграє вирішальну, а подекуди й фатальну роль. І ця проблема є одвічною й завжди актуальною. Як колись, так і в наш час буває, що в складних ситуаціях, в періоди занепаду всі чекають на месію, який прийшов би і дивовижним чином сам-один швидко і легко зміг би покращити їхнє становище. Та от, чи мають вони бажання самі щось для цього робити, чи готові почати з себе, пожертвувати чимось, відмовитися, хоча б частково, від тих благ і розкоші, якими володіють на користь своєї держави? Очевидно, що ні.

Зважаючи на вище сказане, ми поділяємо думку великої кількості літературознавців та критиків і вважаємо, що роман «Фараон» варто розглядати насамперед як новаторське «бачення історії», вписане в рамки історичного роману. В ньому вперше в історії польської літератури на такому високому художньому рівні, із використанням доступних авторові наукових знань про минуле, без явної модернізації були представлені живими образами соціальні проблеми віддаленої епохи, які мають велике значення для кращого

розуміння питань сучасності, була здійснена спроба посягнути закономірності історичного прогресу [2; 5].

Список використаних джерел:

1. Автономова, Н. С. (1978). От «археологии знания» к «генеалогии власти». *Вопр. философии*, (2).
2. Буйницкий, Т. (2008). *Видение истории в «Фараоне» Пруса. Постановка проблемы*. В Лескинен, М. В. & Хорев, В. А. (ред.) *Творчество Болеслава Пруса и его связи с русской культурой* (с. 69-84). Москва: "Индрик".
3. Гоббс, Т. (1989). *Сочинения в 2 т.* (Т.1). Москва: Мысль.
4. Гомеров, И. Н. (2011). *Власть – исходная предпосылка политики*. Изъято из <https://uchebnikfree.com/voprosyi-politologii/spisok-ispolzovannoy-literaturyi-35101>.
5. Цыбенко Е. (1961). *Болеслав Прус. Сочинения в семи томах* (Т. 1). Москва: OCR & SpellCheck.
6. Шабаль, К. (2015). Проблема «Людина і влада» в сучасному політичному романі. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*, (6), 352-360. Вилучено з: https://journal.kdpu.edu.ua/world_lit/article/view/1346.
7. Bujnicki Tadeusz. (1990). *Polska powieść historyczna XIX wieku*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
8. Bujnicki Tadeusz. (1990). *Pozytywizm*. Podręcznik literatury dla klasy drugiej szkoły średniej. Wydanie jedenaste. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna.
9. Prus B. (1984). *Pisma wybrane. Faraon.6*. Państwowy Instytut Wydawniczy.

СЕКЦІЯ XIV. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

EOI 10.11232/15.11.2019.v4.005

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК ЯВИЩЕ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Соколовська Ольга Миколаївна

магістр, аспірант кафедри історії та світової політики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Ніколаєва Майя Іванівна

канд. політ. наук, доцент, доцент кафедри історії та світової політики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Зі вступом людства в інформаційну епоху розвитку загострюється інформаційне протистояння. Воно просочилося із середини у всі форми боротьби: дипломатичну, економічну, збройну – і одночасно має відносно самостійний характер. Інформація та інформаційні технології дедалі частіше стають чи не найбільш дієвою зброєю в сучасному світі. Фактично виникло нове явище в міжнародній політиці – можливість досягнення політичних цілей, зміни легітимних урядів і навіть політичного, економічного та духовного підкорення народів і країн без застосування військової сили [3].

Інформаційно-мережеві війни – це новий, особливий вид війн, який дає можливість отримати перемогу над супротивником без використання традиційної зброї. Особливістю ведення нових війн є використання соціальних мереж, мереж реального суспільства, колективів, груп, рухів, організацій для формування необхідного контексту. Але ж потрібно підготувати соціум — сформувати позитивне ставлення до радикальних соціальних і політичних трансформацій. У такому стані суспільство легко сприймає нові ідеї, інші стратегічні моделі, чужу логіку, а отже його можна вважати завойованим. Подібні інструменти використовуються як проти ворогів, так і проти союзників чи нейтральних сил, впливаючи на їхню поведінку [6].

Мережева війна набагато складніше в здійсненні, ніж традиційна «гаряча», але при цьому значно ефективніша. Результати «гарячої війни» зазвичай з плином часу оскаржуються і розмиваються (ми можемо це бачити на прикладі Першої, а особливо Другої світових війн). Результати мережевої війни можуть існувати століттями - до того моменту, поки не зміняться самі актори-агресори і їх базові потреби.

Основний фронт мережевої війни розташовується в ментальному просторі, де метою противника є руйнування традиційних базових цінностей даної нації і імплантація власних. Факт ведення і структуру цього типу війни неможливо розпізнати на рівні масової свідомості. Якщо ж політична еліта суспільства, що є об'єктом мережевої війни, не має достатньої кваліфікації для виявлення мережевої агресії і організації адекватної відсічі, то таке суспільство приречене на нищівну геополітичну поразку.

Для мережевих війн характерно поєднання агресивних дій по відношенню до супротивника в різних геополітичних просторах, причому в силу цього

комбатанти мережевої війни (активні учасники бойових дій) мають нетрадиційний характер. По суті справи, в процес мережевої війни залучаються всі інститути суспільства. На рівні держави - це органи вищого державного керівництва і регулярні збройні сили. На рівні громадянського суспільства комбатантами мережевої війни стають приватні військові контингенти, ЗМІ, релігійні організації, установи культури, правозахисні організації, релігійні структури і інші елементи недержавної організації суспільства.

«Бойові одиниці, система зв'язку, інформаційне забезпечення операції, формування громадської думки, дипломатичні кроки, соціальні процеси, розвідка і контррозвідка, етнопсихологія, релігійна і колективна психологія, економічне забезпечення. Все вище зазначене розглядається як взаємопов'язані елементи єдиної мережі, між якими повинен здійснюватися постійний інформаційний обмін».

Для мережевих війн характерна «розподілена атака» (термін, що прийшов з лексики хакерів). Атака, яка здійснюється проти певного об'єкта, одразу комбатантами різного роду, що відносяться як до збройних сил, так і не належать до них буквально. Фахівці відзначають і таку відмінну рису мережевих війн, як відсутність жорсткої ієрархії в структурі-агресора. Хочу підкреслити, що це визначається яскраво вираженою гетерогенністю інституційних елементів даної структури (це вже відзначене вище наявність як традиційних, так і нетрадиційних комбатантів).

Окремі, відносно автономні державні і недержавні елементи даної структури в умовах гетерогенності не мають вертикальної підпорядкованості, для них характерні горизонтальні взаємодії, причому позбавлені регулярності. Саме відсутність ієрархії та регулярності взаємодій не дозволяє чітко відстежити існування і діяльність такої мережевої структури-агресора.

Мережеві війни внаслідок інституційної гетерогенності комбатантів і розмитого, «непроявленого» характеру не можуть бути сприйняті всім суспільством, що є об'єктом такої війни, як безпосередньої загрози його існуванню. Виявлення і кваліфікація актів мережевих війн - завдання спеціальних служб.

Висновки: Надзвичайно важливим і ефективним інструментом мережевих війн можна вважати інтернет. Під впливом глобалізації трансформувались і загрози колективній безпеці. В зв'язку із розвитком нових технологій та ІТ сфери, кіберпростір набув нового значення, а кібератаки стали реальною загрозою як для окремих країн так і для системи колективної безпеки в цілому. Якщо казати про таку міжнародну організацію як НАТО, то вона довгий час ігнорувала розвиток загроз в цій сфері, але протягом останніх років даний аспект безпеки постійно знаходиться на порядку денному, в результаті чого було прирівняно атаку в кібер просторі до нападу на державу з допомогою традиційних озброєнь.

Список використаних джерел:

1. Белоусова, Н. Б. & Афанасьєва, П. А. (2011). Основні вимоги НАТО щодо забезпечення безпеки інформаційного простору. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 102 (Ч. 1), 195-202.

2. Вітман, К. М. (2016). Трансформація політики безпеки як відповідь на глобальні виклики етнополітичної системі Європейського Союзу. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету, (11), 138-143.
3. Даник, Ю. Г. (2008). Актуальні питання розвитку міжнародної безпеки. Актуальні проблеми державного управління, (2), 284-295. Вилучено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2008_2_38.
4. Житник, О. М. (2018). Осмислення поняття «гібридна війна» у західному та українському наукових дискурсах. *International Security in the Frame of Modern Global Challenges*, 242-237.
5. Кулагин, В. М. (2012). *Современная международная безопасность*. Москва: КНОРУС.
6. Сенченко, О. (2017). Мережевий інструментарій нових війн. *Вісник Книжкової палати*, (1), 37-41

НЕОЛІБЕРАЛЬНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Зіскін Олександр Семенович

ORCID ID: 0000-0002-6683-7634

здобувач кафедри політичних наук і права
*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», Україна*

Науковий керівник: Наумкіна Світлана Михайлівна

д-р. політ. наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права
*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», Україна*

Однією з класичних моделей соціальної держави (відповідно до типології данського соціолога Г. Еспінг-Андерсена) є ліберальна (ліберально-демократична, англосаксонська, англо-американська). За своїми сутнісними характеристиками вона істотно відрізняється від інших моделей, зокрема соціал-демократичної (нордичної) та корпоративної. Класична ліберальна модель держави утвердилася в другій половині ХХ ст. у низці розвинених (найперше – англосовітних) країн (Австралія, Велика Британія, Ірландія, Канада, Нова Зеландія, США та ін.). Дослідники відзначають, що саме англосовітні демократії у ХХ ст. виступали новаторами у питаннях соціального забезпечення [3].

Від зародження ліберальної моделі, інститут соціальної держави позиціювався як інструмент стимулювання індивідуальної активності особи, спрямованої на ріст доходів, набуття нових компетенцій, підвищення освітнього рівня, готовності до набуття нових кваліфікацій тощо. Ліберальна модель держави істотно звузила сферу своєї відповідальності за соціальне забезпечення всіх громадян; це помітно, якщо порівнювати різні моделі соціальної держави.

Ліберальна модель соціальної держави пріоритетними визначила не соціальні, а громадянські та політичні права. У ній переважає позабюджетне

фінансування соціальних програм; з бюджету держава фінансує тільки послуги, включені до переліку мінімальних гарантій. Політичною основою ліберальної моделі виступає вільний ринок (а не широкий компроміс як, до прикладу, у нордичній моделі); ринок розглядається як найважливіша сфера організації людської взаємодії. Загалом рівень державних витрат на соціальну сферу оцінюється як низький. Основною умовою функціонування ліберальної моделі виступило мінімальне втручання держави в ринкові відносини. Формування цієї моделі соціальної держави відбувалося в умовах домінування приватної власності та під впливом ліберальної трудової етики.

Ліберальна модель соціальної держави виходить зі залишкового принципу фінансування нужденних. З огляду на такий характер фінансування реалізація цієї моделі соціальної держави узалежнена, найперше, від обсягів добровільної та неформальної допомоги. Мова про те, що панівну роль у соціальній сфері відіграють не стільки державні органи, скільки неурядові благодійні організації.

Неоліберальна модель акцентує не на задоволенні потреб якомога більшої чисельності населення, а на підвищенні доходів кожного працездатного від своєї праці. У такий спосіб, на переконання прихильників цієї моделі, формується (підвищується) мотивація особи до праці та потенційно скоротиться частка низькооплачуваних працівників як ймовірних претендентів на соціальні виплати. Цей тип соціальної держави залишив за собою право втручатися в життя особи лише, якщо люди не можуть самотужки подбати про себе. Це випливає з базового постулату лібералізму про абсолютну свободу індивіда в економічній сфері: тільки повна свобода забезпечить громадянам умови, які б уможливили якнайповнішу реалізацію своїх здібностей (що у свою чергу потенційно сприятиме росту добробуту особи). За слушною характеристикою Д. Сковронського, за ліберальної моделі соціальної держави «держава бере участь у реалізації соціальної політики більш опосередковано – не через фінансування соціальних програм зі свого бюджету, а через організаційно-правову інституціалізацію недержавних фінансових потоків на соціальні потреби і водночас через розвиток усієї ринкової інфраструктури отримання доходів у суспільстві» [1].

Концепція Г. Еспінґ-Андерсена про три типи держав добробуту за три десятиліття після виходу друком його фундаментального дослідження [5] зазнала трансформацій. Зумовлене це тим, що класичні моделі соціальної держави видозмінилися, відбулася конвергенція моделей тощо. Нині ліберальна модель соціальної держави під впливом глобалізації та низки інших чинників трансформувалася в неоліберальну; вона постала перед низкою викликів, які видозмінюють її характеристики. Це помітно з огляду на наявні проблеми в соціальній сфері країн, які впроваджують цю модель.

Відзначимо: тенденцією останніх десятиліть у високорозвинених країнах є зміна соціальної політики у відповідь на посилення ринково орієнтованої філософії неолібералізму [11]. Ця філософія розмиває кордони між ринком, громадянським суспільством і державою. Неолібералізм утвердив принцип економічної раціональності як основу не лише для ринку, але й для громадянського суспільства та держави. Акцент на економічній раціональності

призвів до змін у багатьох сферах публічної політики для їх якнайсильнішого узгодження з ринковою логікою. Відтак заохочується розвиток особистої відповідальності, застосування економічної логіки до прийняття кожним рішень у найрізноманітніших сферах життєдіяльності. Неолібералізм очікує від громадян, що вони практикуватимуть особисту відповідальність, інвестуватимуть у свій особистісний соціальний капітал для подальшого зменшення навантаження на суспільство та інститут соціальної держави. Такий акцент неолібералізму на персональній відповідальності кожного за вибір щодо найрізноманітніших питань життєдіяльності, призвів у багатьох країнах до жорстких урядових ініціатив у царині соціальної політики.

Неолібералізація соціальної політики останніх десятиліть поєднується з низкою глобальних викликів, що на практиці загрожує ризиками для окремої людини, сімей і суспільств в цілому. Неоліберальні норми посилюють різноманітні нерівності, зменшують економічні та інші можливості нужденних прошарків населення [11]. Очевидно, що політика соціального забезпечення піддається щораз більшому тиску. Відтак неоліберальні соціальні держави відходять від тих зобов'язань у питаннях добробуту, які утвердилися після Другої світової війни [13].

На думку відомого економіста Дж. Е. Стігліца, США є виразним прикладом того, як неоліберальні реформи зазнали невдачі та спричинили низку нових соціальних проблем. У цій країні, за оцінкою згаданого дослідника, спостерігається падіння соціальної мобільності, а рівень нерівності є значно глибшим, аніж в інших розвинених державах [9]. Дж. Е. Стігліц звернув увагу, що тривалість життя, яка стабільно зростала в США майже упродовж століття, нині демонструє тенденцію до зниження; доходи працездатних громадян не зростають; відсоток людей середнього класу в структурі населення зменшується і под. [13]. Помітно, як економічна нерівність посилює нерівність соціальну. Той рівень захисту від соціальних ризиків, який нині надає інститут соціальної держави в США своїм громадянам, особливо молоді та нужденним прошаркам, є вужчим та меншим, ніж у багатьох інших розвинених демократіях. Американська система добробуту дедалі більше схиляється до приватного, аніж державного типу [8].

Не лише США, але й Велика Британія останніми роками відчуває кризу соціальної сфери [10]. Найперше – збільшується дитяча смертність [2]. Не лише надалі не зростає, а й формується тенденція до зниження середньої тривалості життя [14]. Тільки за 2017 р. на 80 тис. осіб зросла кількість безхатченків (це на 60 % більше у порівнянні з 2012 р.) [4], і почастішали випадки їх смерті на вулицях, особливо взимку. За такої ситуації щораз більше нужденних британців констатують: вони втрачають контроль над своєю ситуацією, своєю гідністю.

Британські дослідники звертають увагу, що причиною згаданих та інших проблем є жорстка політика державної економії, яка проявляється в скороченні бюджетів на соціальну допомогу. Різноманітні реформи системи добробуту зумовили загострення соціальних проблем. Помітно, що щораз більшою кількістю соціальних проблем заопікуються не державні інституції, а неурядові організації, благодійні фонди, релігійні громади тощо. Така тенденція

характерна не лише Великій Британії, а усім державам, які впроваджують неоліберальну модель.

Згадані проблеми відбуваються попри те, що Велика Британія завершує реформу національної системи соціального забезпечення (впроваджується система національного кредиту, Universal Credit¹). Це найбільша соціальна реформа в цій країні від 1940-х рр. (реформи В. Бевериджа) [6]. Втім, очевидно (і на цьому акцентують критики), що нова модель соціальної політики є надто витратна, складна та розтягнута в часі (концепція реформи була презентована Консервативною партією на своєму з'їзді ще у 2010 р.). Цю соціальну реформу критики нині схарактеризовують як «анатомію провалу уряду» [7], хоча вона задумувалася як конструктивний проєкт капітальної реконструкції держави добробуту. За своїм змістом модель соціальної політики в форматі універсального кредиту спрямована на спрощення системи соціального забезпечення шляхом заміни різних видів допомог на один щомісячний платіж. Мова про відмову від таких допомог, як дитячий податковий кредит (Child Tax Credit); житлова допомога (Housing Benefit); матеріальна допомога (Income Support); допомога безробітним (JSA); матеріальна підтримка, базована на розмірі доходів від зайнятості (ESA); трудовий податковий кредит (Working Tax Credit). Планується, що навесні 2022 р. універсальний кредит повністю замінить згадані види виплат.

Хоча політика соціальної допомоги держави в капіталістичних спільнотах завжди була пристосована до ринкових сил, неоліберальна політика добробуту є значним відхиленням від тої моделі держави, яка мала за мету запобігти впливам ринкових ефектів на добробут принаймні тих, хто був найменше захищеним в умовах ризиків конкурентної економіки. Дії держав з неоліберальною моделлю соціальної держави нині помітно спрямовані на активізацію працездатних, творення нового типу відповідального актора, який застосовує економічну раціональність до всіх проявів своєї життєдіяльності. Відтак посилюється дисциплінарне підґрунтя соціальної держави.

Неоліберальні уряди спрямовують зусилля на маркетизацію інституту соціальної держави [12]. Маркетизація політики соціального забезпечення – один із помітних процесів доби неолібералізму. Зокрема, у США є чимало прикладів такої маркетизації, наприклад, приватні надавачі соціальних послуг домінують у процесі працевлаштування безробітних.

Видається, що ліберальна модель соціальної держави непогано «працювала» в умовах економічної стабільності, підйому. Однак нині її оновлений (неоліберальний) варіант, недостатньо ефективний за ще незавершеної глобальної фінансової кризи, що супроводжується звуженням соціальних програм.

Список використаних джерел:

1. Сковронський, Д. М. (2016). Сучасні моделі соціальної держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*, (850), 264–271.

¹ Зауважимо, що тут йдеться не про безумовний базовий дохід (універсальний кредит часто помилково отожднюють саме із ним).

2. Campbell, D. (15 Mar 2018). Concern at rising infant mortality rate in England and Wales. *The Guardian*.
3. Deeming, C. (2017). The Lost and the New „Liberal World” of Welfare Capitalism: A Critical Assessment of Gøsta Esping-Andersen’s *The Three Worlds of Welfare Capitalism* a Quarter Century Later Christopher Deeming. *Social Policy & Society*, 16 (3), 405-422.
4. Doward, J. Walker, A. (27 Oct 2018). Why are so many people sleeping rough on Britain’s streets? *The Guardian*.
5. Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge: Polity Press.
6. Holborn, M. (1 Nov 2017). Beveridge report – archive 1942. *The Guardian*.
7. Jee, Ch. (2014). *Universal Credit: the anatomy of a government failure*. Вилучено з: <https://www.newstatesman.com/politics/2014/04/universal-credit-anatomy-government-failure>.
8. Lynch, J. (2014). *A Cross-National Perspective on the American Welfare State* Julia Lynch *Oxford Handbook of U.S. Social Policy*. Oxford Handbook of U.S. Social Policy.
9. *Opinion: Three decades of neoliberal policies have decimated the middle class, our economy, and our democracy* (2019). Вилучено з: <https://www.marketwatch.com/story/three-decades-of-neoliberal-policies-have-decimated-the-middle-class-our-economy-and-our-democracy-2019-05-13>.
10. Rottenberg, C. (2018). *Neoliberalism has led to a crisis in care – and we urgently need to solve it*. Вилучено з: <https://theconversation.com/profiles/catherine-rottenberg-460247>.
11. Schram, S. F. (2015). *The Return of Ordinary Capitalism: Neoliberalism, Precarity, Occupy*. New York: Oxford University Press.
12. Schram, S. F. (2018). Neoliberalizing the Welfare State: Marketizing Social Policy/ Disciplining Clients. In: Cahill, D., Cooper, M., Konings, M., Primrose, D. (Eds.), *The SAGE Handbook of Neoliberalism* (pp. 308-322). Thousand Oaks: SAGE Publications Ltd.
13. Stiglitz, J. (2012). *The Price of Inequality: How Today’s Divided Society Endangers Our Future*. New York: W.W. Norton.
14. Therrien, A. (2018). *Life expectancy progress in UK „stops for first time”*. Вилучено з: <https://www.bbc.com/news/health-45638646>.

СЕКЦІЯ XV. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

АБСТРАГУВАННЯ І АБСТРАКЦІЇ В СТРУКТУРІ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Коваль Єлизавета Віталіївна

здобувач вищої освіти факультету інноваційних технологій
Університет митної справи та фінансів, Україна

Величкін Валерій Олександрович

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри державних,
місцевих та корпоративних фінансів
Університет митної справи та фінансів, Україна

Наука завжди користувалася абстракціями, проте їх особливе місце в концептуальній структурі наукових теорій стало досить очевидним лише в світлі тенденції сучасної наукової революції. Наука минулого з давніх давен вважалася земною наукою, тобто такою, яка є емпіричним узагальненням повсякденного досвіду людей, оточуючих людину макроскопічних умов. У числі вихідних принципів цієї науки тому важливу роль грав принцип наочності. ні Абстракції, що використовувались легко знаходили більш-менш пряму інтерпретацію або аналогію на мові чуттєвих сприймань.

Абстракція – це теоретичне узагальнення як результат абстрагування. Абстрагування – це відволікання в процесі пізнання від несуттєвих сторін, властивостей, зв'язків об'єкта з метою виділення їх істотних, закономірних ознак. Вихід наукового пізнання за рамки макросвіту і земних умов (швидкість, тиск, температура) породив собою процес елімінації наочності зі змісту наукових теорій [1].

З цього моменту знання стали все більш абстрактними, все більш віддаленим за своїм змістом від світу речей і явищ, що сприймаються безпосередньо. Прогрес знань в багатьох областях науки характеризується переходом до побудови теоретичних систем все більш високого рівня абстракції з використанням абстракцій першого, другого, третього порядків.

Перший порядок абстракції – ізолюючий. Його головною метою виділити суттєві ознаки об'єкта і зосередити на ньому увагу. Наприклад, на столі лежить апельсин. Людина помічає, що фрукт помаранчевий або солодко-кислий.

Другий порядок – узагальнюючий. Його мета – отримати загальну картину явища. Для цього необхідно відволіктись від приватних ознак. Приклад узагальнюючої абстракції – це математичні рівняння. Вони вирішуються за певними правилами. Немає сенсу подумки «дробити» математичні рівняння на цифри, плюс, мінус, знак рівності, змінну. Успіх у вирішенні будь-якої математичної задачі залежить від умінь подивитися на проблему як би зверху, побачити загальну картину.

Третій порядок – ідеалізування. Мета – виробити ідеалізовану схему об'єкта, відкинувши несуттєві реальні атрибути. Ідеалізація – це ідеальний метод пізнання, без якого не обходяться точні та природничі науки. В реальності не існує ізольованих точок, прямих ліній, часу. У відриві від конкретного об'єкта їх не можна помацати, виміряти. Це абстракції, які використовуються в математиці і фізиці для опису закономірностей реальних явищ.

Таким чином, в силу самої логіки розвитку сучасного вчення, виявляється перед необхідністю замислюватися над природою використовуваних нею абстракцій, так само як і інших елементів теоретичної системи. Постає питання: «В чому ж суть абстракції як засобу теоретичного відображення реальності та яке місце вона займає в структурі знання?» Для того, щоб відповісти на це питання, перш за все доцільно хоча б коротко проаналізувати тлумачення цієї проблеми в історико-філософському плані.

Абстракція є способом уявного розчленовування реальності, механізм якого тісно пов'язаний з самою нашою можливістю раціонального осягнення спостережуваного світу. Звідси, те чи інше розуміння сутності абстрагування певною мірою зумовлює відповідне тлумачення природи пізнання взагалі.

Головною проблемою сприйняття абстракції є проблема адекватності. У філософській літературі можна зустріти одну вельми поширену тезу, згідно з якою «будь-яка абстракція є наближення до реальності», звідси стає очевидним те, що одна абстракція відрізняється від іншої з точки зору їх адекватності лише ступенем наближення, тобто одні абстракції утримують більше характерних рис досліджуваних об'єктів і тим самим виявляються ближчими до дійсності, інші пов'язані з відволіканням набагато більшого числа рис і в результаті більш віддалені від предметного світу (хоча і виграють з точки зору спільності).

У сучасній літературі розвивається кілька різних підходів до проблеми абстракції. Один з найпоширеніших походить з когнітивної психології і заснований на ідеї творчої активності мислення, що породжує абстракції як нові уявлення, крізь призму яких людина бачить і розуміє предметний світ. Конструктивна сила розуму полягає в здатності винаходити все нові і нові гіпотези, кінцева мета яких не стільки відобразити світ, скільки адаптуватися до нього [2].

Абстракція в структурі її реальності тісно пов'язана з теоретичними конструктами науки і структурами реальності. Тому, у зв'язку із цим можна виділити наступні моменти. По-перше, будь-який об'єкт існує лише в певних умовах, певному середовищі, по відношенню до якої він і виявляє ті чи інші властивості. Залежно від середовища одні властивості об'єкта виявляються в ній досить виразно, інші – ні, а треті взагалі ніяк себе не виявляють. В рівній мірі це справедливо і по відношенню до діючих на об'єкт зовнішніх факторів.

По-друге, по відношенню до середовища властивості об'єкта діляться на два типи: одні властивості замкнуті на дану конкретну ситуацію (наприклад, залежать від заданої системи відліку), інші залишаються незмінними при переході від однієї ситуації до іншої. Наявність таких інваріантів служить об'єктивною основою більш високому рівні абстрагування. В пізнанні у зв'язку

з цим виникає завдання розшарувати зливу на рівні емпірії картину реальності: раціональним способом відокремити те, що залежить від даних умов, від того, що є інваріантним. Пошук нового, ще не відкритого інваріанта є одночасно і формування нового сенсу, нового поняття. Абстракція в цьому випадку виступає як спосіб породження нової семантики за допомогою згортання деякого чуттєво або концептуально даного об'єкту різноманіття в нову цілісність.

По-третє, об'єкт, вступаючи в ті чи інші взаємодії, поводить себе специфічним для нього чином. Безпосереднім предметом природничо-наукового дослідження є не об'єкт сам по собі, а характер його поведінки в тому чи іншому «контексті взаємодії», тобто певна регулярність в протіканні явища.

Висновки. Зі сказаного вище випливає, що процес абстрагування ніколи не буває безмежним. На тому чи іншому етапі пізнання дослідження виявляється якась заборона, граничні ситуації, межі, коли потенційне стає актуальним, стороннє – релевантним, інваріантне – відносним. Досягнення цих кордонів, об'єктивно зумовлюють інтервал абстракції, означає, що пізнання має перейти до нової абстракції з більш широким інтервалом [3].

Таким чином, перехід механіки до вивчення процесів в релятивістській області показав, що у якійсь точці конкретне значення швидкості, яку має рухома система відліку, вже не може кваліфікуватися як сторонній фактор. Облік ж нового фактора зажадав зовсім інакше розшарувати реальність на відносне і абсолютне (наприклад, статус абсолютного зберегти не за простором і часом, а за просторово-часовому континуумі). Слід зазначити, що в природничих науках інтервал абстракції в ряді випадків відображається за допомогою тієї чи іншої абстрактної математичної структури.

Список використаних джерел:

1. *Абстракція – що це таке і як абстрактне мислення (абстрагування) допомагає побачити суть.* (2019) Вилучено з: <https://ktonanovenkogo.ru/voprosy-i-otvety/abstrakciya-chto-ehoto-takoe-abstraktnoe-myshlenie-abstragirowanie.html>.
2. *Абстракція.* *Філософський довідник.* Вилучено з: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/6/АБСТРАКЦИЯ.
3. Лебедева, С. А. (2004). Філософія науки. *Філософія*, 487-501.

СЕКЦІЯ XVI. ЮРИДИЧНІ НАУКИ

EOI 10.11232/15.11.2019.v4.006

CROSS-BORDER FAMILY LAW

Лазарюк Ірина Олександрівна

студентка 4 курсу юридичного факультету

Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Україна

The society's conception of the role of the family is one its most defining characteristics and no other area of law is subject to such a strong influence of tradition and culture as family law [1]. This fact has shaped national family laws for centuries leading to deeply entrenched legal discrepancies among various states. Ongoing globalization, increasing mobility of people and flexibility in regard to their personal relationships undoubtedly represent a challenge to the traditional approach to conflict-of-law rules in these fields and make adaptation to modern conditions inevitable. Family law has always been perceived as in need of state protection and strict state regulation, often for the sake of protecting the weaker party to the legal relationship. This is an area which naturally gives rise to mandatory rules, where party autonomy has hardly any place. So it is no surprise that these characteristics have also applied to the regulation of international family law.

What concerns Ukraine, it is well-known that now our state is trying to bring its relations with European countries closer in different spheres of social relations, especially private ones. In particular, the sphere of legal regulation of family relations was affected by positive borrowing, which was especially noticeable at the stage of primary reform of family law and further clarification and amendment of the Family Code of Ukraine [2]. Interstate integration processes not only relate to legal regulation in the broad sense, but also intertwine with the immigration movement. Numerous family ties connect our citizens with citizens of Germany, France, Italy, Poland and other European countries.

So at present the legal regulation of family and marital relations with foreign element in Ukraine is carried out by: international treaties; Family Code of Ukraine, Civil Code of Ukraine, and other Laws of Ukraine; bilateral agreements on legal assistance in family, civil, criminal cases.

References:

1. Elizabeth Soriola. (2017). *Meaning and functions of family and its importance as a social institution. Online news platform Legid.* Retrieved from <https://www.legid.ng/1123261-meaning-functions-family-importance-a-social-institution.html>.
2. *Simeinyi Kodeks Ukrainy, № 2947-III vid 10.01.2002 r.* [The Family Code of Ukraine on January 10, 2002 № 2947-III] (2002) *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 21*[in Ukrainian].

NORME DE COORDONARE ÎN LEGEA CONSTITUȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Alexey Maksurov

Candidat la Drept, profesor asociat, Departamentul de Teorie
și Istorie a Statului și Dreptului¹, Lector (Facultatea de Drept)²

¹*Unitatea de învățământ bugetar federal de stat*

«Universitatea de Stat Yaroslavl PG Demidova», Federația Rusă

²*Universitatea Sorbona din Paris, Republica Franceză*

Astăzi, categoria de coordonare este explorată în mod activ în drept. Coordonarea a fost mult timp acceptată universal ca o categorie juridică a sistemelor juridice naționale ale țărilor europene [1].

După cum am spus în introducerea lucrării, o astfel de atenție la coordonare nu este întâmplătoare. Fenomenul de coordonare este cel care face posibilă rezolvarea problemelor aparent insolubile și înlăturarea contradicțiilor esențiale care apar obiectiv între oameni în procesul activităților lor zilnice.

Constituția României [2] conține standarde eficiente de coordonare și pentru multe organisme și niveluri de guvernare.

În special, la articolul 79 din alineatul (1) din Constituție, Consiliul legislativ este un organism consultativ specializat al Parlamentului, care oferă concluzii cu privire la proiectele de acte normative pentru a sistematiza, unifica și coordona toate legislațiile.

Pe baza articolului 106 din paragraful 1 din Constituție, prim-ministrul conduce Guvernul și coordonează activitățile membrilor săi, respectându-și puterile.

Conform articolului 118 din Constituție, Consiliul Suprem de Apărare a Țării organizează și coordonează în mod uniform acele activități care au legătură cu apărarea țării și securitatea națională.

Așa cum rezultă din paragraful 1 al articolului 121 din Constituție, Consiliul Județean este puterea administrației publice de a coordona consiliile comunale și municipale pentru a asigura funcționarea serviciilor publice de importanță județeană.

Adesea, sunt furnizate proceduri de conciliere sau cel puțin o necesitate fundamentală pentru a obține orice consimțământ.

În temeiul articolului 76 din Constituție, dacă una dintre camere adoptă un proiect de lege sau o propunere legislativă într-o formulare diferită de cealaltă cameră, președinții Camerelor vor iniția o procedură de conciliere prin intermediul comisiei de paritate. Dacă comisia nu ajunge la un acord sau dacă una dintre camere nu aprobă raportul comisiei de conciliere, textele divergente sunt supuse spre dezbateră de Camera Deputaților și de Senat în cadrul unei ședințe comune, care adoptă textul final cu votul majorității prevăzut la articolul 74, partea (1) sau (2).

În conformitate cu articolul 147 din Constituție, Camera Deputaților și Senatul trebuie adoptate cu o majoritate de cel puțin două treimi dintre membrii fiecărei Camere.

Dacă nu se ajunge la un acord prin conciliere, Camera Deputaților și Senatul decid în cadrul unei ședințe comune cu o majoritate de cel puțin trei sferturi din voturile numărului de deputați și senatori.

Pe baza articolului 40 alineatul (5) din Constituție, compensația prevăzută la părțile 3 și 4 se stabilește prin acord cu proprietarul și, în caz de dezacord, de către instanța de judecată. Exemplele enumerate pot fi continuate.

Lista surselor utilizate:

1. Maksurov, A. A. (2006). Câteva probleme ale punerii în aplicare a legii. *Legea și starea: teorie și practică*, (1), 23-29.
2. *Constituția României*. Recuperate de la <http://worldconstitutions.ru/?p=111&>.

THE NATURE AND ORIGINS OF CYBERATTACKS AGAINST FINANCIAL INSTITUTIONS

Evgeniya Lapinska

PhD students

University of the State Fiscal Service of Ukraine, Ukraine

Anatoliy Yafonkin

Candidate of Legal Sciences

University of the State Fiscal Service of Ukraine, Ukraine

Because of their increasing dependence on digital technologies, modern organizations in general, and financial institutions in particular, are vulnerable to the cascading effects of technical failures, human mistakes, and natural disasters [1]. The digital assets of financial institutions are also attacked by cybercriminals, government hackers, hacktivists, and disgruntled employees, who attempt to infiltrate their computer systems and steal valuable information.

Cybercriminals motivated by financial gain pose the most obvious and persistent threat to the financial institutions that act as gatekeepers to the payment system and its electronic instruments. A recent assessment published by the SWIFT Institute describes the growing number, complexity, and sophistication of cyberattacks against bank clients, business customers, and core systems, reflecting the quick pace of innovation among online offenders [2]. This criminal ingenuity has been greatly aided by the availability of powerful malware tools on underground markets that also provide a support infrastructure that enables even actors with limited technical skills, as well as, more recently, the leakage of nation-state hacking tools that can be exploited by petty criminals. Cybercriminals are also launching more systematic and targeted attacks. The 'London Blue' group, operating out of Nigeria and the UK, has assembled a database of 50,000 financial institution employees who can be contacted in business email compromise scams. Profiles of potential targets are carefully considered to increase the chances of success: 71% are CFOs, 12% finance directors, 9% controllers, 6% accountants, and 2%

executive assistants. Some cybercriminal networks have managed to leverage the expertise of cybersecurity insiders, as in the case of the “Silence” group that has targeted banks in more than 25 countries. One member of this cybercrime ring has demonstrated a high level of familiarity with the penetration-testing techniques used by white hat hackers, as well as having access to non-public malware samples usually exclusively available to security companies and seeming to be very knowledgeable about the operations of ATM systems. Such defections by cybersecurity experts can seriously undermine the cyber-resilience of financial institutions.

Financial institutions have also had to fend off state-sponsored cyberattacks. Since 2016 a group of hackers known as the Lazarus Group and associated with the North Korean regime has launched aggressive attacks against central and retail banks around the world. In 2018, a criminal complaint lodged by the US Department of Justice against a North Korean citizen accused of working on behalf of his government revealed that the Lazarus Group had defrauded the Central Bank of Bangladesh of \$81 million in 2016. Between 2015 and 2018 the group had also gained access to bank systems in Vietnam, the Philippines, Africa, Asia, Europe, and North America and attempted to illegally transfer more than a billion dollars. It has also infected financial networks that handle ATM transactions and has been able to extract tens of millions of dollars from banks in more than 30 countries. These attacks, from a group that has also conducted espionage operations against defense and government targets, are characterized by a high level of sophistication and persistence and seem to be motivated by the need to fund a regime weakened by international economic sanctions. In contrast, the extended distributed denial of service (DDoS) campaign that hit the US financial system between December 2011 and mid-2013 and has been attributed to the Iranian government appears to have been driven by a retaliatory rationale. Responding to a cyberattack by the US and Israel against its uranium enrichment program and to its removal from SWIFT’s global financial network, Iran targeted 46 US financial institutions in an attempt to damage the US economy by preventing hundreds of thousands of businesses and individuals from accessing their accounts [3].

State-sponsored actors generally have access to more resources and expertise than their criminal counterparts and can therefore be challenging to defend against. They can also introduce additional legal uncertainty for their private sector targets, as illustrated in a 2018 lawsuit initiated by the Mondelez food conglomerate against its insurer, Zurich, which refused Mondelez’s 100-million-dollar claim on the grounds that the ransomware attack to which it had fallen victim has been caused by a government-sponsored actor and could therefore be considered an act of war, explicitly excluded in the contract.

The harm caused by threats from insiders (employees or contractors) is more difficult to predict and assess because of their diverse motives (financial, psychological, political) and access to critical systems and data. However, the available statistics suggest that this risk remains marginal. The report on the 2018 Verizon data breach estimated that internal threat actors were responsible for only 7% of breaches involving financial and insurance victims [4]. The Operational Riskdata eXchange (ORX) database, which aggregates a dataset of incidents

contributed by more than eighty financial institutions, shows even lower numbers: out of almost 360,000 operational loss events recorded in the database between 2012 and 2017, only 1.7% (6,086 incidents) involved internal fraud, which resulted in a loss of 3.1 billion euros or 2% of overall operational losses for that period.

References:

1. Goniak, S., Tirtea, R. & Ikonou, D., (2011). *Enabling and Managing End-to-End Resilience*. Heraklion: ENISA.
2. Carter, W. (2017). *Forces Shaping the Cyber Threat Landscape for Financial Institutions*. London: SWIFT Institute.
3. Coleman, G. (2014). *Hacker, Hoaxer, Whistleblower, Spy: The Many Faces of Anonymous*. New York: Verso.
4. *2018 Data Breach Investigations Report 11th Edition*. New York: Verizon.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Верченко Арина Олексіївна

студентка III курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Кобрусєва Євгенія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного
і кримінального права, заступник декана юридичного факультету
з наукової роботи та міжнародних зв'язків
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Ми живемо в безпосередньому тісному зв'язку з природним оточенням, тому навколишнє середовище – це той фактор, без якого жодна людина не може існувати. Як наслідок, одним з головних обов'язків держави є забезпечення реалізації громадянами екологічних прав. Стаття 50 Конституції України гарантує, що «кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди» [1]. З кожним днем проблема охорони навколишнього середовища дедалі гострішає, і науковці приділили чимало уваги її дослідженню. Однак, питання адміністративно-правової охорони прав і її вдосконалення залишаються нерозкритими.

Охорона довкілля для України являється одним із стратегічних напрямків державної політики на шляху до євроінтеграції. Стаття 16 Конституції України проголошує: «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [1].» Отже, реалізація і охорона

екологічних прав населення є одним з провідних завдань держави, в особі її уповноважених органів та посадових осіб.

Адміністративно-правовою охороною навколишнього природного середовища називають сукупність адміністративно-правових засобів, які передбачені законодавством України, за допомогою них регулюються суспільні відносини щодо збереження належного стану навколишнього природного середовища, відтворення природних об'єктів та комплексів, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, встановлення сприятливих для життя та здоров'я людини форм взаємодії суспільства і природи.

У зв'язку з тим, що адміністративно-правова охорона – це напрям публічного управління, то до суб'єктів охорони навколишнього природного середовища відносяться всі органи державної влади, правоохоронні органи, а також органами місцевого самоврядування у разі делегування їм державно-владних повноважень, об'єднаннями громадян, міжнародними організаціями.

Правова охорона екологічних прав є системою приписів, встановлених законодавством, що забезпечують міру належної поведінки суб'єктів. Охорона прав зводиться до правотворчої діяльності у встановленні охоронних норм, виявляється в період безперешкодного здійснення екологічних прав, а захист настає в разі порушення цих прав із метою їх відновлення, де необхідно застосувати метод переконання або примусу з боку компетентних органів.

Адміністративна форма захисту передбачена статтею 40 Конституції України, Законом України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року, відповідно до яких громадяни можуть звертатися в органи державної влади та органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, до підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності із заявою (клопотанням) про усунення шкідливих дій (бездіяльності), у тому числі й з екологічних питань. Особи, яким направлені такі звернення, повинні їх розглянути і дати обґрунтовану відповідь у місячний термін. Проте місячний термін розгляду звернень громадян може бути продовжений керівником відповідного органу або його заступником, якщо вирішити порушене питання в цей строк неможливо. Вони встановлюють необхідний термін для його розгляду. При цьому загальний строк вирішення звернення не може перевищувати сорока п'яти днів [2].

У випадках, коли встановлено факт порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, державні органи можуть винести рішення про заборону діяльності окремих підприємств, установ, організацій чи об'єктів.

Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення — це різновид суспільних відносин, у яких застосовуються заходи адміністративного стягнення за винні і протиправні діяння, що порушують встановлений порядок охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки та екологічні права громадян. Адміністративна відповідальність передбачається Кодексом України про адміністративні правопорушення та тягне за собою, в основному, накладення штрафу, в окремих випадках з конфіскацією незаконно добутих об'єктів

навколишнього середовища або заборонених знарядь добування. Законом також передбачено такі види адміністративно-правових стягнень, як позбавлення права заняття спеціальною діяльністю та обмеження, зупинення, припинення діяльності чи експлуатації об'єктів.

Підсумовуючи, під адміністративно-правовою охороною екологічних прав необхідно розуміти діяльність держави в особі її уповноважених органів та посадових осіб з організації та забезпечення реалізації громадянами передбачених чинним законодавством екологічних прав, припинення їх порушень та притягнення винних до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. (2019). *Конституція України*. Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569.
2. *Про звернення громадян* (Закон України). (2019). Верховна Рада України. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Оскерко-Рославльєва Анна Русланівна

здобувач вищої освіти Полтавського юридичного інституту
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Прохазка Ганна Анатоліївна

канд. юрид. наук, асистент кафедри теоретико-правових
дисциплін Полтавського юридичного інституту
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Нові можливості, які створює науково-технічний прогрес прогрес в сфері інформаційний технологій (робота з великими обсягами даних, машинне навчання, інструменти віртуальної та доповненої реальності) мають велике практичне значення у сучасному світі, але впровадження їх у повсякденне життя ставить питання щодо ризиків, які вони створюють для суспільства і життя людей в цілому. У тому числі стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту викликає дискусії серед науковців та юристів-практиків. Для ефективного використання цих технологій необхідне існування правового регулювання у цій сфері [1, 2, 4].

Сьогодні стрімкий розвиток технологій перевів питання штучного інтелекту з футуристичної площини у буденність. Нині постає надзвичайно велика кількість не тільки суто технічних, але й соціальних проблем. Існує цілий ряд питань, які необхідно вирішити у сфері правового регулювання штучного інтелекту, зокрема: чи можуть роботи отримати права та нести відповідальність, якими будуть злочини штучних інтелектів та покарання за них, яке становище вони будуть займати на ринку праці, які види робіт або

виконання яких послуг можна довіряти роботам, а які (за умови їх існування) залишаться тільки людськими, як вирішувати проблему зайнятості, безробіття в умовах зростання чисельності населення та прогнозованого скорочення ринку людської праці, якою має бути освіта роботів тощо. Тому тема є актуальною.

Питанням правового статусу штучного інтелекту приділялась увага в багатьох працях науковців: Кривецького О. П., Городиського І. М., Карчевського М. В., Позової Д. Д., Баранова О. А., Радутного О. Е. та інших [1-2, 4].

У науковій літературі міститься багато визначень поняттю штучного інтелекту, але єдиного законодавчого визначення не міститься у вітчизняних нормативно-правових актах. Немає й офіційного визначення у міжнародних документах.

На думку Баранова О. А., штучний інтелект (ШІ) – це певна сукупність методів, способів, технологій і засобів, в тому числі, апаратних, та комп'ютерних програм, які реалізують одну, кілька або всі когнітивні функції (КФ) еквівалентні когнітивним функціям людини [1].

На офіційному рівні здійснюються лише перші кроки по врегулюванню штучного інтелекту. Так, деякі розробки правових актів, стандартів, норм проводяться в країнах Східної Азії та США, але найбільш практичні заходи вживаються в Європейському Союзі [2].

16 лютого 2017 року Європарламент прийняв Резолюцію 2015/2103(INL) стосовно цивільно-правового регулювання робототехніки з рекомендаціями для Європейської Комісії [3].

Хоча Резолюції Європейського Парламенту в системі джерел права Європейського Союзу не належать до актів, які мають загальнообов'язковий характер, але положення, що вона містить встановлюють орієнтири та напрямки розвитку правового регулювання у цій сфері найближчим часом. А також, зважаючи на те, що це один з небагатьох офіційних документів, прийнятих на такому рівні, положення, викладені в ньому, можуть використовуватись при врегулюванні аналогічних ситуацій іншими країнами.

Головне питання, що виникає з приводу такого документу, є те, що відповідно до назви він стосується "робототехніки", а не штучного інтелекту. Але в п.1 Резолюції постійно вживається словосполучення "робототехніка та штучний інтелект", з огляду на що можна стверджувати, що розробники не розділяють ці поняття. Також в п. b згадуються "вияви штучного інтелекту", тобто на думку авторів, виходячи з оцінки рівня розвитку й поширення штучного інтелекту ми не можемо вважати повною реалізацією можливостей такого явища [3].

Актуальним питанням правового регулювання штучного інтелекту, яке потребує вирішення є заборона чи обмеження його застосування. Зумовлюється це небезпекою некерованого розвитку такого феномену, тому науковці наполягають на необхідності контролю відповідних досліджень. Йдеться мова про забезпечення справедливого балансу між суспільним інтересом та суспільною безпекою. В такому випадку, правове регулювання штучного інтелекту повинно забезпечити ефективне використання наукових

напрацювань та мінімізацію ризиків зловживання та негативних наслідків використання цих технологій.

Іншим питанням, що потребує вирішення є ідентифікація роботу з штучним інтелектом як суб'єкта права, або ж лише встановлення прав та обов'язки розробників, власників та осіб, що експлуатують роботів.

Баранов О. А. формулює думку, якщо когнітивні функції робота еквівалентні когнітивним функціям фізичної особи, то робот є правовим еквівалентом фізичної особи. А це означає, що він так само може мати правосудатність, дієздатність та деліктоздатність [1].

Якщо говорити, що штучний інтелект має правосуб'єктність, то в такому випадку набуває значення вирішення питання його відповідальності, покарання за правопорушення. Тут, на думку вчених, мають застосовуватися такі ж види юридичної відповідальності, як і щодо громадян-суб'єктів відповідальності, із застосуванням санкцій, які пристосовано до рис штучного інтелекту. Найсуворішою в такому випадку буде – припинення діяльності відповідного штучного інтелекту, тобто його юридична смерть. Відповідно, штучний інтелект у випадку притягнення його до юридичної відповідальності повинен скоригувати свої дії та поведінку, виправитись та показати це. В контексті цього доцільно сформульована ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України, яку дуже добре можна застосувати до питань відповідальності штучного інтелекту: «Покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами». [4].

Але виникають питання стосовно можливості притягнення штучного інтелекту до кримінальної відповідальності з позицій врахування свободи волі при вчиненні дій, що визнається основною особистісно-соціальною передумовою кримінально-правової відповідальності, яка в такому разі спроможна виступати засобом впливу на свідомість і волю, тим самим визначаючи міру свободи в майбутньому [5]. Тобто, з огляду на відсутність у штучного інтелекту свободи волі, в такому випадку за злочини, скоєні ним, відповідальність буде нести власник або ж особа, що створила штучний інтелект.

Отже, не зважаючи на стрімкий розвиток технологій, у тому числі у сфері штучного інтелекту, відсутнє правове регулювання цієї сфери, як на міжнародному рівні, так і на рівні законодавства України. Розробка правових актів перебуває на початковому етапі. При цьому вже постає ряд нагальних питань, які необхідно вирішити й регламентувати в певних міжнародних актах, договорах, положеннях або стандартах: 1) заборона або обмеження наукових досліджень, регульоване використання штучного інтелекту; 2) віднесення чи невіднесення штучного інтелекту до суб'єкту права; 3) відповідальність штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Баранов, О. А. (2018). Ідентифікація роботу з штучним інтелектом як суб'єкта права. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження: матеріали другої*

- наук.-практ. конф., 29 лист. 2018 р., м. Київ, Україна. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка».
2. Городиський, І. М. (2019). *Тенденції розвитку правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі*. Вилучено з <http://aphd.ua/publication-388/>.
 3. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). Retrieved from <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>.
 4. Кривецький, О. А. (2019). *До проблеми правового регулювання штучного інтелекту*. Вилучено з http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3728:do-problemi-pravovogo-regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu&catid=8&Itemid=350.
 5. Кваша, О. О. (2012). Свобода волі та інші філософські категорії в обґрунтуванні злочинної поведінки та відповідальності за неї. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*, (2), 3-12.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ФІНАНСОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Палій Руслана Русланівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Климюк Ірина Миколаївна

викладач кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Фінансова складова економічної системи держави відіграє важливу роль, яка не викликає сумніву, адже складає рушійну силу економіки держави. Тому спостерігається тенденція до збільшення кількості протиправних посягань у фінансовій сфері. Фінансові злочини характеризуються досить високим рівнем латентності, але все ж інформація про їх скоєння знаходить витік у суспільство. А це у свою чергу свідчить про суттєвий розвиток фінансової злочинності, внаслідок чого економіці завдаються істотні збитки, що заважає державі ефективно реалізовувати свої функції та створювати відповідні умови для стабільного розвитку суспільства та відтворення економіки [1].

Відомо, що завданням держави повинно бути запобігання злочинам, що охоплює профілактику певного злочину, адже краще попереджувати, ніж виявляти, документувати, розкривати, розслідувати та відшкодовувати завдані збитки. Якщо виявлення та розкриття фінансових злочинів відбувається відносно активно, то питанням профілактики приділяється значно менше уваги.

Профілактика відіграє не останню роль у діяльності органів, які забезпечують безпеку держави, зокрема, від злочинних посягань у фінансовій сфері. Слід зазначити, що у разі запровадження профілактичних заходів у

державі підвищується ефективність правозастосування та зміцнюється дотримання вимог чинного законодавства. Як зазначив Ю.Д. Блувштейн, профілактика – найбільш гуманний засіб підтримання правопорядку, забезпечення безпеки цінностей, які перебувають під охороною. Здійснення профілактики не лише захищає суспільство від злочинних посягань, але й забезпечує його захист. На превеликий жаль, проблемам запобігання та профілактики фінансових злочинів держава не приділяє належної уваги. Разом з тим, заходи загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання економічній злочинності мають розроблятися і здійснюватися в рамках єдиної стратегії. Тобто держава повинна бути наділена функцією регулятора економічних відносин щодо формування її економіко-правової політики, створення умов для належної правової поведінки суб'єктів економічної діяльності, створення такої ринкової інфраструктури, яка б забезпечила однакові можливості для реалізації творчого потенціалу суб'єктів господарювання та налагодження економічних відносин у суспільстві загалом [2].

Загальносоціальний рівень профілактики злочинності включає діяльність держави та суспільства, спрямовану на розв'язання суперечностей в політичній, економічній, соціальній, морально-духовній, організаційно-управлінській та інших сферах життєдіяльності. Загальносоціальною основою запобігання економічній злочинності та максимального обмеження можливостей її функціонування і відтворення є подолання кризових явищ в економіці, політиці, суспільній ідеології, соціальній сфері, правоохоронній діяльності. Цей рівень профілактики злочинності пов'язаний з більш значущими та довготривалими видами соціальної діяльності, значними заходами щодо розвитку економіки, забезпечення прав, свобод, законних інтересів громадян, підтримки культури й моральності, зміцнення законності, соціального захисту населення [3].

Спеціально-кримінологічний рівень профілактики злочинів включає цілеспрямований вплив на злочинність в цілому, на окремі її види та групи злочинної поведінки. На цьому рівні профілактична діяльність здійснюється переважно особами, для яких запобігання економічній злочинності є професійною функцією.

Виявлення факторів конкретних видів фінансових злочинів і вжиття певних заходів для їх подолання. Ця направленість профілактики правопорушень забезпечується певною діяльністю слідчих, прокурорів та органів дізнання у конкретних кримінальних справах й полягає у розгляді особи злочинця, тому, що завдання є у розумінні його соціальних та психологічних ознак, а ще мотивів його злочинного діяння. Певні негативні ознаки особистості можуть бути мотивами для вчинення ним економічного злочину. Усунення причин конкретного злочину полягає у впливі на особу злочинця з метою викорінення її злочинних характеристик, що відображається у таких поняттях: "перевиховання" і "виправлення". Усунення проявлених умов суб'єктивного характеру, які сприяли вчиненню економічних злочинів, реалізується притягненням до відповідальності посадових осіб і службовців підприємств і банків, державних органів управління і правоохоронних органів, у діях яких

містяться ознаки злочину у сфері службової діяльності, адміністративних проступків чи інших злочинів. Найчастіше у процесі розслідування злочинів даної категорії обставинами, які сприяли вчиненню розкрадання є: халатність, зловживання владою або посадовим становищем, одержання хабара. Узагальнення криміногенних факторів, установлених у період розслідування подібних злочинів, має своєю основною метою виявлення, суб'єктивних і об'єктивних ознак вчинення злочинів у сфері економіки та подальше створення комплексних заходів, спрямованих на їх подолання, через:

- виявлення та фіксацію прогалин законодавчому регулюванні фінансово-господарських діянь, через вчинення яких і відбувається розкрадання майна та інші злочини економічної сфери (прогалини у законодавстві про підприємницьку діяльність, законодавстві про банки й банківську діяльність, законодавстві про діяльність позабанківських фінансових установ та інші);
- виявлення недоліків у КК України та КПК України й незрозуміле тлумачення цього законодавства судами та правоохоронними органами;
- виявлення прогалин у діяльності контролюючих органів та в їх взаємодію з правоохоронними органами у процесі розслідування економічних злочинів [4].

Таким чином, можна стверджувати, що профілактика відіграє суттєву роль у боротьбі з фінансовою злочинністю. Проте її сучасний стан не можна визнати задовільним. Розвиток економіки бо є однією з найважливіших важелів реалізації державної політики, у якій суспільство є невід'ємним учасником. Держава повинна бути регулятором цих відносин, адже деякі особи здійснюють фінансові злочини як відносно інших осіб, так і відносно державних коштів, тому держава, в особі правоохоронних органів повинна бути зацікавлена у профілактиці фінансових злочинів.

Список використаних джерел:

1. Київський національний університет внутрішніх справ. (2010). *Профілактика злочинів*. Київ: Атіка.
2. Закалюк, А. П. (2007). Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре».
3. Навчальні матеріали онлайн: Заходи профілактики економічної діяльності. Вилучено з https://pidruchniki.com/1420112649657/pravo/zahodi_profilaktiki_ekonomichnoyi_zlochinnosti.
4. Тихонова, О. *Актуальні питання фінансової злочинності*. Вилучено з <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/1/29.pdf>.

ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Власенко Марина Вячеславівна

магістрантка кафедри теорії держави і права,
конституційного права та державного управління

Дніпровський національний університет імені О. Гончара, Україна

Одним з феноменальних явищ сучасного століття є масова поява на ринку нового виду товару - інтелектуальної власності. У процесі переходу від індустріального до інформаційного суспільства саме цей вид товару набуває пріоритетного статусу. Головним здобутком інтелектуальної власності є саме результати наукової та творчої діяльності, що набувають сенсу лише в процесі комерціалізації. Під комерціалізацією інтелектуальної власності розуміють процес залучення результатів інтелектуальної діяльності в господарський обіг шляхом продажу виключних майнових прав інтелектуальної власності на договірній основі [1]. Питання розробки та вдосконалення механізму комерційної реалізації інтелектуальної власності є одними з найбільш значущих теоретичних і практичних аспектів економічного розвитку сучасної держави.

Механізм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності є багатоходовим і потребує участі висококваліфікованих спеціалістів з різних галузей, а саме права, економіки, бухгалтерського обліку, менеджменту тощо.

Серед основних складових механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності можна виділити:

- пошук інноваційної ідеї;
- експертиза доцільності її реалізації;
- залучення інвестицій та інших джерел фінансування;
- розподіл прав на майбутню інтелектуальну власність;
- юридичне закріплення розподілу прав;
- реалізація та упровадження ідеї.

Комплексна реалізація механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності потребує створення відповідних підрозділів, сферу відповідальності яких доцільно поділити відповідно до етапів процесу комерціалізації.

Правові засади для розбудови такої інфраструктури закладені у Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», яким передбачене створення структурних підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в установах науки, освіти, охорони здоров'я та інших державних установах, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, національної та галузевих академій наук [2].

Такі підрозділи вже створені в багатьох університетах та інших наукових установах, але функції і фаховий склад багатьох з них не відповідають

вимогам сьогодення. Відсутній належний рівень правових, організаційних та економічних механізмів взаємодії науки, виробництва і ринку. Це, в свою чергу, викликає недовіру з боку потенційних інвесторів, для яких основним критерієм участі в проєкті є прибуток.

З огляду на комерційну спрямованість діяльності господарюючих суб'єктів, керівництву і відповідним фахівцям підприємств, наукових установ доводиться постійно стикатися з проблемою вибору найбільш вигідною форми економічного обороту (комерціалізації) результатів інтелектуальної діяльності. Для вирішення цього завдання необхідно створити нормативно-правове поле, здатне підтримати комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності. Варто також зосередити увагу на різноманітності форм комерціалізації, інтересах і ризиках суб'єктів комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, проводити маркетингові дослідження ринку інтелектуальної власності, максимально достовірно оцінювати ринкову вартість результатів інтелектуальної діяльності, а також розробляти ефективну стратегію впровадження об'єктів інтелектуальної власності на ринок.

Список використаних джерел:

1. Базилевич, В. Д. (2014). *Інтелектуальна власність*. Київ: Знання.
2. *Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій* (Закон України), № 143-V від 14.09.2006.

ВИЗНАЧЕННЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ» ТА «ГУМАНІТАРНА ІНТЕРВЕНЦІЯ»

Ципищук Катерина Володимирівна

студентка 2 курсу 5 групи Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Мохончук Богдан Сергійович

канд. юрид. наук, асистент кафедри конституційного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

У міжнародних відносинах віддавна існує поняття «індивідуальні права», проте офіційного статусу правової норми воно набуло тільки із прийняттям у 1948 році Загальної декларації прав людини. В Україні найпродуктивніша «хвиля» боротьби за захист і закріплення громадянських прав і свобод розпочалась із утворення Української гельсінської групи для продуктивної рецепції Гельсінських принципів. Прикро, що через утиски з боку СРСР, який формально й ініціював створення такої організації, процес демократизації сильно затягнувся, зазнали репресій члени Групи: майже усі заарештовані,

частина, як Василь Стус, Олекса Тихий та інші, – загинули у радянських в'язницях.

Спираючись на усі події, ближчі до сучасності, наприклад, Революцію Гідності, можна впевнено сказати: на жаль, населення незадоволене теперішнім захистом з боку держави, тому й прагне закордонної допомоги. Зокрема «Майдан закордонних справ» стверджує, що забезпечення національних безпеки та інтересів України можливе тільки після забезпечення прав людей, верховенства права, демократії.

У сучасних умовах глобалізації з'явилася значна проблема – для того, щоб відстояти свої інтереси, держави змушені обмежувати права населення, делегуючи частину своїх повноважень таким міжнародним організаціям та інституціям як ООН, Раді Європи, Європейському Союзу, Європейському суду з прав людини тощо, які певною мірою сприяють внутрішньодержавній реалізації прав населення членів таких об'єднань. У зв'язку з цим державі вкрай необхідно створювати такі умови й забезпечувати настільки повний обсяг прав і свобод, щоб останній не був меншим за міжнародні стандарти, про що нині ми впевнено говорити не можемо. Незважаючи на те, що Україна прийняла більшість міжнародних актів, що стосуються прав людини, вони продовжують мати декларативний характер.

Чимало вчених вважають, що права людини займають пріоритетну позицію порівняно зі суверенітетом. Водночас, жодна держава не може втручатися у справи іншої, порушувати її цілісність та безпеку, адже це, знову ж таки, суперечить ознакам суверенітету. Але в дійсності такі обмеження все ж трапляються, на їх основі виникають поняття «гуманітарної інтервенції», і, як його переосмислення, – обов'язок захищати, а також «обмежений суверенітет». Важко однозначно сказати, чи позитивні такі втручання, та все ж на їх прояви звернути увагу потрібно.

У 2005 році ООН підтримала концепцію «обов'язку захищати», за якою у разі неможливості державою захистити населення, ця функція передається міжнародному співтовариству [1]. Концепція ґрунтується на таких принципах:

1. Міжнародне співтовариство повинне діяти як активно у разі потреби, так і пасивно (відмовлятися від дій), залежно від обставин;
2. Держава-учасник повинна захищати усіх, не розділяючи громадян на «чужих» та «своїх»;
3. Можуть вживатися примусові заходи у вигляді санкцій чи застосування сили, якщо попередні дипломатичні обговорення не дають жодного результату або результат недостатній для вирішення проблеми. Такі дії мають бути без вияву намірів здобути політичну владу, анексувати територію;
4. Після збройного втручання обов'язковим залишається відновлення держави.

Дещо незрозумілим продовжує залишатися те, що у міжнародно-правових актах обов'язок захищати ніяк не закріплений, натомість чимало вчених вважають, що така юридична норма знаходиться на стадії формування, а деякі переконані, що вона давно існує у контексті звичаєвого міжнародного права. Поряд із цим, існують дослідники, які стверджують про банальну зміну назви «гуманітарна інтервенція» так би мовити, на нову, більш відповідну сучасним

тенденціям взаємовідносин та державотворення. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на зміст і цього поняття.

У 1999 році вперше запропоновано концепцію «гуманітарної інтервенції» Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном під час виступу на засіданні Генеральної Асамблеї ООН [2]. Друга її назва – «гуманітарна війна», що досить закономірно, адже зміст поняття полягає в застосуванні задля запобігання гуманітарної катастрофи або геноциду місцевого населення військової сили проти суб'єкта-загрози і має такі ознаки:

1. Використання винятково військової, а не будь-якої іншої сили у міжнародних відносинах (економічної, політичної);
2. Це, переважно, збройне вторгнення, учинене однією чи групою держав на територію іншої держави без мандату Ради Безпеки ООН;
3. Здійснюються всупереч волі іншої держави й тільки якщо остання не вчиняє жодних змін для вирішення ситуації або вони недостатні, не запобігає їй;
4. Проводиться задля забезпечення прав і свобод людини, до того ж не залежать від громадянства: усіх захищають однаково, у тому числі проти держави яких і застосовуються дії;
5. Порушення прав мають бути масовими, а не епізодичними чи одиничними.

Гуманітарна інтервенція може здійснюватись у різноманітних формах: миротворчі операції, акції, військові операції тощо, наприклад відомими є інтервенція НАТО у Косово (1999 р.), заходи з метою захисту курдів у Північному Іраці (1991 р.), ЕКОВАС у Ліберію (1991 р.) та інші.

Не можна оминати й військову ситуацію в Україні, пов'язану зі втручанням збройних сил Російської Федерації для підтримки сепаратистських настроїв у Донецькій та Луганській областях. Свої дії представники сусіда-агресора мотивують насамперед утисками російськомовного населення, що, насправді, не відбується в дійсності. Такі дії Російської Федерації не можна вважати гуманітарною інтервенцією, оскільки, відповідно до міжнародного законодавства щодо захисту прав громадян у іншій державі, вони є результатом втілення особистих намірів, порушенням норм міжнародного права та не відповідають передумовам, за яких втручання є легітимним (порушення прав населення або внутрішні конфлікти, що загрожують загальносвітовому миру).

Отже, поняття «державного суверенітету» та «гуманітарної інтервенції» абсолютно не суперечать одне одному, тому що суверенітет – обов'язок держави захищати права свого населення і тільки у разі його недотримання стають законними збройні іноземні втручання з метою забезпечення невиконаних завдань. Кожна держава повинна дотримуватися міжнародних та національних, зокрема, стандартів, щоб унеможливити іноземне втручання та повною мірою вважатися демократичною, правовою, суверенною.

Список використаних джерел:

1. Аннан, К. (1999). *Две концепции суверенитета: выступление на 54-й сессии Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций*. Изъято из <http://www.un.org/russian/basic/sg/interven3>.

2. Блинов, А. (2003). *Национальное государство в условиях глобализации: контуры построение политико-правовой модели формирующегося глобального порядка*. Москва: Макс Пресс

ГЕНЕЗА НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ

Доля Оксана Вікторівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Щербина Євген Миколайович

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Україна

З проголошенням незалежності Україна стала на шлях політичних та економічних перетворень. Зміна відносин власності, приватизація, якісна реформа системи та самого «духу» законодавства потребували ефективніших форм захисту прав та інтересів людини і громадянина, тому українська держава спрямувала свою діяльність на захист прав і свобод людини та громадянина, про що прямо зазначено у ст. 3 Конституції України [1], а саме: «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». За цих умов нотаріат в Україні, разом з іншими правозахисними та правоохоронними інституціями стає інструментом охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина [2].

На сьогоднішній день Україна у процесі інтеграції до світового співтовариства. Першим і найголовнішим кроком вступу України до Європейського Союзу є приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС. Врегулюються та удосконалюються державні інститути, серед них важливе місце посідає інститут нотаріату [3]. Його основними завданнями є забезпечення безспірності цивільної юрисдикції, захист прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб, а також запобігання правопорушенням. Державне регулювання нотаріальної діяльності триває нині у нашій державі. Особливої актуальності набуває аналіз процесу його формування у правовій науці та законодавстві, загальні принципи, тенденції руху та розвитку правового інституту).

За своєю природою та застосуванням нотаріат не є суто національним інститутом: нотаріальна діяльність зародилася ще у Стародавньому Римі.

Щодо новітнього етапу розвитку нотаріату в Україні, то його слід розкривати з моменту проголошення незалежності Української держави, що обумовило потребу держави в утворенні міцної та стабільної системи захисту прав та законних інтересів своїх громадян. Взагалі, сучасне нормативне визначення нотаріату міститься в ст. 1 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 року, де встановлено, що нотаріат України – це система органів та посадових осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчинять інші нотаріальні дії, передбачені законом з метою надання їм юридичної вірогідності [4].

Нині, у 2019 році, коли Україна на конституційному рівні проголосила свою євроінтеграцію з новою силою актуалізувалися питання приведення законодавства до вимог і стандартів ЄС, в тому числі в сфері функціонування принципів латинського нотаріату. Українська держава на сучасному етапі перебуває у стані реформування політичних, економічних та правових відносин. У зв'язку з цим українська влада повинна ретельно розробити та забезпечити напрям якісного суспільного розвитку держави. Одним з напрямів формування правового громадянського суспільства у сучасній Україні має стати впровадження системи латинського або «вільного» нотаріату. Слід зазначити, що говорити про запровадження цієї системи в вітчизняних реаліях почали ще на початку 1990-х років.

Українська правова держава формується, розвивається, зміцнюється та вдосконалюється завдяки діяльності нотаріату [5]. Український нотаріат ще на етапі розвитку та реформування, тому що це постійний і невпинний процес самовдосконалення. Цей нотаріат розвивається та перетворюється в напрямку до професійності, стабільності та фінансової незалежності. Нотаріат, як складова правової системи, повинен відображати всі реальні процеси, що відбуваються в суспільстві, тобто, залишаючись незмінною за своїм визначальним призначенням, нотаріальна діяльність може змінювати та розширяти свої функції, відповідаючи вимогам та потребам сучасної громадськості.

Сутність нотаріальної діяльності, її завдання свідчать про публічно-правову природу нотаріату як органу безспірної цивільної юрисдикції. При вчиненні нотаріальних дій і державні, і приватні нотаріуси рівною мірою реалізують усі функції нотаріальної діяльності: забезпечення безспірності та доказової сили документів, законності вчинюваних актів, сприяння фізичним та юридичним особам у здійсненні їхніх прав та законних інтересів [6].

Приватно практикуючий нотаріус володіє унікальним дуалістичним статусом, який обумовлює необхідність віднесення його до посадових осіб незалежно від того, що він не перебуває на державній службі і не включений до штату державного апарату. Ця винятковість його правового становища проявляється в тому, що він виконує функції державної влади в порядку здійснення покладених на нього державою спеціальних повноважень. Отже, приватно практикуючий нотаріус є водночас посадовою особою, наділеною державною владою, і спеціалістом вільної юридичної професії. Саме так вирішено це питання у країнах, де традиційно діє вільний нотаріат (Франція, Італія, Німеччина тощо) [7].

Дискусійним і досі належно не врегульованим залишається питання щодо обмеження кількості посад нотаріусів в межах одного нотаріального округу (т. зв. квотування посад нотаріусів). У чинному Законі «Про нотаріат» це питання замовчується. Але безпосередньо в законі має бути визначено, що гранична чисельність нотаріусів у кожному нотаріальному окрузі обмежується. Більше того, підставою для відмови у реєстрації приватної нотаріальної діяльності слід визнавати відсутність вакантної посади у тому чи іншому окрузі.

Відсутність законодавчого обмеження кількості посад нотаріусів в межах нотаріального округу не відповідає основним засадам та принципам діяльності нотаріату. За таких умов нотаріуси змушені будуть конкурувати між собою, що неприпустимо, оскільки нотаріальна діяльність не є підприємницькою. Виникнення конкуренції для нотаріальної діяльності - вкрай негативна річ, оскільки це може потягти за собою вчинення нотаріальних дій з порушенням вимог закону.

Проблемними і такими, що потребують досконалого вноормування, є питання оплати вчинюваних нотаріальних дій. Вважаємо за необхідне законодавчо визначати і закріплювати і мінімальний, і максимальний розміри такої оплати. Адже, по-перше, нотаріат - орган, що захищає права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, і має бути доступним для осіб, що потребують такої правової допомоги. Гарантією доступності нотаріату, зокрема, має бути механізм встановлення розмірів плати. Крім того, можливість визначати розмір оплати вчинюваних нотаріальних дій надає нотаріату комерційного характеру та може призвести до конкуренції між нотаріусами, що, як уже зазначалось, неприпустимо [8].

Привертають увагу також проблемні аспекти регулювання контролю за нотаріальною діяльністю. Залежно від предмета, контроль за діяльністю нотаріусів поділяється на два види: контроль за здійсненням нотаріальної діяльності (або за законністю вчинюваних нотаріусами нотаріальних дій); контроль за виконанням нотаріусами професійних обов'язків (або за організацією нотаріальної діяльності). Такий розподіл закріплений у чинному Законі: судовий контроль (ст. 50 Закону) та адміністративний контроль (ст. ст. 18, 33 Закону) [4].

Тобто, нотаріальна діяльність передбачає досить велике коло юридичних дій у рамках нотаріального провадження з приводу розгляду і вирішення конкретної нотаріальної справи. З цієї точки зору нотаріальне законодавство мало б не просто ретельно врегульовувати загальні та спеціальні правила вчинення нотаріальних дій, тобто процедурні аспекти, а й унормувати такі підстави для скасування нотаріального акту, як його незаконність та необґрунтованість. Це було б на користь і нотаріусам, які мали б гарантії того, що в їх діях, які вчинені з дотриманням процедурних правил, не буде виявлено в подальшому порушення закону, і заінтересованим особам, які отримували б сталий нотаріальний акт, зміст якого надалі не міг бути оспорений показаннями свідків [4].

Все викладене свідчить про необхідність суттєвого вдосконалення правового регулювання не тільки організаційних питань нотаріальної діяльності, а й нотаріально-процесуальних правовідносин. Уявляється, що з

цієї точки зору доцільним було б прийняття не нового Закону «Про нотаріат», а двох законодавчих актів: Закону «Про організацію нотаріату» та Нотаріального процесуального кодексу, який відбивав би процесуальну природу нотаріальної діяльності, регулював процедуру вчинення нотаріальних дій та забезпечував гарантії функціонування нотаріату.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, № 30. (1996). Вилучено із <http://www.rada.gov.ua>.
2. Білько, К. Ю. (2015). *Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності нотаріату в Україні* (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук). Київ, Україна.
3. Степаненко, В. (2014). Проблеми розвитку українського нотаріату в контексті європейської інтеграції та гармонізації права. *Юридична Україна*, (12), 41-46.
4. *Про нотаріат* (Закон України), № 3425-XII. (1993). Вилучено із <http://www.rada.gov.ua>.
5. Чижмар, К. І. (2014). Нотаріат як інститут попереджувального правосуддя. *Право і суспільство*, 6.1(2), 76-83.
6. Комаров, В. (2012). Український нотаріат: перспективи розвитку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*, (5), 153-161.
7. Кондратенко, В. (2017). Адміністративно-правове регулювання діяльності нотаріату в зарубіжних країнах. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка*, (1), 101-105.
8. Нелін, О. І. (2017). Прогалини законодавчої регламентації визначення мети і завдання нотаріату України. *Юридична Україна*, (5-6), 111-115.
9. Діденко, Л. В. (2016). Окремі аспекти розвитку, удосконалення та реформування українського нотаріату. *Молодий вчений*, (3), 467-470.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МИТНІЙ СФЕРІ ЯК КРОК ДО ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Дудченко Владислав Валерійович

аспірант кафедри міжнародного, європейського права
та цивільно-правових дисциплін
Сумський державний університет, Україна

Запровадження інформаційних технологій у митній сфері це насамперед удосконалення митних практик, що у свою чергу призводить до скорочення термінів проведення митного контролю та мінімізації адміністративного втручання в процеси здійснення імпортно-експортних операцій.

Дієвим кроком у цьому напрямку стало запровадження єдиного механізму електронного декларування та митного контролю за переміщенням товарів через митний кордон, а в 2018 році внесення змін до МК України статей щодо запровадження єдиного державного інформаційного веб-порталу "Єдине вікно для міжнародної торгівлі".

Гармонізація відомостей, що надаються через єдиний державний інформаційний веб-портал "Єдине вікно для міжнародної торгівлі",

здійснюється з метою уникнення необхідності неодноразового надання декларантом, його представником та іншою заінтересованою особою одних і тих самих відомостей різним державним органам, установам та організаціям, уповноваженим на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України [1].

Перші кроки переходу до електронної системи в митній сфері були прийняті ще в 90-х роках. Наприклад, у Маврикії з метою забезпечення поступового переходу від паперових методів до більш ефективних електронних методів ведення справ з митними органами, у 1994 році було запроваджено систему "ТрейдНет", упровадження якої проходило у п'ять етапів.

Згідно з оцінками, використання цієї системи митні служби змогли зменшити середній час митного оформлення товарів приблизно з 4 годин до 15 хвилин для неспірних декларацій, при цьому орієнтовний розмір економії коштів становив близько 1% ВВП [2].

У липні 2005 року Європейською Економічною Комісією ООС була надана Рекомендація № 33 Рекомендація та керівні принципи щодо створення механізму «єдиного вікна».

Центр Організації Об'єднаних Націй щодо спрощення процедур торгівлі та електронним діловим операціям (СЕФАКТ ООН), наголосив, що створення механізму «єдиного вікна» дозволить узгодити і спростити обмін інформацією між державними органами і торговельними організаціями, та принесе реальні вигоди як урядам, так і торговим колам. Цим документом урядам і організаціям було рекомендовано: а) активно розглянути можливість впровадження в їх країні механізму "єдиного вікна" б) приступити до створення механізму "єдиного вікна" на національному рівні в рамках співпраці з іншими відповідними державними органами і діловими колами; в) в повній мірі враховувати керівні принципи, що додаються до цієї Рекомендації, в процесі створення свого механізму "єдиного вікна" [2]. У подальшому це питання розглядалося у грудні 2010 року «Вироблення правової основи системи «єдиного вікна» в міжнародній торгівлі. Рекомендація № 35» та у лютому 2011 року Рекомендація № 34 Спрощення та стандартизація даних для міжнародної торгівлі.

У жовтні 2014 році Главами митних адміністрацій країн членів ЄС та Європейською Комісією прийнято Венеціанську Декларацію, де було запропоновано підготувати план дій щодо поступового запуску системи «єдине вікно» на митниці та забезпечити правову основу для її розвитку.

У 2016 році з прийняттям Митного Кодексу Європейського Союзу (Union Customs Code/UCC) запровадження «безпаперової системи» на митниці стало більш масштабним. Митний Кодекс ЄС направлений на оптимізацію та спрощення як митного законодавства так і відповідних митних процедур. В одному з пунктів цього документу передбачене завершення переходу на повністю електронне митне середовище.

Після виконання внутрішньодержавних ратифікаційних процедур 2/3 членів СОТ (World Trade Organization) 22 лютого 2017 року набрала чинності Угода «Про спрощення процедур торгівлі» [3].

Пункт 4 статті 10 вищезазначеного документу передбачає:

- члени докладають зусиль для створення або підтримки єдиного вікна, що надає торговцям можливість подавати задіяним органам або відомствам документацію та/або дані, необхідні для імпортування, експортування або транзиту товарів, через єдиний пункт пропуску. Після проведення задіяними органами або відомствами перевірки документації та/або даних, результати повідомляються заявникам через єдине вікно у встановлений строк;

- у випадках, коли необхідна документація та/або дані вже були отримані через єдине вікно, задіяні органи або відомства не можуть запитувати ту ж саму документацію та/або дані, за винятком невідкладних обставин та інших обмежених винятків, які підлягають оприлюдненню;

- члени повідомляють Комітет про деталі роботи єдиного вікна.

Звичайно, що запровадження такого проекту це довготривалий, складний та дорогий процес, який не застрахований від невдач.

В Україні «єдине вікно» запрацювало з 1 серпня 2016 року, а обов'язкове використання підприємствами та державними органами інформаційної системи «єдине вікно» планувалося з 01.02.2018. Проте за час роботи було виявлено ряд значних недоліків, на усунення яких потрібен час.

Безсумнівно, використання інформаційних технологій це значний внесок у захист інформації, також це сприяє мобілізації доходів і прискоренню процесів митного оформлення. Кожне митне управління має докладати зусилля щодо впровадження відповідних передових технологій, що підходить у даних обставинах. Запровадження ІТ має стати однією з пріоритетних напрямків трансформації митної служби. При цьому будь-яка стратегія повинна бути прагматичною, реалістичною, і пристосованої до потреб держави і митної служби, а також до здатності співробітників митниці оптимально використовувати надані можливості.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Митного Кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму "єдиного вікна" та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України (Закон України) № 2530-VIII. (2018). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2530-19/2530-18>.
2. Европейская Экономическая Комиссия Центр по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (2005). *Рекомендация и руководящие принципы по созданию механизма «единого окна»*. Рекомендация № 33.ООН Женева.
3. *Угода про спрощення процедур торгівлі* (2015). Офіційний вісник України, (94), 47.

ЗАХИСТ ВІД МОБІНГУ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Орхова Юлія Владиславівна

студентка групи ПІ-35

*Полтавський юридичний інститут Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, Україна*

Науковий керівник: Грекова Марина Миколаївна

кандидат юридичних наук

*Полтавський юридичний інститут Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, Україна*

Незважаючи на те, що проблема мобінгу в трудових відносинах набуває все більшого поширення, на мою думку, їй, на жаль, приділяється мало уваги, хоча за статистикою кожний другий працівник стикається з приниженням майже кожного дня.

У трудовому законодавстві деяких європейських держав, таких як Польща, Франція, Швеція, Італія та ін., поняття «мобінг» знайшло своє закріплення, в деяких розглядається як прояв дискримінації або як прояв психологічного насилля.

Головною з причин, яка зумовлює наявність проблеми мобінгу у трудових колективах, є недостатнє та нечітке правове регулювання цього питання, а також відсутність юридичної відповідальності.

Вивченням цієї проблеми займалися такі сучасні науковці, як: А. Колот, О. Качмар, О. Сердюк, Л. Гаращенко, О. Трюхан, Н. Мицкевич, В. Толстоног та ін. У їх працях увага приділялася переважно причинам мобінгу та досвіду зарубіжних країн щодо особливостей застосування норм у боротьбі з психологічним тиском. Але не було висунуто конкретних дій та поправок саме до українського законодавства з метою запобігання та безпосередньої боротьби з мобінгом [1].

Найчастіше у колективі мобінг проявляється у бойкоті та демонстративному ігноруванні жертви – таким чином колектив показує, що цей працівник небажаний в команді і робить його соціально ізольованим від колективу. Цей факт підтверджує і статистика, де 46 % опитаних стверджували, що через ізоляцію та навмисне небажання спілкуватися найчастіше проявлявся щодо них психологічний тиск. Також мобінг може виражатися в постійній і часто необґрунтованій критиці, поширенні чуток або пліток, що підриває професійну компетентність і репутацію, про що свідчать відповіді 32 % опитаних. Наступним проявом мобінгу можуть бути насмішки, висміювання, зверхність у спілкуванні, агресивні випадки в сторону окремого працівника, постійні причіпки та провокації [2].

Сьогодні в більшості зарубіжних країн знають, що таке мобінг, і вже запроваджено інструменти законодавчого регулювання протидії цьому явищу. У трудовому праві зарубіжних країн ця проблема вирішується в контексті забезпечення права на справедливі та безпечні умови праці, недопущення приниження честі та гідності кожного працівника [3].

Розглядаючи окремі країни-члени ЄС, можна зробити висновок, що в більшості держав існують механізми та навіть інститути щодо запобігання та боротьби із психологічним тиском на робочих місцях.

Наприклад, французький уряд видав у 2002 р. спеціальний Закон в якому передбачався захист працівників від морального переслідування на роботі. І до трудового законодавства Франції було внесено доповнення щодо способів захисту права на гідність працівника під час трудової діяльності. Згідно зі ст. 1152-1 Трудового кодексу Франції «жоден працівник не повинен страждати через численні випадки психологічного тиску проти нього, які спрямовані на погіршення умов праці та можуть порушувати його права і гідність, негативно впливати на його фізичне та психічне здоров'я або перешкоджати йому у професійному майбутньому». Цим кодексом також передбачено санкції щодо моберів – позбавлення волі (до одного року) і/або грошовий штраф в розмірі 3750 євро [4].

У ст. 94 Кодексу праці Польщі поняття «мобінг» визначене як «діяльність або поведінка щодо працівника або скерована проти працівника, що полягає в наполегливому та довготривалому переслідуванні або залякуванні працівника з метою формування в нього заниженої самооцінки професійної належності, приниження або висміювання, його ізолювання або виживання із колективу» [5].

Порівняно з іншими країнами, в Італії відмінною особливістю підходу до захисту працівника від мобінгу є те, що у таких справах працівник сам повинен довести факти, що свідчать про домагання, шкоду здоров'ю, на відміну від інших країн, де мобер на оборот має виправдовувати себе та свої дії. Також у 1996 році в Італії була утворена асоціація для боротьби з мобінгом [3].

Так, і в Україні, не закріплено чітких механізмів регулювання цього явища і законодавство потребує змін та реформування, зокрема, закріпити це поняття на законодавчому рівні та встановити відповідальність за таку дискримінацію пропонують у проекті Закону від 1.03.2019 № 10118 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу», яким передбачається відповідальність за цькування на роботі [5].

Цим законопроектом пропонується внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу законів про працю України і до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та «Про колективні договори і угоди», визначивши поняття «мобінг», а також передбачити адміністративну відповідальність за систематичне застосування різних форм мобінгу до працівника.

Тому слід внести такі доповнення, які б повною мірою захищали працівників:

По-перше, закріпити у проекті Трудового кодексу України поняття мобінгу як «колективного психологічного терору, цькування будь-кого із працівників з боку його колег, підлеглих чи керівництва, шляхом поширення чуток, соціальної ізоляції чи особливого приниження, з метою змусити звільнитися з роботи, та встановити матеріальну відповідальність за вчинення таких дій.

По-друге, створити спеціальні комісії, які будуть боротися з його проявами і залучати профспілкові органи та представників трудового колективу.

По-третє, роботодавцям слід постійно демонструвати підлеглим чітку позицію щодо недопустимості проявів мобінгу на робочому місці, тому що, у зв'язку з цим, будуть застосовані відповідні санкції.

По-четверте, проведення спеціальних тренінгів, запровадження на телебаченні соціальної реклами, що зменшувало б замовчування про випадки мобінгових дій.

Таким чином, зважаючи на міжнародне законодавство, наведену статистику та закордонний досвід, національне трудове законодавство потребує змін та реформування в контексті врегулювання проблеми мобінгу в трудових відносинах. На сьогодні в Україні немає механізму захисту працівників (оскільки саме вони найбільше страждають від мобінгу) від психологічного насильства в колективі. Тому, вважаю, що потрібно внести такі доповнення до правової бази, які б захищали працівників.

Список використаних джерел:

1. Трюхан, О. А. (2017). Захист працівників від мобінгу на робочому місці: теоретико-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, (4).
2. *Мобінг: поняття, види, причини, наслідки, профілактика, як боротися*. Вилучено з <http://mykniga.com.ua/biograph/mobingponyattya-vidi-prichini-naslidki-profilaktika-yak-borotysya.html>.
3. Гаращенко, Л. П. (2016). Правове регулювання заборони мобінгу в законодавстві зарубіжних країн. *Юридичний вісник*, 3(40).
4. Лагутіна, І. В. (2011). Мобінг на робочому місці: правовий аспект. *Актуальні проблеми держави і права*, (57).
5. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу* (Проект Закону), № 10118 від 1.03.2019.

КЛЮЧОВІ ІНСТИТУЦІЙНІ ФАКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Даниленко Валерій Володимирович

канд. екон. наук, ст. викладач кафедри агрологістики

та управління ланцюгами постачань

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Україна

На нинішній день більше 100 країн світу або вимагають, або дозволяють використовувати Міжнародні стандарти фінансової звітності (або проводять конвергенцію національних принципів бухгалтерського обліку до МСФЗ (IFRS)). Виникла в минулому сторіччі тенденція інтенсивних процесів глобалізації та посилення значення транскордонних транзакцій вимагали розробки однорідного та загальновизнаного набору стандартів бухгалтерського обліку [1]. Починаючи з середини дев'яностих років таким набором стали Міжнародні

стандарти бухгалтерського обліку (IAS), які з початку XXI ст. почали розширюватись Міжнародними стандартами фінансової звітності. Тим не менш, головним переломним фактором у процесі поширення МСФЗ у всьому світі стало затвердження у 2002 р. Регламенту Європарламенту № 1606/2002, який вимагав від усіх організацій з зазначеними ознаками використовувати «стандарти» під час складання своєї консолідованої фінансової звітності починаючи з 2005 року.

Вперше в світовій практиці настільки велика та розвинута економічна сфера офіційно визнала МСФЗ єдиною можливою системою звітування для надання фінансовим ринкам якісних та однорідних даних. В результаті переважно ефективного впровадження кількість суб'єктів господарювання в ЄС і поза його межами, які використовують МСФЗ для подання своєї звітної інформації, постійно зростає з 2005 року. І хоча всі без виключення держави-члени ЄС зобов'язані вимагати дотримання МСФЗ для подання консолідованих звітів публічних акціонерних товариств та так званих організацій, що представляють публічний інтерес, регламенти стосовно індивідуальних звітів та звітів підприємств закритого типу, є досить різними по всій території Європейського Союзу.

Очевидно, первинний вплив на вибір методики впровадження «стандартів» справляють традиції бухгалтерського обліку окремо взятої держави-члена. МСФЗ – це «орієнтовані на інвесторів» стандарти, які базуються на практичних рекомендаціях, аналогічних принципам англосаксонської системи обліку. Як наслідок, англомовні країни прийняли рішення дозволити суб'єктам господарювання, які не потрапляють до списку МСФЗ-зобов'язаних, обирати між МСФЗ та національними Загальноприйнятими принципами бухгалтерського обліку (GAAP), оскільки різниця між двома регуляторними системами відносно невелика. Країни із системами бухгалтерського обліку, «орієнтованими на захист кредиторів», були обережнішими, частіше захищаючи ідею застосування місцевих «принципів» принаймні для певних категорій організацій. Більше того, існування непристосованих національних принципів та необхідність покращення якості фінансових даних підштовхнули багато колишніх комуністичних країн (Болгарію, Чехію, Естонію, Латвію та Литву) прийняти МСФЗ також для індивідуальних звітів публічних акціонерних товариств. Схожі фактори призвели до особливо широкого опанування міжнародних стандартів Кіпром та Мальтою (необхідні для консолідованих та індивідуальних звітів МСФЗ-зобов'язаних).

Важливим слід вважати той факт, що тісний зв'язок між податковою та фінансовою звітністю часто представляє собою обмеження для повного прийняття МСФЗ. Міжнародні стандарти мають ряд недоліків, якщо їх використовують у фіскальних цілях [2], і, отже, країни, які мають більш міцний зв'язок між податковою та фінансовою звітністю, як правило, вважають за краще обмежити прийняття МСФЗ до виключно консолідованої звітності. З іншого боку, країни, в яких податкова звітність історично менше покладається на інформацію фінансової звітності, як правило, вибирають більш масштабну імплементацію Положення №1606/2002. Насправді, використання національних положень все ще превалює для індивідуальних звітів у Франції,

Німеччині та Іспанії, в той же час законодавство США дозволяє, як було зазначено раніше, використання МСФЗ для індивідуальних звітів як котируваних, так і некотируваних компаній. Італія представляє виняток – незважаючи на систему податкової звітності, яка сильно покладається на правила бухгалтерського обліку, МСФЗ вимагається для індивідуальних звітів компаній, які котируються, і певною мірою дозволено також для консолідованих та індивідуальних звітів компаній, що не потрапляють до списку зобов'язаних. Можливо, бажання продемонструвати більш високий ступінь надійності стосовно даних фінансового обліку підштовхнуло законодавців до широкої адаптації до МСФЗ.

Список використаних джерел:

1. Ларіна, Т. Ф. & Даниленко, В. В. (2018). Економіка України кризь призму інституційної теорії світового розвитку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*, (4), 69–75.
2. Даниленко, В. В. (2016). Детермінанти та пріоритети моніторингу конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, (1), 78-83.

КОНЦЕПЦІЯ «М'ЯКОГО ПРАВА»: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Гердова Кристина Олександрівна

студентка 4-го курсу

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Вєдькал Валентина Андріївна

канд. іст. наук, доцент

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

На сьогоднішній день спостерігається активний розвиток міжнародної системи та міжнародних правовідносин, який викликаний сучасними інтеграційними та глобалізаційними процесами. З огляду на те, що сучасна система міжнародного права все частіше демонструє неспроможність швидко та ефективно задовольняти потреби міжнародного співтовариства, виникає необхідність створення нових форматів правових механізмів та інструментів. Саме до таких механізмів можна віднести «м'яке право».

Дослідженню концепції «м'якого права» в цілому, а також ефективності та доцільності її застосування присвячені праці таких науковців, як Нігреєва О. О., Грималюк П. О., Мінченко О. В., Гасмен Е. Т. та інших.

Взагалі термін «м'яке право» був введений у номенклатуру міжнародного права ще в 70-і роки ХХ століття. Проаналізувавши погляди різних науковців щодо визначення «м'якого права», можна виділити три основні концепції. Нігреєва О. О. у своїй праці притримується думки, що даний термін використовується для позначення двох різних явищ: по-перше, це такі норми,

які на відміну від «твердого права» не породжують чітких прав і обов'язків, а дають лише загальну установку, якій тим не менш суб'єкти зобов'язані слідувати; по-друге, це норми, що містяться в неправових актах, в резолюціях міжнародних органів та організацій, у спільних заявах, комюніке.

Друга концепція «м'якого права» є більш узагальненою і визначає поняття «м'якого права» як сукупність всіх норм необов'язкового характеру, таких як резолюції та рекомендації міжнародних організацій, декларації, «фінальні документи», що публікуються після завершення міжнародних конференцій тощо.

Третя концепція «м'якого права» характеризує сукупність норм, в яких відсутні ті чи інші ознаки норм так званого «твердого» права. Прихильниками цієї теорії є західна та американська доктрини міжнародного права, а саме Дж. Бургес, Д. Трубек та Кім Док Чжу [1].

На сучасному етапі серед науковців існує дві діаметрально протилежні думки щодо застосування норм «м'якого права». Захисники даного феномену стверджують, що такі акти мають значні переваги порівняно з іншими, а саме:

- 1) домовленості по актах «м'якого права» приймаються швидше, оскільки вони фактично є юридично необов'язковими;
- 2) допомагають вирішувати завдання, які потребують прямої координації і які можливо розв'язати за допомогою мінімального втручання;
- 3) акти «м'якого права» є досить гнучкими, оскільки їх можна легше змінити, доповнити чи скасувати;
- 4) за рахунок швидшої процедури прийняття акти «м'якого права» краще справляються з різноманітністю питань, щодо яких вони приймаються;
- 5) перехід від жорсткого права до м'якого законодавства полегшує державам відмову від наявних правил або тлумачень правил і стимулює еволюцію норм «м'якого права», що може бути більш ефективним, ніж формальні переговори [2].

Проте деякі вчені виступають проти застосування норм «м'якого права», посилаючись на наявність наступних недоліків:

- «м'яке право» не має чіткості і ясності, необхідних для забезпечення передбачуваності й надійної основи майбутніх дій;
- «м'яке право» – механізм, який використовується, щоб викликати деякі наслідки, але він не містить нормальних систем звітності;
- використання бізнесом засобів «м'якого права» надає можливість відкласти або запобігти законодавчому втручанням в певні відносини;
- неофіційні й позасудові способи вирішення споживчих спорів уповільнюють темпи розвитку законодавства, так як вони не впливають на функціонування звичайних судів;
- сутність «м'якої» норми така, що вона не підлягає примусовому виконанню, тому офіційно залучити порушника до відповідальності або відшкодувати завдані збитки тут не видається можливим;
- у деяких випадках мова йде про нав'язування та фактично змушування виконувати юридично необов'язкові норми актів «м'якого права». Прикладом є ситуація, яка наразі існує в Європейському Союзі. Лісабонська угода містить

статтю, яка дозволяє приймати різного роду рекомендації, резолюції і стандарти. Цим користується європейська бюрократія, яка нав'язує свої стандарти навіть у тих сферах, які є зоною відповідальності держав ЄС. І якщо ці стандарти не виконуються, держави-члени зобов'язані пояснити, з якої причини це відбувається [3].

Ми поділяємо думку Нігреєвої О. О., яка стверджує, що «м'яке право» дійсно може розглядатися як альтернатива власне правовому регулюванню міжнародних відносин, яке зараз переживає кризу. Здається більш виправданим врегулювання відносин хоча б за допомогою інструментарію «м'якого права», ніж даремне намагання примусити держави підписати юридично обов'язковий міжнародний договір. Окрім виключно практичного результату отримання певної моделі поведінки, «м'які» норми відіграють також певну функцію у процесі міжнародної правотворчості [1].

Отже, наразі можна зазначити, що «м'яке право» є доволі складним для розуміння явищем, враховуючи неоднозначність визначення цього поняття та які саме норми до нього належать. Незважаючи на недоліки застосування норм «м'якого права», вони відіграють важливу роль у врегулюванні міжнародних конфліктів, в усуненні прогалин у законодавстві, а також сприяють розвитку довірчих відносин між суб'єктами міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Нігреєва, О. О. (2018). «М'яке право» у міжнародній системі: до питання про зміст та функції. *Правова держава*, (31), 147-153.
2. Мінченко, О. В. (2018). М'яке право як формалізований мовленнєвий акт. *Науковий вісник публічного та приватного права*, (31), 24-27.
3. Грималюк, П. О. (2015). Недоліки використання актів «м'якого права» ("soft law") у праві Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник*, 2(8), 8-10.

КОНЦЕПЦІЯ «ПРЯМОГО ЕФЕКТУ» В СИСТЕМІ ПРАВА СОТ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СУДОВИЙ ЗАХИСТ

Рашевська Катерина Євгеніївна

магістр Інституту міжнародних відносин

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Незважаючи на стійку тенденцію до розширення участі приватних акторів в міжнародних ад'юдикаційних процедурах, на сьогодні існує кілька причин, що унеможливають безпосереднє звернення індивіда в одну із найбільш ефективних у світі систем врегулювання спорів СОТ, серед яких:

1) небажання більшості членів організації позбавити останню міжурядового характеру;

2) прагнення зберегти державну монополію у вирішенні як питання про порушення справи перед Органом з вирішення спорів, так і питання щодо суті скарги;

3) необхідність належної структури та ресурсів.

Проблема відсутності прямої дії норм права СОТ також негативно впливає на становище приватних акторів, оскільки позбавляє їх права посилатися на доповіді груп експертів чи Апеляційного органу у своїй позовній заяві щодо відшкодування збитків у національних судах держави, яка програла процес у ОВС. На сьогодні суди усіх членів СОТ визнають "доцільність" таких доповідей, але заперечують можливість посилатися на них, що позбавляє представників бізнесу права отримати відшкодування, навіть в обставинах, коли їхній внесок у позитивний результат розгляду справи в СОТ був вирішальним (*лобіювання початку процедури, фінансування експертів, адвокатів чи радників, скорочення термінів розгляду тощо*). Наводячи приклади, найчастіше згадують невиконання рішень у справах ЕС – Hormones або US – Tax Treatment for "Foreign Sales Corporations" [1].

Не дивлячись на прецедентний характер рішення Суду ЄС у справі International Fruit Company v Produktschap voor Siergewassen, відповідно до якого «правила ГАТТ не є безумовними і [...] зобов'язання визнавати їх такими нормами міжнародного права, які безпосередньо застосовуються у вітчизняних правових системах договірних сторін, не може базуватися на дусі, загальній схемі або умовах ГАТТ», на сьогодні ЄС адаптував найбільш гнучкий підхід щодо прямого ефекту норм права СОТ. Існує два винятки з загального правила щодо відмови у посиланні:

- якщо акт Союзу виражає його намір виконати певне зобов'язання за правом СОТ ("Nakajima exception"),

- якщо відповідний акт Союзу містить посилання на конкретні положення договорів системи СОТ ("Fediol exception").

За наявності даних передумов, суд переглядає відповідність акту Союзу чи іншого заходу щодо договору системи СОТ, про який в них йдеться. Однак, національні суди держав-членів, оскільки подібне зобов'язання не покладене на них Регламентом, не вдаються до даної практики [2]. Більше того, у справі Chiquita, Суд ЄС постановив, що "ОВС не встановлює механізм судового вирішення міжнародного спору шляхом прийняття рішень із обов'язковою силою, яку мають рішення національних судів держав-членів». Подібні міркування були відображені і в рішеннях у справах Biret International SA v. Council of the European Union та Léon Van Parys NVv. Belgisch Interventieen Restitutiebureau (BIRB) [3].

У свою чергу, США розвивають дуалістичний підхід до зобов'язань за правом СОТ, відповідно до якого жодна приватна особа не може посилатися на них при обґрунтуванні свого позову. При цьому Президент та Конгрес в силу їхніх повноважень повинні забезпечити відповідність внутрішнього права правилам торгівлі, передбачених організацією. Хоча США заявили, що доповіді груп експертів або Апеляційного органу не мають обов'язкової сили згідно із законодавством і не є виразом їхньої зовнішньої або торговельної політики, американські суди можуть застосовувати доповіді опосередковано, при тлумаченні. Наприклад, у справі *Allegheny Ludlum Corp vs. U.S.* щодо компенсації збитків, суд посилався на доктрину «Charming Betsy» під час розгляду наслідків рішення ОВС. Суд повинен був визначити методологію, яку

застосовує Міністерство торгівлі, щоб розрахувати компенсаційне мито, яке застосовуватиметься до субсидованої компанії. Для того, щоб відповідати рекомендаціям ОВС, Міністерство торгівлі змінило методику обчислення компенсаційного мита та прийняло нове рішення, хоча воно застосовувалося лише до майбутніх розслідувань [4].

Підхід США доводить, що надання приватним акторам права на відшкодування завданих збитків не означає визнання прямого ефекту норм права СОТ, і, скоріше, є питанням визнання рішень, прийнятих через систему СОТ. При цьому остання лише виграє як з точки зору легітимності, так і з точки зору ефективності завдяки визнанню звітів ОВС судами держав-членів. Наявність подібного механізму захисту інтересів приватних осіб стала би адекватним стимулом для країн-членів дотримуватися своїх зобов'язань за правилами СОТ, не позбавляючи їх дискреції, якою вони користуються в процесі імплементації звітів (привести захід у відповідність нормам або погодитися на тимчасові заходи, такі як компенсація чи призупинення торговельних поступок), про що стверджували у своїх працях Ян Тумлір та Петер Мозер. До того ж, це дозволить забезпечити індивідам право на ефективний судовий захист, що є одним із фундаментальних громадянських прав.

Однак, на сьогодні позиція ОВС з даного питання залишається консервативною. Вона закріплена у п.7.72 рішення Групи експертів у справі «США – Секції 301-310 Закону США про торгівлю 1974 року»: «Чи існують обставини, коли зобов'язання в будь-якій з угод СОТ, адресовані членам, створювали б права для осіб, які повинні захищати національні суди, залишається відкритим питанням, зокрема, стосовно зобов'язань після вичерпання процедур ОВС у конкретному спорі» [1].

Список використаних джерел:

1. Alemanno, A. (2004). Private Parties and WTO Dispute Settlement System: Who Bears the Costs of Non-Compliance and Why Private Parties Should Not Bear Them. *SSRN Electronic Journal*. DOI: 10.2139/ssrn.1007188.
2. Fabri, H. R. (2014). Is There a Case - Legally and Politically - for Direct Effect of WTO Obligations? *European Journal of International Law*, 25(1), DOI: 10.1093/ejil/chu014.
3. *The World Trade Organization Law, Practice, and Policy*. (2019, March 29). Retrieved from <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/9780199571857.001.0001/law-9780199571857>.
4. Soeparna, I. (2016). The Polemic Of Giving Direct Effect Of Wto Law And Dsb Decision To Domestic Law For Individual'S Judicial Protection. *Mimbar Hukum - Fakultas Hukum Universitas Gadjah Mada*, 27(3), 517.

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Кривульський Данило Сергійович

здобувач вищої освіти

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Лахова О. В.

канд. юрид. наук, доцент

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

26 лютого 2019 року в українському правовому полі відбулася резонансна подія – визнання Конституційним судом неконституційною статті 368-2 Кримінального кодексу України, якою передбачалося покарання за незаконне збагачення. Аналізуючи зміст даної норми, можна побачити досить суворе покарання для спеціального суб'єкта злочину – службової особи у разі неможливості ним пояснити джерело походження своїх активів, сума яких перевищує тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1]. Враховуючи застосування у кримінальному праві в розрахунках не власне неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а податкової соціальної пільги, яка у 2019 році складає 960, 50 грн., можна підрахувати, що для притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 368-2 службова особа повинна була мати активів незрозумілого походження на суму не менше 960 500 грн.

Розглядаючи те, як вирішувалося питання неконституційності даної статті у Конституційному суді України, можна побачити деякі явно дивні моменти у ході даної процедури. Юрист Олексій Бойко зазначає: «Ухвалюючи своє рішення, КС вийшов за рамки конституційного подання, а його висновки є досить сумнівними.

По-перше, КС виходив з того, що формулювання статті 368-2 КК України "незаконне збагачення" не відповідає вимозі юридичної визначеності (ч.1 ст.8 Конституції) і, по-друге, порушує принцип презумпції невинуватості (ст. 62 Конституції).

Третьою підставою для рішення КС було порушення приписів ст. 63 Конституції щодо недопустимості притягнення особи до відповідальності за відмову свідчити проти себе та своїх близьких осіб» [2].

Усі ці підстави є такими, що легко оспорюються.

З приводу юридичної визначеності, то очевидним є те, що підставою для притягнення до кримінальної відповідальності службової особи є неможливість пояснення нею джерел походження своїх активів на суму не менше, ніж 960 500 грн. Саме формулювання виглядає наступним чином: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі...» [1]. На нашу думку, зміст даної статті є однозначним та досить зрозумілим.

Стосовно порушення принципу презумпції невинуватості у статті 368-2 можна також не погодитись із суддями КС. Аргументом суду є те, що даною

статтю обов'язок збирати докази по справі покладається на сторону захисту, а не на обвинувачення. Однак, очевидним є те, що дана стаття, як і всі інші статті Кримінального кодексу України покладає обов'язок доказування вини на обвинувачення. Та й із самої суті зрозуміло, що необхідність подання доказів стосовно законності походження своїх активів не є збором доказів проти себе, а навпаки – доволі логічною вимогою до державного службовця. Для спростування обвинувачення проти себе особа також має право надати докази, однак це є захистом, а не обвинуваченням себе самої.

Стосовно нібито порушеного права не свідчити проти себе, тут ми повністю погоджуємося із думкою вже згаданого О.Бойка, який зазначає: «У рішенні КС не визначено, де важливий баланс між неоспорюваним і невід'ємним конституційним правом абсолютної пасивної поведінки обвинуваченого (не давати взагалі ніяких свідчень чи аргументів, не надавати взагалі ніяких доказів) і потребою обвинуваченого в своїх ж інтересах усе-таки вчиняти певні активні дії для спростування обвинувачення.

Адже така пасивна поведінка зовсім не сприяє виправданню обвинуваченого. Саме в його інтересах користуватися іншими наданими "активними" правами – подавати свої докази, висловлювати думки та міркування, подавати клопотання та інше з метою спростування доводів обвинувачення.

Так ми можемо дійти до того, що за будь-якого злочину кожна можливість обвинуваченого доводити свою невинуватість трактуватиметься як порушення презумпції невинуватості.

Стосовно порушення ст. 63 Конституції України (права не свідчити проти себе) — стаття 368-2 КК України не містить жодних вказівок на обов'язковість обвинуваченому надавати будь-які свідчення» [2].

Зважаючи на неоднозначність даного рішення Конституційного суду України та враховуючи вимоги міжнародних партнерів України, Верховна Рада повернула до Кримінального кодексу статтю про незаконне збагачення, ухваливши в цілому законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів (№ 1031). Дана норма дещо відрізняється від попередньої. Головною відмінністю є сума активів, тепер вже ч.1 статті 368-5 містить наступне: Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років». Отже, сума незаконно отриманих активів, необхідна для притягнення до кримінальної відповідальності була збільшена у 6.5 разів. Нова стаття складається лише з однієї частини та примітки, а покарання передбачено більш суворе і є аналогічним до санкції ч.3 скасованої раніше статті [3].

Із усього вище зазначеного, можна зробити висновок, що стаття про незаконне збагачення є необхідною. Вона усуває прогалини в законодавстві, не дозволяючи службовим особам, дії яких не підпадають під статтю 368 КК України, уникати відповідальності за незаконне отримання коштів чи майна. Логіка Конституційного суду, який визнав статтю 368-2 Кримінального кодексу України нам є незрозумілою, а саме рішення – недостатньо обґрунтованим. Повернення відповідальності за незаконне збагачення ми вважаємо позитивним моментом, однак підвищення суми незаконно отриманих активів до фактично 6 243 250 грн. нам здається занадто високим. На нашу думку, 960 500 грн. є вже достатньою сумою, не підтвердження законності джерела отримання якої могло би бути підставою для притягнення службової особи до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України, від 05.04.2001 (редакція від 11.01.2019). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20190111>.
2. Бойко, О., Свириденко, Д. & Савін, А. (2019). Что именно принял КС относительно незаконного обогащения. *Українська правда*. Вилучено з <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2019/03/2/7208146/>.
3. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів* (Проект Закону). Текст законопроекту до другого читання 30.10.2019. Вилучено з https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66264.

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Каснер Олександр Олександрович

здобувач вищої освіти юридичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Климюк Ірина Миколаївна

викладач кафедри адміністративного і кримінального права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

У час шляху України до Європи, реалізація державної політики про реформування юстиції та оновлення правового статусу учасників кримінального процесу – суддів, адвокатів й прокурорів – формують нові підходи їх застосуванню у нашій державі.

Не таємниця, що вплив на неповнолітніх зазвичай є дуже перспективним та легким для злочинних організацій для швидкої реалізації злочинних намірів. Основними причинами й умовами злочинів серед неповнолітніх у наш час є відсутність уваги від батьків до дітей у зв'язку з необхідністю більшу частину часу приділяти роботі, а не родині. Негативний вплив у найближчому оточенні

– родинному, навчальному, виробничому з боку інших осіб; незайнятість неповнолітніх після отримання освіти; вади у роботі правоохоронних органів та соціальних служб по догляду за неповнолітніми; негативний вплив новин. Але ж, злочинність неповнолітніх відрізняється від злочинності старших осіб своїми мотивами. Не рідко злочини виникають на ґрунті прагнення показати себе краще інших, наслідування кримінальних авторитетів.

Розглянувши криміналістичну характеристику правопорушника до 18 років, можна виокремити, що їх злочинна поведінка має заплутану і не зовсім досліджену кримінологічну своєрідність. Це можна пояснити тим, що мотиви для злочинної поведінки неповнолітніх, яка виражає суспільну спрямованість особистості до 18 років, поряд з мотивами зрілого правопорушника, має свою особливу спрямованість. Особливість визначається в незавершеному формуванні особистості, а отже потреби та цікаві сторони життя разом зі спадковими приводами, змінюються через вплив соціуму. Незрілість неповнолітнього, малозначний життєвий досвід, підштовхують до неправильного розуміння світу навколо, що впливає на загальну загальне розуміння себе підлітком. Злочинцями є підлітки, яких можна характеризувати значною емоційністю, яка супроводжується різкою зміною настрою та впертістю. Але рішення про вчинення злочину, в більшості випадків, є наслідок моральної негативної зміни особистості, недостатньої соціалізації підлітка, а не особливостей, які залежать від віку особи. Для злочинності неповнолітніх характерна в більшості випадків мотивація корисливих видів; злочини більше вчиняються для отримання цінних речей, які молоді не може отримати шляхом оплачуваної праці. Авторитети, престиж подібних дій та особливість цілей психологічного комфорту до прискороного задоволення потреб виливаються у певні види злочинів, які вчиняють неповнолітні. [1]

Непоодинокі випадки, коли злочини вчиняються випадково з точки зору загальної спрямованості особистості. Переважно, характер таких ситуацій залежить від ситуаційних мотивів. Наприклад, ситуації, яка зменшує відповідальність за вчинення грабежу, є наявність групи виконавців. Суспільна небезпечність неповнолітніх в групі полягає у тому, що єдина оцінка учасниками групи злочинних дій знижує їх почуття особистої відповідальності, забезпечує явну анонімність та безкарність, стимулює мотиви, пов'язані з престижністю в групі. Частина групових злочинів, які вчиняють неповнолітні, майже у два рази є вищою аналогічних показників дорослої злочинності та складає 60–85 % (відповідно до видової особливості злочинів та місця її вчинення) в загальній кількості злочинів вчинених неповнолітніми.

У криміналістиці неповнолітніх злочинців виділяють чотири основні види:

1. Особи до 18 років, які вчинили злочин вперше, під впливом конфліктну або надзвичайної ситуації.

2. Особи до 18 років, які вперше вчинили злочин, залежно від певної ситуації, але поведінка яких має стійкий антисоціальний характер, а також їм притаманна низка негативних рис: алкогольне сп'яніння, наркотична залежність, паління тютюну та інших речовин, втечі від батьків та інші.

3. Особи до 18 років із загальним моральним перетворенням. Вони, раніше вчиняли різні види правопорушень, притягувались до будь-яких видів

відповідальності, були направлені до установ спеціального типу. Мотивація і мета злочинної дії формується через певні випадки, через вплив дорослих та осіб, які мають репутацію в кримінальних оточеннях. Значна кількість злочинів зчиняються неповнолітніми без підготовки, відповідно до певних обставин.

4. Особи до 18 років моральне перетворення яких становить істотну проблему для оточення. Поведінка таких підлітків має досить довго продовжуваний антисоціальний характер. До цього виду можна віднести раніше судимих. Вони не працюють і не навчаються, об'єднуються в підліткові злочинні угруповання або входять до складу угруповань повнолітніх. Характеризуються грубістю, жорстокістю, відсутністю сорому. Першочерговою метою є збагачення та заздрість інших до успіху. [2]

Звичайно, важливими для криміналістичної оцінки є біологічні ознаки неповнолітнього злочинця, ознаки його зовнішності, які можуть проявитись в матеріальному середовищі у вигляді слідів, очевидних і доступних для безпосереднього сприйняття. Причетність неповнолітнього до злочину можна засвідчити через: невеликі сліди кінцівок, які залишають діти-злочинці; характерна для неповнолітніх цього віку тип слідів (кути кроків у дітей менш відкритий, ширина кроку більша, ніж у дорослих злочинців); знайдені на місці вчинення злочину особисті речі злочинця; сліди взуття, яке носять саме підлітки (кросівки); відбитки зубів на їжі, через які можна встановити приблизний вік можливого злочинця.

Додатковими ознаками, що вказують на вчинення злочину неповнолітніми є графіти на стінах, за якими можливо описати особу правопорушника. За текстом малюнку можна зрозуміти приблизний вік автора напису. За місцем виконання напису, наприклад, на стіні, можна встановити приблизний зріст неповнолітнього, оскільки на стінах зазвичай пишуть лише на рівні очей. За почерком – приблизно в якому класі навчається неповнолітній тощо.

Модель слідів для детального розгляду злочинного діяння за участі неповнолітніх, визначається за інформативною наповненістю (комплекс інформаційних даних, які мають певні характеристики слідів). Проаналізувавши сліди можна отримати необхідні дані для розуміння моделі протиправної дії, обрати правильні шляхи для розгляду правопорушення, знайти інші докази та спрогнозувати моделі потенційної поведінки особи злочинця. [3]

Об'єктивна сторона злочинів вчинених неповнолітніми є досить специфічна. У пізній час підлітки частіше вчиняють хуліганські дії, наносять шкоду здоров'ю та життю, грабують, вчиняють розбої та інше; а у світлу пору – крадіжки з квартир (у більшості випадків через вікна у доступних місцях, злочинні діяння проти статевої свободи. У людних місцях особи до 18 років часто вчиняють хуліганські дії, масові заворушення (особливо ультрас спортивних команд). Велика кількість злочинів вчиняються безпосередньо неподалік від домівки.

Отже, за злочинною діяльністю неповнолітніх потрібно слідкувати, не давати можливості неповнолітнім ставати жертвами обставин, що змушують їх вчиняти злочини. Держава, батьки, піклувальники повинні виховувати

дитину у дусі поваги до людей, до їх майна, та завжди слідкувати за розвитком дитини та її інтересів. Не бути байдужими до нашого майбутнього

Список використаних джерел:

1. Джужа, О. М., Василевич В. В. & Іванов Ю. Ф. (2004). *Кримінологія*. Київ: НАВСУ.
2. Корнієнко, М. В. (2011). *Причини та умови поширення злочинності неповнолітніх на сучасному етапі розвитку нашої держави*. Київ: Київ. ун-ту права.
3. Голіни, В. В. & Головікіна, Б. М. (ред.). (2014). *Кримінологія*. Харків: Право.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАЛУЧЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ДО ВЖИВАННЯ ДОПІНГУ

Чепіга Дар'я Олександрівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Лахова Олена Вадимівна

канд. юр. наук, доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Жорсткі умови існування в сучасному спорті змушують атлетів працювати майже на межі фізіологічних можливостей їхнього організму. Необхідною умовою успішної спортивної діяльності спортсменів на сучасному етапі має бути майже постійним дуже високий рівень їх підготовленості та результатів. На думку автора, з цим треба боротися не просто заради, так званого, «Clean sport», що в перекладі з англійської мови «чистий спорт» без будь-яких домішок, що будуть стимулювати спортсмена отримувати кращі результати, а й заради його здоров'я. Адже більшість тренерів залучають спортсмена вживати допінг задля кращого результату, перемоги, слави та майбутньої фінансової винагороди. Але, у свою чергу, допінг має певні наркотичні властивості. Вони можуть накопичуватися в організмі, або можна не вгадати з дозою, нерідкі випадки з летальними наслідками атлетів в результаті застосування ними заборонених у спорті речовин.

Загалом, допінгом називають речовини і методи, що застосовуються для підвищення працездатності спортсменів, з потенційною небезпечними для їх здоров'я і заборонені для використання Антидопінговим кодексом Олімпійського руху та компетентними органами відповідних спортивних організацій [3]. Прийом допінгових препаратів спортсменами є небезпечними і для їх оточення. Відомо, що вживання ряду препаратів призводить до зміни поведінки спортсменів, наприклад, до підвищення агресивності, невмотивованих дій та це може слугувати причиною виникнення соціально небезпечної поведінки особи. Проблема допінгових препаратів не обмежується використанням їх професійними спортсменами, вона також стосується молодих людей і спортсменів аматорів різних видів спорту, що в

даний час стає серйозною проблемою для охорони здоров'я населення України.

У період з 1960 року під згубний вплив цих речовин потрапляли спортсмени, які прагнули досягти результатів міжнародного рівня, то нині поширюється вживання анаболічних стероїдів в навчальних закладах, аматорських спортивних секціях, клубах бодібілдингу тощо. Щодо стосується дітей, то воно несе більш небезпечний характер, адже вони можуть призвести до порушення фізіології у дітей, проявляється, зокрема, у тому, що вони не можуть досягти природного зросту. Існує також небезпека формування фізичної і психічної залежності організму внаслідок вживання великих доз анаболічних стероїдів.

Таким чином, негативні наслідки для здоров'я атлетів, особливо молодого віку, порушення моральних принципів спорту та суттєва шкода його іміджу характеризують гостроту проблеми допінгу в спорті. Так, дана проблема не до кінця вирішена з юридичного боку, оскільки узаконена система покарань за вживання допінгових препаратів як в міжнародному спортивному русі, так і в окремих країнах, або не є достатньо ефективною, або відсутня взагалі. Окреслена проблема загострюється тим, що певна категорія людей, тим чи іншим чином пов'язана з фізичною культурою та спортом, з метою задоволення в першу чергу власних потреб, підштовхує неповнолітніх до застосування допінгу чи взагалі займається його розповсюдженням. В свою чергу, це викликає тривогу проникнення допінгу в дитячо-юнацький спорт, адже вживання заборонених препаратів молодими спортсменами є небезпечніше, бо, зрозуміло, що дитячий організм є більш вразливий. До того ж, дитина, це особа, яка ще не може у повному обсязі та повністю розуміти, чи може бути допінг небезпечним для його здоров'я, життя, чи ні. Тому, з метою захисту дітей від спонукання їх до вживання небезпечних речовин, Кримінальний кодекс України закріпив у статті 323 кримінальну відповідальність за спонукання дитини до вживання допінгу [2].

Спонукання неповнолітніх до застосування допінгу в кожному випадку повинно розцінюватися не лише як діяння, а, передусім, як реальна загроза нормальному фізичному розвитку неповнолітніх. Тобто, під спонуканням слід розуміти будь-які дії, що спрямовані на збудження бажання застосувати допінгу неповнолітньої особи чи добитися від неї згоди застосувати його хоча б один раз, наприклад, через умовляння, пропозиції, поради, переконання, примушування, погрози, застосування насильства тощо. Якщо спосіб спонукання сам по собі утворює склад іншого злочину, спричинення тілесних ушкоджень, погроза вбивством тощо, він потребує самостійної кримінально-правової оцінки. Спонукання буде вважатися закінченим злочином з моменту вчинених дій, спрямованих на те, щоб викликати згоду потерпілого застосувати допінг, незалежно від того, чи були використані відповідні препарати неповнолітнім чи ні.

Застосування до неповнолітнього насильства, наприклад, побоїв, тілесних ушкоджень, з метою примусити його використати допінг утворює сукупність злочинів, передбачених статтями 121 (умисне тяжке тілесне ушкодження), 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження), 125 (умисне легке тілесне

ушкодження), 126 (побої і мордування) і ст. 323 КК (спонукання неповнолітніх до застосування допінгу). У даному випадку, відповідно до Кримінального кодексу України об'єктом злочину виступає здоров'я неповнолітньої особи, а саме особи, яка не досягла 18-річного віку, незалежно від статі та відношення її до спорту [5]. Серед допінгових препаратів і допінгових методів, що використовуються у спорті, особливу небезпеку, як це зазначалося вище, становлять анаболічні стероїди, це речовини, котрі збільшують м'язову масу і фізичну силу. На сьогодні в Україні практично в кожній секції та спортивному клубі є люди, які, нехтуючи здоров'ям неповнолітніх, бажають на цьому збагатитися. Основна їх частина, це інструктори, тренери, власники цих організацій. Ці люди торгують відомими анаболічними стероїдами для одержання прибутку. Практично в кожному важкоатлетичному, пауерліфтерському чи бодібілдингському клубі можна придбати дані препарати у вільному доступі. Питання, які стосуються ознак суб'єкта спонукання неповнолітніх до застосування допінгу, доречно зазначити, що ними можуть бути лише особи, які мають ці спеціальні ознаки. Наприклад, приналежність суб'єкта до сфери фізичної культури та спорту, ними можуть бути тренер, учитель, спортивний лікар, до того ж, таким суб'єктами можуть виступати і батьки неповнолітньої особи.

Разом з тим, спонукання передбачає сукупність дій, які можуть вчинюватися лише певним колом суб'єктів. Але, можна сказати, що з приводу суб'єкта кримінальної відповідальності за даний вид злочину, закон вирішив проблему частково. Тобто, у диспозиції статті 323 Кримінального Кодексу України відсутній вік особи яка виступає суб'єктом схиляння неповнолітнього до вживання допінгу. Тому, незрозуміло, чи друга частина надає перелік осіб які вчиняють даний вид злочину, що передбачено у першій частині. Або ж те, що до передбаченого у першій частині «Спонукання неповнолітніх до застосування допінгу...» відносяться абсолютно усі суб'єкти. Адже відомо, що на сьогодні існує таке поняття як «буллінг», тобто фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда чи групи, які мають певні переваги. Тому, навіть особи, які навчаються разом, можуть спонукати іншого до вживання допінгу, наприклад, через надмірну худобу.

Отже, сенс кримінально-правової заборони ст. 323 Кримінального кодексу України полягає в охороні інтересів неповнолітніх від суспільно-небезпечних посягань доросліших за віком осіб, що схиляють їх до вживання одурманюючих засобів. Неповнолітні, також можуть негативно впливати на своїх однолітків, але вплив одних підлітків на інших несе не менш небезпечний характер, ніж вплив дорослих. Це пояснюється різним рівнем їх психологічного та фізичного розвитку, індивідуальними рисами характеру, які притаманні кожній віковій категорії правопорушників.

Список використаних джерел:

1. *Науково-практичний коментар Кримінального Кодексу України.* (2019). Вилучено з <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/320.php>.
2. *Кримінальний Кодекс України.* № 2341-III. (2019). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. *Всесвітній Антидопінговий Кодекс.* (2009). Вилучено 3
http://ukrpowerlifting.com/files/antidoping/ukraine_translated_code_2009.pdf.
4. *Про ратифікацію антидопінгової Конвенції* (Закон України). № 2295-III. (2001). Вилучено 3
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2295-14>.
5. Юзікова, Н. С. (1999). *Проблема кримінально-правового захисту інтересів неповнолітніх*.
Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського ун-ту.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА НАЦІЇ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВ

Верченко Арина Олексіївна

студентка III курсу юридичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Ведькал Валентина Андріївна

кандидат історичних наук, доцент кафедри є

вропейського та міжнародного права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Принципи міжнародного публічного права – це основоположні постулати, правила поведінки суб'єктів міжнародного права, які є результатом суспільного розвитку та існують для нормального функціонування та взаємодії суб'єктів в рамках міжнародних відносин.

В Статуті ООН закріплено сім найголовніших принципів міжнародного публічного права, їх тлумачення надається Декларацією про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, прийнятою на XXV сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1970 році. В 1975 році в Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі були сформульовані та уточнені принципи, якими держави – учасниці повинні керуватись у взаємовідносинах, їх перелік розширився до десяти.

Хоча кожен з принципів був ретельно сформований та розтлумачений, разом із розвитком суспільства постали питання співвідношення та практичної реалізації двох основоположних принципів міжнародного права – принципу самовизначення народів, з одного боку, з іншого - принципу територіальної цілісності держав.

Пункт 2 статті 1 Статуту ООН проголошує своєю ціллю «розвивати дружні відносини між націями на основі поваги принципу рівноправності і самовизначення народів» [1]. Суть самовизначення полягає в тому, що шлях розвитку, який народи мають право вільно обирати, має відповідати їх історичним, географічним, культурним, релігійним та іншим традиціям.

У Декларації підкреслюється, що формою здійснення права на самовизначення є створення суверенної і незалежної держави, вільне

приєднання до незалежної держави або об'єднання з нею, або встановлення будь-якого іншого політичного статусу, вільно визначеного народом [2].

Право на самовизначення має народ, нація, тобто досить велика і цілісна спільність. Етнічні, релігійні, мовні меншини мають право на культурну автономію, на повагу їх інтересів в рамках демократичної держави. Відповідні права меншин закріплені міжнародним правом. Разом з тим меншини несуть і певні обов'язки щодо держави, в якій вони знаходяться. У демократичних державах в рамках законності повинні діяти і політичні меншини. Породжувани ними збройні конфлікти, будь то громадянські війни або революції, тягнуть за собою масові порушення прав людини і створюють загрозу миру.

Підтвердивши право народів на самовизначення, Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам одночасно підкреслила, що «будь-яка спроба, спрямована на те, щоб частково або повністю зруйнувати національну єдність і територіальну цілісність країни, несумісна з цілями і принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй». Як бачимо, можливість зловживання принципом самовизначення була обмежена принципом територіальної цілісності.

При здійсненні принципу самовизначення береться до уваги територіальна цілісність не будь-яких суверенних держав, а лише діючих з дотриманням принципу рівноправності і самовизначення народів ... і внаслідок цього мають уряду, які мають весь народ, що належить до даної території, незалежно від раси, віросповідання чи кольору шкіри.

Отже, в демократичних державах, право на самовизначення має здійснюватися демократичним шляхом, в рамках закону. Комісія ООН з прав людини заперечує, що принцип самовизначення включає право на руйнування демократичної держави шляхом відділення від неї [3].

Принцип територіальної цілісності, сформульований в Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі, підкреслює, що «держави-учасники розглядають як непорушні всі кордони один одного, так і кордони всіх держав у Європі, і тому вони будуть утримуватися зараз і в майбутньому від будь-яких зазіхань на ці кордони. Вони будуть, відповідно, утримуватися також від будь-яких вимог або дій, спрямованих на захоплення і узурапацію частини або всієї території будь-якої держави-учасника» [4].

Однією з проблем співвідношення права нації на самовизначення та територіальної цілісності держави є поширена в багатьох галузях права проблема відсутності чітко сформованого і юридично закріпленого механізму. Тобто, не дивлячись на гарантований Статутом ООН принцип, умови, за яких народ (нація) можуть скористатися даним правом, та форми його реалізації – відсутні. Це в першу чергу означає, що суб'єкти міжнародного права можуть трактувати певні дії народу (нації) керуючись власними інтересами. Тобто неврегульованість даних суспільних відносин на міжнародному рівні, прагнення держав зберегти територію власної держави в межах існуючих кордонів незмінною породжують проблему практичної реалізації принципів міжнародного права.

Також, слід додати, що принцип самовизначення народів став популярним і отримав широке визнання в світі після закінчення Другої світової війни,

особливо з активізацією антиколоніального руху, в період масової появи нових державних утворень. На сьогоднішній день, коли політичну карту світу можна назвати сталою, даний принцип втратив свою актуальність і натомість виступає засобом впливу на міжнародній арені. Де-факто принцип самовизначення народів може використовуватися як спосіб зміни кордонів держав на користь третіх осіб. Дане питання ускладнюється проблемою подвійних стандартів у політиці великих держав, які застосовують неоднаковий підхід до визнання нових суб'єктів міжнародного права, виходячи зі своїх політичних та економічних інтересів та вирішення зовнішньополітичних проблем, без урахування інтересів націй, які виборюють свою незалежність [5].

Отже, на думку автора, так як в міжнародному праві велику роль відіграє баланс сил, то і з моменту його порушення один принцип (самовизначення) став використовуватися для нелегальної зміни кордонів. Це в свою чергу порушує принцип непорушності кордонів. І для того, щоб застосування даних принципів повернути в законну площину необхідно створити як мінімум два, а бажано й більше центрів політичної сили в світі. Також для запобігання спекуляції щодо застосування права на самовизначення та недопущення проявів сепаратизму, Міжнародний суд ООН повинен розтлумачити даний принцип, а також визначити умови та підстави визнання народу чи нації такими, що борються за своє самовизначення та має на це законні підстави.

Список використаних джерел:

1. *Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду*. № 995_010. (1945). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
2. *Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй*. №995_569. (1970). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569.
3. Лукашук, І. І. (2005). *Міжнародне право. Загальна частина: підручник для студентів юридичних факультетів і вузів*. Москва: Волтерс Клувер. [російська] Вилучено з http://www.cawater-info.net/bk/water_law/pdf/lukashuk_1.pdf.
4. *Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі*. № 994_055. (1975). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055.
5. Хоббі, Ю. С. (2014). Проблеми, пов'язані з реалізацією принципу самовизначення народу в сучасному світі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, (3,28), 183. Вилучено з <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/16278/1/УжНУ%2028%20том%203.pdf>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ»

15 листопада 2019 року ♦ Чернігів, Україна

ТОМ 4

Українською, російською, англійською
та румунською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 15.11.2019. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 7,56.

Тираж: 100 примірників.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Міжнародний центр наукових досліджень
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1956755
E-mail: info@ukrlogos.in.ua
www.ukrlogos.in.ua | www.ojs.ukrlogos.in.ua

Видавець друкованих матеріалів: Друкарня ФОП Гуляєва В.М.
08700, Україна, м. Обухів, вул. Малишка, 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 3909 від 02.11.2010 р.